

**SAĞLIK BİLİMLERİ
ÜNİVERSİTESİ**

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Yayınları

Doktor Besim Ömer

VEREM TEHLİKESİ, VEREMLE MÜCADELE

Doktor Besim Ömer

VEREM TEHLİKESİ VEREMLE MÜCADELE

HAZIRLAYAN
PROF. DR. CEVDET ERDÖL

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Yayınları

Doktor Besim Ömer

**VEREM TEHLİKESİ,
VEREMLE MÜCADELE**

**Hazırlayan
Prof. Dr. Cevdet Erdöl**

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Yayınları, no: 44
Tıp Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını, no: 12

Eser

Besim Ömer

Yayının Adı

Verem Tehlikesi, Veremle Mücadele

Hazırlayan

Prof. Dr. Cevdet Erdöl

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Zeki İzgöer
Tıp Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi

Grafik Tasarım

Vahdettin Atik

ISBN: 978-625-99320-4-0

Baskı - Cilt

Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Gülhane Basımevi – Ankara

ANKARA 2024

TAKDİM

Tarihine ve kültürel mirasına sahip çıkan milletler sürekli yükselme ve gelişme içinde olmuşlardır. Geçmişten tevarüs ettiğimiz zengin kaynaklarımızın günümüze ve hatta geleceğe ışık tuttuğu bilinen bir hakikattir. Çünkü tecrübe ve birikimlerini referans almayan milletlerin gelecekleri hakkında sıhhatli yorumlarda bulunamayacakları herkesçe bilinmektedir.

Yüzyıl öncesinde hekimlerimiz tarafından "halk sağlığı" konusunda yazılan pek çok ilmî eseri yayınlama ve bilim dünyasına kazandırma düşüncesiyle yola çıkan üniversitemiz, elinizdeki bu eserle birlikte tatlı bir heyecanı daha yaşamaktadır. Dr. Besim Ömer tarafından kaleme alınan *Verem Tehlikesi, Veremle Mücadele* adındaki bu küçük kitapçık, etkileri neredeyse yok edilme noktasına gelse de günümüzde halen dünya insanlığını tehdit eden "verem"e yakalanma sebeplerini ve kurtulmanın çareleri bilimin aydınlığında bize öğretiyor.

Üniversitemiz bundan sonra da tarih, kültür ve medeniyetimizin tıp sahasındaki özgün eserlerini günümüz harfleriyle neşrederek geçmiş ile gelecek arasındaki köprüleri yeniden kurmanın sorumluluk ve bilinci içinde olacaktır.

Bu vesileyle kitabın basımı ve yayını sırasında emeği geçenlere en derin kalbî muhabbet ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Prof. Dr. Kemalettin AYDIN
Sağlık Bilimleri Üniversitesi Rektörü

ÖNSÖZ

Verem, 20. yüzyılın ortalarına kadar ölümcül bir hastalıktı ve ilaçla tedavisi mümkün değildi. Çaresi olmayan ve sonu ölümle biten bu hastalık, çağımızın adeta "kanser"ine benzer bir özellik taşımakta idi. Günümüzde tedavi edilebilir ve verem aşısı ile önlenabilir bir hale gelmesinde kuşkusuz hekim ve sağlık çalışanlarımızın payı büyüktür.

Osmanlı Devleti'nde veremle ilgili pek çok eser yayınlanarak konunun önemine dikkat çekilmiştir. Osmanlı'nın yetiştirdiği önemli hekimlerimizden biri olan ve yaşadığı dönemde pek çok sivil toplum kuruluşunda gönüllü olarak görev alan Dr. Besim Ömer'in elinizdeki bu eserinin yayını, Türkiye'de Veremle Mücadele teşkilâtlarının ilk kurulduğu yıllara tesadüf etmektedir. Veremle Mücadele Osmanlı Cemiyeti'nin aynı zamanda kuruluşunu yapan Dr. Besim Ömer'in bu çalışması, cemiyetin de ilk yayınıdır.

Kitap ana hatlarıyla nüfusun önemi, veremin sosyal bir "belâ" olduğu, alınması gereken tedbirler, mücadelede dispanser ve sanatoryumların faydası, hastalıktan kurtulmanın çareleri, kadınların hastalığı önlemedeki etkisi ve Veremle Mücadele Osmanlı Cemiyeti hakkında bilgiler vermektedir. Bu haliyle eser, veremle mücadele tarihinin aydınlatılmasında birinci elden kaynaktır.

Dr. Besim Ömer, Veremle Mücadele Osmanlı Cemiyeti'nin halkın eğitilerek bilinçlendirilmesi, sağlıklı mekânların inşası ve diğer ülkelerdeki veremle mücadele teşkilâtlarına ait çalışmaların bilinip uygulanması için kurulduğunu söyler. Veremin genişlememesi ve önlenmesi için gerekli sosyal tedbirleri alması, şifa bulması mümkün olan veremli hastaların takibinin yapılarak ilgili sağlık kurumlarına sevkleri ve hastalıkları ileri derecede bulunanların toplumdan tecrit edilerek özel hastanelerde tedavi altına alınmaları cemiyetin ilkeleri arasındadır.

Dr. Besim Ömer, cemiyetin başkanı olması sıfatıyla veremle mücadelede "sıhhî cihad" şeklinde değerlendirmiş ve bu konuda hükümet ve belediyelerden insanların sağlığa elverişli evlerde oturmalarını temin etmelerini istemiştir. Ona göre, evlerin inşasından önce planları sıhhat açısından tetkik edilmeli, sıhate uygun olmayan evler yıkılmalıdır. Hatta bu çalışmaların lâyıkiyle yürütülebilmesi için "Sicill-i Büyüt İdaresi" kurulmalıdır.

Bulaşıklığın önlenmesi konusunda her türlü tozdan "veba" gibi sakınmak gerektiği üzerinde duran Dr. Besim Ömer, hiçbir şekilde toz tutucu eşya kullanılmamasını tavsiye etmiştir. Yine, öksürürken, hapşırırken ağzın kapalı tutulmasını ve yerlere tükürülmemesini ilmî gelişmeler çerçevesinde ele almıştır. Ayrıca çocukların çok önemli tüketim maddelerinden biri olan süte ve yiyeceklere dikkat edilmesi üzerinde durmuştur.

Kitabın verem tarihi incelemelerine önemli ipuçları ve katkılarda bulunacağına inanıyor, bilim çevreleri ve ilgililerine yararlı olmasını diliyorum.

Prof. Dr. Cevdet ERDÖL
Sağlık Bilimleri Üniversitesi Kurucu Rektörü

İÇİNDEKİLER

TAKDİM.....	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	viii
TRANSKRİPSİYON SIRASINDA İZLENEN USUL.....	ix

TRANSKRİPSİYON - METİN

1 Nüfûs Siyâseti – Verem.....	6
2 Verem Bir Belâ-yı İctimâ‘idir.....	20
3- Veremde Derece-i Sirâyet ve Şifâya Kâbiliyet.....	26
4 Verem ve Tedâbir-i İctimâ‘iye.....	42
5 Veremle Mücâdelede Dispanserler.....	52
6 Verem Şifâhâneleri: Sanatoryumlar.....	62
7 Tebdîl-i Havâ Mahalleri, İstirâhat Yerleri, Ormanlarda Mektebler, Amele Bâğçeleri, Perhîz Yemeği Teşkilâtı, Bâğçevânlık.....	72
8 Verem ve Muhadderât-ı İslâmiye.....	80
9 Verem ve Çocuk.....	84
10 Veremle Mücâdele Osmanlı Cem‘iyeti.....	90
11 Hulâsa.....	92
Risâlenin Mündericâtı.....	98
KAYNAKÇA.....	100
İNDEKS.....	101

KISALTMALAR

Dr. Öğr. Üyesi	Doktor Öğretim Üyesi
Haz:	Hazırlayan
no:	Numara
Prof. Dr.	Profesör Doktor
SBÜ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TTK	Türk Tarih Kurumu
vb.	ve benzeri

TRANSKRİPSİYON SIRASINDA İZLENEN USUL

Dr. Besim Ömer'in *Verem Tehlikesi, Veremle Mücadele* kitabında uygulanan transkripsiyon usulleri şu şekildedir:

- Metin genel olarak 12 puntodur. Fotoğraf altyazıları, tablolar ve indeks 11 puntodur. Dipnotlar 10 puntodur.

- Metnin imlâsı günümüz Türkçe kurallarına uygun bir hale getirilmeye çalışılmıştır. Paragraflar, konu başlıkları ve yan başlıklar mümkün olduğu ölçülerde korunmuştur. Konu başlıkları ve ara başlıklar koyu puntolarla dizilmiştir.

- Osmanlıca metinlerin günümüz harflerine nakli sırasında hafif bir transkripsiyon uygulanmıştır. Arapça ve Farsça kelimelerde ayn ' , hemze ' karakteri ile gösterilirken apostrof olarak ' sembolü kullanılmıştır. Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzatmalarda â, î, û şekilleri tercih edilmiştir.

- Yer ve şahıs isimlerinde transkripsiyon uygulanmamıştır. Bu tür kelimelerde inceltmeler şapka ^ karakteriyle gösterilmiştir.

- Rumî tarihlerin Milâdî karşılıkları köşeli parantezde verilmiştir.

- Sayfa numaraları köşeli parantezde koyu puntolarla yazılmıştır.

- Osmanlıca metinde unutilan, eksik bırakılan veya hatalı okunan kelimeler, tarafımızca düzeltilmiş ve ikmal edilmiştir. Düzeltmeler ve metinde eksik bırakılan kelimeler köşeli parantezde [] şeklinde gösterilmiştir.

- Her türlü basılı eser italik dizilmiştir.

- Batı kaynaklı şahısların mümkün olduğu ölçülerde orijinal yazılışları verilmiştir. Tespit edilemeyenlerin okunuşuyla yetinilmiştir.

- Konuşma metinleri italik dizilmiştir.

**VEREM TEHLİKESİ,
VEREMLE MÜCADELE**

TRANSKRİPSİYON - METİN

Veremle Mucâdele Osmanlı Cem'iyeti Neşriyâtından:

-1-

VEREM TEHLİKESİ
VEREMLE MÜCÂDELE

Doktor Besim Ömer

Veremle Mucâdele Osmanlı Cem'iyeti Reîsi

Meccânen Tevzî' Olunur.

Okuyunuz, Okutunuz.

Matba'a-i Ahmed İhsan ve Şürekâsı

1335 (1919)

« ورملة مجادلة عنانلى جمعيتى » كىرياتندن :

- 1 - 2539

ورملة مجادلة

ورملة مجادلة

Belediye
Kütüphanesi
No. K/2321

دوقتور بيسيم عمر

ورملة مجادلة عنانلى جمعيتى رياسى

اوقويكيز و اوقويتيكيز

جاناً توزيع اولتور.

مطبعة احمد احسان وشركاسى

۱۹۱۹ - ۱۳۳۵

Veremle Mucâdele Osmanlı Cem'iyeti Neşriyatından:

-1-

**VEREM TEHLİKESİ
VEREMLE MÜCÂDELE**

Doktor Besim Ömer

Veremle Mucâdele Osmanlı Cem'iyeti Reîsi

Matba'a-i Ahmed İhsan ve Şürekâsı

1335 (1919)

« ورملة مجادلة عثمانى جميعى » كتر يانندن :

— ۱ —

وَأَمْرٌ فَهَذَا كَيْفَ بَيْنَ

وَرَمَلَةٌ مَجَادَلَةٌ

Belediye
Kütüphanesi
No. K/2321

دوقتور بيسيم عمر

ورملا مجادلة عثمانى جميعى ريسى

مطبعة اجدر احسان وشركاسى

۱۹۱۹—۱۹۲۵

Nüfûs Siyâseti – Verem

Nüfûs Mes'elesinin Ehemmiyeti – Nüfûs-ı Umûmiye ve Verem Hastalığı – Veremden Vefât Edenlerin Adedi Azîm Muhârebelerde Verilen Zâyi'âtdan Fazladır – Veremle Mücâdele Teşkilâtı – Veremle Mücâdele Osmanlı Cem'iyeti – Veremle Mücâdelede Kadınların Hidemâtı – Memâlik-i Muhtelifede Veremle Mücâdele – Beynelmilel Veremle Mücâdele Cem'iyeti – Veremle Mücâdelede Beynelmilel Kongreler, Konferanslar – Veremle Mücâdelede Salîb-i Ahmerler

Nüfûs mes'eleşi, nüfûs siyâseti her memleketde, her vakit ictimâ'iyat ve iktisâdiyât nokta-i nazarından fevkalâde mühim addedilmiştir.

Esâsen bir milletin mevcûdiyet ve mukadderâtı, kuvvet ve mikneti, terakkî ve te'âlîsi aded-i nüfûsa tâbî' olduğundan devletler her zamân "kesâfet-i nüfûs" ve "mukâyese-i nüfûs" ile iştigâl etmişlerdir.

Bilhâssa harbi müte'âkib nüfûs cihetiyle olan zâyi'âtı az vakitte telâfi etmek ve beynelmilel âheng ü müvâzeneti te'mîn ve idâme eylemek için her yerde daha seferberlikle berâber bu mes'ele ile ziyâde iştigâle başlanmış ve pek esâsî teşkilât meydâna getirilmiştir. Bugün nüfûs mes'eleşi memleketin hayâtı ve siyâseti ve milletin istikbâlidir. Her ferd vatani için kıymetli, mühim bir sermâyedir. Nüfûsun tekessüründe tevellüdâtın tezâyüdü gâyet mühim ise de bu mes'ele sırf ahlâkî, ma'nevî, ihtiyârî olduğundan bu husûsda düvel-i mütemeddinede müt-tehaz tedbîrler ancak vefeyâtın tenâkusuna çalışılarak telâfi-i mâ-fâta münhasır kalmaktadır.

Vefeyâtın tenâkusu tedâbîr-i sıhhiyenin neşr u ta'mîmine, şerâit-i sıhhiyenin islâh u te'sisine, kavânîn-i sıhhiye-i ictimâ'iyenin vaz' u te'mînine vâbes-tedir. İşte bahsedeceğimiz verem hastalığına, beşeriyetin beşde birini musâb ve bunların altı yâhûd yedide birini itlâf eden bu belâ-yı müdhîşe karşı mücâdele keyfiyeti de vefeyâtın

- ۱ -

نفوس سیاستی - ورم

نفوس مسئله سناک احمیتی . - نفوس عمومی و ورم خسته لنی . - ورم دن وفات ایدنلرک عددنی عظیم بحار به لرده و . یکن ضایعاتدن فضلدر . - ورم له مجادله تشکیلاتی . - ورم له مجادله عثمانی جمعیتی . - ورم له مجادله قادیسیرک خدماتی . - ممالک مختلفه ورم له مجادله . - بین الملل ورم له مجادله جمعیتی . - ورم له مجادله بین الملل قریغره لر ، قونقراسار . - ورم له مجادله صلیب احمر لر .

نفوس مسئله سی ، نفوس سیاستی هر مملکتده ، هر وقت اجتماعیات واقصادیات نقطه نظرندن فوق العاده مهم عد ایدلشدور .

اساساً بر مانک موجودیت و مقدراتی ، قوت و کماتی ، ترقی و تعالیسی عدد نفوسه تا بم اولدیقندن دولتلر هر زمان « کثافات نفوس » و « مقایسه نفوس » ایله اشتغال اتمشدر . بالخاصه حربی متعاقب نفوس جهتیله اولان ضایعاتی آز وقتده تلافی ایتک و بین الملل آهنگ و موازی تأمین وادامه ایلک ایچون هر برده ده سفر بر لیکه برابر بومسئله ایله زیاده اشتغاله باشلامش و یک اساسی تشکیلات مبدانه کنترلشدور . بوکون نفوس مسئله سی مملکتک حیاتی و سیاسی و ملتک استقبالیدر . هر فرد وطنی ایچون قیمتی مهم بر سرمایه در ، نفوسک تکمیلده تولداتک تزیادی غایت مهم ایسه ده بومسئله صرف اخلاق ، منوی ، اختیاری اولدیقندن بو خصوصده دول تمهینه ده متخذ تدبیر لر آحمق و فیانک تناقضنه چالیشیلر ق تلافی مافاتنه منحصر قالمده در . و فیانک تناقضی تدابیر صحیه نیک نثر و تعهیمنه ، شرائط صحیه نیک اصلاح و تأسیسنه ، قوانین صحیه اجتماعیه نیک وضع و تأمیننه وابسته در . ایشته بحث ایده جکمز ورم خسته لنی ، بشریتک بشده برنی مصاب و بونلرک آتی یاخورد بیدیه برنی اتلاف ایدن بوبلای مدهشته قارشی مجادله کیفیتی ده و فیانک

(4)

tenkîsî hakkında ittihâz edilecek şahsî ve ictimâ'î tedâbir-i sıhhiyeden biridir. Her yerde ve hattâ şerâit-i sıhhiyesi nisbeten müterakkî olan memleketlerde verem hastalığı dehşetli bir sûrette icrâ-yı tahrîbât eylediğinden bunun önüne geçilebil-mek için cem'iyât-ı muhtelif teşkîl, emâkin-i husûsiye te'sîs, efkâr-ı umûmiye tenvîr, halka metîn bir "terbiye-i sıhhiye" telkîn edilmektedir. Bugün kavânîn-i sıhhiyenin en müessiri halka bir "terbiye-i sıhhiye" vererek "âdât-ı sıhhiye"yi yaymak, yerleştirmekdir. Her ne kadar memleketimizde bu müdhiş hastalığın de-rece-i tahrîbâtını hesâbî ve riyâzî bir sûrette ta'yîn etmek -istatistiklerin fikdâni cihetiyle- mümkün değilse de icrâ-yı san'at eden etibbânın müşâhedât ve mütâ-la'ât ve beyânâtına ibtinâen verem hastalığının bizde sâir memleketlerden ziyâde icrâ-yı tahrîbât etmekte olduğu muhakkaktır. Yalnız İstanbul'da senede (1334 [1918]) 3.531 kişi veremden vefât ediyor. Zâten noksân olan bu istatistiğe İstan-bullu olmayıp evlerinde, yurdlarında ölmek için memleketlerine giden hemen bir o kadar eşhâsı da ilâve etmelidir*.

Bir harbi müte'âkib şehîd ve ma'lûl olanların adedi ta'ayyün edince mem-lekete büyük bir ye's ve elem çöker. Bir maraz-ı müstevlî zuhûr edince musâb olan ve vefât edenlerin istatistiği neşrolunduğu zamân herkesi bir haşyet kaplar. Muhârebe ve vebâ ve kolera gibi emrâz-ı müstevliye bir halkın hayatında uzun bir mesâfe ile zuhûr eden ârîzî bir vak'a-i nâgehânî ve bir belâ-yı ictimâ'îdir. Hâl-buki tahrîbâtını muntazaman gösteren ve aramızda yerleşip hemen tabî'î sûrette muhârebe kadar ve en müdhiş bir maraz-ı müstevlînin üç misli derecesinde ihlâk eden bir belâ-yı ictimâ'îyi, "verem"i unutuyoruz. On sekizinci ve on dokuzuncu asırda verem, bu devirde vukû'a gelen tekmîl

* İstatistiklerde "iltihâb-ı sehâyâ", "iltihâb-ı em'â", "sû-i tegaddî", "iltihâb-ı periton", "kühûl-i kîhî", "emrâz-ı cihâz-ı teneffüsî", "emrâz-ı kilyeviye ve bevliye" hattâ "em-râz-ı muhtelif-i sâire" ıstîlâhât-ı tıbbiyesi altında gösterilen vefeyât meyânında "ve-rem" in elbette büyük bir hissesi vardır.

- ۴ -

تقیصی حقنه اتخاذ ایدیلجك شخصی واجتماعی تدابیر صحبه دن بریدر . هر برده وحق شرائط صحبه بی نسبتاً متری اولان مملکتلرده ورم خستهانی دهشتلی برصورنده اجرای تخریبات ایدیلکندن بونک اوکنسه کچله بیلیمک ایچون جمعیات مختلفه تشکیل ، اماکن خصوصیه تأسیس ، افکار عمومیه تنویر ، خلفه متین بر « تربیه صحیه » تلقین ایدیلکده در . بوکون قوانین صحبه نك ائک مؤثری خلفه بر « تربیه صحیه » و بره نك « عادات صحیه » بی باقی ، بر اشدیر مکندر . هر نادر مملکتلرده بومدهش خسته لفاک درجه تخریباتی حسابی وریاضی برصورنده تعیین ایتک - ایستاتستیقلرک فقدانی جهتیله - ممکن دکلسه ده اجرای صنعت ایدن اطبانک مشاهدات و مطالعات و بیاناتنه ابتناء ورم خسته لفاک بزده - سائر مملکتلردن زیاده اجرای تخریبات ایتکده اولدینی محقدر . یالکز استانبولده سنه ده (۱۳۳۴) « ۳۵۳۱ » کبی ورمدن وفات ایدیور . ذاتاً نقصان اولان بو ایستاتستیقه استانبوللی اولیوب اولرنده ، بوردلرنده اولمک ایچون مملکتلرینه کیدن هان براوقدر اشخاصی ده علاوه ایتیلدر [*].

برحر بی متعاقب شهید و معلول اولانلرک عددی تعیین ایدنجیه مملکتیه بویوک بریأس و ألم چو کر . برمرض مستولی ظهور ایدنجیه مصاب اولان و وفات ایدنلرک ایستاتستیقی نشر اولدینی زمان هرکی برخشیت قایلار محاربه ، وویاه و قوله را کبی امراض مستولیه برخلقک حیانتده اوزون برمسافه ایلدظهور ایدن عارضی بروقه ناکهانی و بربلای اجنابیدر . حال بوکله تخریباتی منظمأ کوسترن وآرمزده بر اشوب هان طبیعی صورنده محاربه قدر و ائک مدهش برمرض مستولینک اوچ مثل درجه سنده اهلاک ایدن بربلای اجتماعی ، « ورمی » اونوتیورز . اون سکزننجی و اون طغوزنجی عصرده ورم ، بو دوزده وقوعه کلن تکمیل

[*] ایستاتستیقلرده « التهاب سحایا » « التهاب امعاء » « سوه تغدی » « التهاب پهریطون » « قچول میخی » « امراض جهاز تنفس » « امراض کایزیه و بولییه » « حق » « امراض مختلفه سائر » اصطلاحات طبیعی آلتنده کوستریلن و قیات میانشده « ورم » ک البته بویوک برحصه سی وارددر .

(5)

muharebâtda vefât edenlerden iki kat ziyâde insânların helâkına sebebiyet verdiği hesâb olunabilir. (Charles Nordmann)

Verem hastalığı denilince ahâlî yalnız "akciğer veremi"ni anlıyorsa da bugün bu hastalığa sebebiyet veren mikrobin bedenimizde her yerde, her uzuvda neşv ü nemâ bulacağı ve icrâ-yı tahrîbât edeceği beyne'l-ahâlî pek de bilinmiyor. Marazın tahrîbâtı ve memleketimizde bu hastalığa karşı vesâit-i müdâfa'a'nın fikdâni cihetiyle günden güne sirâyet tarîkıyle tevessü'ü etibbânın fevkalâde nazar-ı dikkatini celb eylemektedir. Memâlik-i müterakkiye ve mütemeddinede bu husûsda ittihâz edilen tedâbîrin ve meydâna getirilen teşkîlât ve te'sîsâtın bir an evvel memleketimizde de tatbîk u te'mîni lüzûmu pek ziyâde hiss olunmaktadır. Hastalığın gitdikçe tevessü' ve intişârı ve bilhâssa harb hengâmında sefâlet ü zarûretin tezâyüdü cihetiyle daha ziyâde te'sîrât-ı tahrîbkârânesi nazar-ı intihâhı celb etdiğinden memleketimizde "sanatoryum" gibi bir müessesesi-i sıhhiye meydâna getirmek ve bu bâbda tedkîkât-ı lâzîmede bulunmak üzere Almanya'dan ve erbâb-ı ihtisâsdan Doktor Rabnov iki sene mukaddem da'vet edilmiş ve hastalığın beyne'l-ahâlî adem-i sirâyeti için halkın terbiye-i ictimâ'iyesi ve lâzım gelen emâkin-i sıhhiyenin te'sîsi ve memâlik-i sâiredeki cem'iyât-ı mümâsilenin hidemât ve mesâ'îsinin tatbîki için Veremle Mücadele Osmanlı Cem'iyeti teşkîl olunmuştur. Etibbâ, memâlik-i muhtelifede bu gibi cem'iyâtın muvaffakiyât ve hidemât-ı meşkûresini görmüş bulunmak cihetiyle istikbâl-i memleketi bu husûsda da nazar-ı dikkate alacak erbâb-ı hamiyet ve gayretin mu'âvenetiyle bu cem'iyetden vatanımız için pek çok hizmetler ümîd etmektedirler. Cem'iyetin -teşekkül ve iktisâden iktisâb-ı kuvvet etdikden sonra- ilk teşebbüsâtı veremin adem-i sirâyet ve tevessü'ü için "tedâbîr-i ictimâ'ie"ye tevessül etmek ve aynı zamânda müteverrimini ta'kîb ve tenvîr, kâbil-i teşfiye olanları husûsî müessesâta sevk ve hastalıkları müterakkî bulunanları da efrâd-ı âilesinden tecrîd ile husûsî hastahânelerde tedâvî eylemektir. Terbiye-i ictimâ'iyede en mühim mes'ele

محارباته وفات ایدنلردن ایکی قات زیاده انسافلرک هلاکنه
 سببیت ویردیکی حساب اولنه بیلیر (شارل نوردمان) .
 ورم خستهانی دینلنجه اهالی یالکز «آق جگر ورمی»
 آکلایورسده بوکون بوخسته لفه سببیت ویرن میقروبلک بدنیزده
 هربرده ، هرعضوده نشو ونا بونه جفی واجرای تخریبیات
 ایده جکی بین الاهالی پکده بیلنه میور . هرصک تخریبیاتی
 و مملکتیزده بوخسته لفه قارشو وسائط مدافعه نك فقدانی جهتله
 کوندن کونه سرایت طریقله نوسی اطبانك فوق العاده نظر
 دقتنی جلب ایلکده در . ممالک مترقیه وتمدنه ده بوخصوصه
 اتخاذ ایدیلن تدابیرک و میدانه کتیریلن تشکیلات و تأسیساتک
 برآن اول مملکتیزده ده تطبیق و تأمین لزو ی پک زیاده حس
 اولمقده در . خسته لفق کیتدکجه توسع وانتشاری وبالخاصه
 حرب هنکامنده سقالت و ضرورتک ترایدی جهتله ده ازیاده
 تأثیرات تخریبکارانه سی نظرانتباهی جلب ایتدیکندن مملکتیزده
 «ساناتوریم» کی بر مؤسسه صحیه میدانه کتیرمک و بو بایده
 تدقیقات لازمه ده بولمقی اوزره آلمانیان وارباب اختصاصدن
 دو قنور (رابنوو) ایکی سنه مقدم دعوت ایدلش و خسته لفق
 بین الاهالی عدم سرایتی ایچون خلفک تربیه اجتماعیه سی و لازم کلن
 اماکن صحیه نك تأسیسی و ممالک ساثره ده کی جمعیات عامله نك خدمات
 و مساعیسنك تطبیق ایچون «ورمله مجادله عثمانلی جمعیتی»
 تشکیل اولمشدره . اطباء ، ممالک مختلفه ده بوکی جمعیاتک موفقیات
 و خدمات مشکوره سی کورمش بولمقی جهتله استقبال مملکتی
 بوخصوصه ده نظر دفته آله جق ارباب حیث و غیرنك معاوتیله
 بو جمعیتدن وطنمز ایچون پک چوق خده تله امید ایتکده در لر .
 جمعیتک ، - تشکل و اقتصاداً اکتساب قوت ایتدکدن سوکره -
 ایلک تشبیهاتی ورمک عدم سرایت و نوسی ایچون «تدابیر
 اجتماعیه» به توسل اتمک و عینی زمانده متورمینی تعقیب و تنویر ،
 قابل تشفییه اولانلری خصوصی مؤسسانه سوق ، و خسته لقلری
 مترقی بولنانلری ده افراد عامله سندن تجرید ایله خصوصی
 خسته خانلرده تداوی ایلکدر . تربیه اجتماعیه ده اک مهم مسئله

(6)

mekteplerde şâkirdânın ve onlar vâsıtasıyla efrâd-ı ahâlinin veremin sûret-i sirâyeti hakkında tenvîri için teşebbüsât-ı lâzımede bulunmak vesâir memleketlerde olduğu gibi "Terbiye-i İctimâ'ıye-i Sıhhiye" bahsinde hanımlardan istifâde etmektedir. Verem mücâdelesini husûsunda da memâlik-i mütemeddinede kadın mesâ'îsinden pek ziyâde istifâde edilmektedir. İngiltere ve bilhâssa Almanya'da, Amerika'da âileler arasındaki müteverrimlerin taharrî ve tefûşi, hastalığın âdem-i sirâyeti husûsunda halkın terbiyesi mu'allem hastabakıcı kadınlar ve münevver hanımlar tarafından îfâ olunmaktadır.

Memâlik-i mütemeddinede veremle mücâdele için daha birçok zamânlar evvel böyle "cem'iyât-ı milliye" te'sis olunmuş ve muhtelif cem'iyât-ı milliye arasında münâsebâtı idâme verem tehlikesine karşı müttahiden mücâdele etmek ve mukannen zamânlarda beynelmilel kongre sûretinde ictimâ'âtı te'mîn ile müzâkerât-ı fenniye ve sıhhiyede bulunmak üzere ayrıca "Beynelmilel Verem Cem'iyeti" teşkil edilmiştir.

Cem'iyât-ı milliyenin ehemmiyet ve muvaffakiyetini gösterebilmek için bir-iki misâl îrâdı münâsibdir:

Şerâit-i ictimâ'ıyeyi ıslâh için Amerika'da vereme karşı edilen cehd ü ikdâm kadar serî ve vâsi pek az teşkilât vardır. 1900 senesi Kânûn-ı Sâni ayı ibtidâsından Amerika'da vereme karşı cem'iyât-ı sıhhiyenin ve sanatoryumla, hastahâne ve mu'âyene, açık havâ mektepleri gibi müessesâtın mecmû'u 500'den aşağı olduğu hâlde bugün veremle mücâdelede bulunan merâkiz-i sıhhiye 2.000'i mütecâvizdir. Bu mücâdelede te'mîn-i muvaffakiyet için lâzım gelen vâridâtın te'mîni maksadıyla Amerika'da tertîb ve tab' ve yalnız sene başı tevzî etdirilen "verem pulları" hâsılâtı iki sene zarfında 3.200.000 dolara bâliğ olmuştur. Hatâ 1910 senesinde New York'da tab' ve neşrolunan bir risâlede "1915 senesinde tedâvî görmeyen hiçbir müteverrim kalmayacaktır" denilmektedir ki bundan verem mücâdele teşkilâtının Amerika'daki vüs'at ve muvaffakiyetini anlamak pek kolaydır.

مکتبلرده شاگردانک و آنلر واسطه سینه افراد اهلینک ورمک صورت سراجی حقنده تنوری ایچون تشبثات لازمه ده بولتی و- اثر مکتبلرده اولدینی کبی « تربیه اجتماعی صحیه » بختنده خانلردن استفاده اتمکدر. ورم مجادله سی خصوصنده ده ممالک متمنده ده قادین مساعیسندن یک زیاده استفاده ایدلکده در . انکلتره وبالخاصه آلمانیا ده ، آمریقا ده ، طائلر آره-سنده کی متورملرک تجری وفتیشی ، خسته لک عدم سراجی خصوصنده خلقک تربیه سی معلم خسته بانجی قادینلر و منور خانلر طرفندن ایفا اولنقده در .

ممالک متمنده ده ورمه مجادله ایچون دها برجوق زمانلر اول بوبله « جمعیات ملیه » تأسیس اولنش و مختلف جمعیات ملیه آراسنده مناسباتی ادامه و ورم تهلکهنه قارشى متجداً مجادله اتمک و معین زمانلر ده بین الملل قونفره صورتنده اجتماعاتی تأمین ایله ملدا کرات فنیه و صحیه ده بولتی اوزره آیریمجه « بین الملل ورم جمعیتی » تشکیل ایدلشددر .

جمعیات ملیه نك اهمیت و موفقیتی کوستره بیلیمک ایچون برایکی مثال ایرادی مناسبدر :

شرائط اجتماعی بی اصلاح ایچون آمریقا ده ورمه قارشى ایدیلن جهد و اقدام قدر سریع و واسع یک آز تشکیلات وارددر . ۱۹۰۰ سنه سی کانون ثانی آیی ابتدا سنده آمریقا ده ورمه قارشى جمعیات صحیه نك و- سانانور بومله ، خسته خانه و معاینه ، آجیق هوا مکتبلری کبی مؤسساتک مجموعی (۵۰۰) دن آشاغی اولدینی حالده بوکون ورمه مجادله ده بولنان صراکز صحیه (۲۰۰۰) ی متجاوژدر . بو مجادله ده تأمین موفقیت ایچون لازم کان واردانک تأمین مقصدیله آمریقا ده ترتیب و طبع ویا لکز سنه باشی توزیع ایدلریلن « ورم پولاری » حاصلاتی ایکی سنه طرفنده (۳،۲۰۰،۰۰۰) دولاره بالغ اولمشدر . حتی ۱۹۱۰ سنه سنده نیورقده طبع و نشر اولنان برساله ده « ۱۹۱۵ سنه سنده تداوی کورمین هیچ برمتورم قابلیه جقدر . » دنلمکده در که بوندن ورم مجادله تشکیلاتنک آمریقا ده کی وسعت و موفقیتی آکلاقی یک قولایددر .

(7)

Fransa'da verem hastalığının sirâyet ü intişârına mâni' olmak üzere 1885 senesinden beri teşekkül eden Veremle Mücadele Cem'iyeti'nin fa'âliyeti eseri bilhâssa müteverrimînin teşhîs ve ta'kîbi ve halkın tenvîri maksadıyla "dispanserler" te'sîsine fevkalâde ehemmiyet verilmiş ve bu bâbda pek azîm muvaffakiyetler te'mîn olunmuştur.

Fransa Salîb-i Ahmer cem'iyâtından Fransa Kadınları Cem'iyet-i Müttehidesi terhîs olunan ve memleketlerine avdet eden asker ile iştigâl ve ahvâl-i sıhhiyelerini ta'kîb eylemekte ve bu sûretle veremle mücadelede bulunmaktadır.

Fransa Salîb-i Ahmer Cem'iyet-i Umûmiyesi'nden Mecrûhîn-i Askeriyyeye Mu'âvenet Cem'iyeti bugüne kadar yüzden ziyâde Verem Dispanseri küşâd etmiş ve etmekte bulunmuştur. Bundan başka müte'addid sanatoryum da te'sîs eylemiştir.

Almanya'da verem hastalığının bâ-husûs bidâyet-i emirde "kâbil-i şifâ" olduğu nazar-ı dikkate alınarak mücadeleye her nev' şerâit-i muvâfıka-i sıhhiyeyi câmi' sanatoryumlar ile başlanılmışdır. Bu maraz-ı ictimâ'îde:

1-Tegaddîde âdem-i kifayet,

2-Mesâkinde fikdân-ı havâ,

3-Ta'b gibi esbâb-ı selâse-i marziyenin izâlesi için "Şifa Yurdları" meydana getirilmiştir. Bugün bu nev' sağlık yurdlarının adedi yüz altmış dördü geçiyor. İnşâ ve te'sîsinden başka idâresi âdî hastahâne masârıfından kat kat ziyâdeye mâl olan sanatoryumlar, amele arasında hayât sigortasının mecbûriyeti ve "te'âvün" cem'iyetlerinin mevcûdiyeti sâyesinde idâme olunuyor. Ondan başka Almanya'da Salîb-i Ahmer Cem'iyeti 1896 senesinden beri verem mes'elesiyile iştigâl ediyor. Salîb-i Ahmer'in bu husûs için teşkil ettiği 14 müstakil şu'be memleketin her tarafında sanatoryumlar, dispanserler, ormanlarda havâ ile tedâvîye mahsûs yerler, ormanlarda mektebler,istirâhat mahalleri, amele bâğçeleri vesâir müessesât meydana getirmiştir. Salîb-i Ahmer'in bu mesâ'îsi sâyesinde bugün Almanya'da veremin gâyet müdhiş

فرانسه ده ورم خسته لنگك سرايت وانتشارينه مالم اوانق
اوزره ۱۸۸۵ سنه سندن برى تشكل ابدن « وورله مجادله
جميترك » فعاليتي اثرى بالخاصه متورمينك تشخيص وتعقبى وخلقك
تئورى ، مقصديله « ديسپانسه رلر » تأسيسنه فوق الاماده اهميت و برلمش
و بو بايده يك عظيم موفقينلر تامين اولمشدر .

فرانسه صليب احمر جمعياتندن « فرانسه قاديلىرى جمعيت
متحده سى » ترخيص اولنان و مملكتلرينه عودت ابدن عسكر ايله
اشتغال واحوال صحيه لرني تعقيب ايلكده و بو صورته ورمله
مجادله ده بولمقده در .

فرانسه صليب احمر جمعيت عموميه سندن « مجروحين عسكريه يه
معاونت جمعيتي » بوكونه قدر ۱۰۰ دن زياده ورم « ديسپانسه رى »
كشاد ايتمش و ايتكده بولمشدر . بوندن باشقه متعدد سانا
تور بومده تأسيس ايلمشدر .

آلمان ياده ورم خسته لنگك باخصوص بداييت امرده « قابل
شفاء » اولدني نظر دفته آلته رق مجادله يه هر نوع شرائطه موافقه
صحيه بي جامع سانا تور بوملر ايله باشلانمشدر . بو مرض اجناعيده :
۱ — تفديده عدم كفايت ، ۲ — مساكنده فقدان هوا ،
۳ — تعب كهي اسباب ثلثه مرضيه نك ازاله سى ايچون « شفا
بوردرلى » ميدانه كتيرلمشدر بوكون بونوع صاغلق بوردرلريك
مددى يوز آلتمش دردى كچيور . الشا و تأسيسندن باشقه
اداره سى عادى خسته خانه مصارفندن قات قات زياده به مال اولان
سانا تور بوملر ، عمله آره سنده حيات سيغورطه سنىك مجبورتي
و « تعاون » جمعيتلريك موجودتي سايه سنده ادامه اولنيور .
آندن باشقه آلمان ياده صليب احمر جمعيتي ۱۸۹۶ سنه سندن
برى ورم مسئله سيله اشتغال ايدنيور . صليب احمر ك بوخصوص
ايچون تشكيل ايتديكي اون دورت مستقل شعبه مملكتك هر طرفنده
سانا تور بوملر ، ديسپانسه رلر ، اورمانلرده هوا ايله تداوى يه
مخصوص برلر ، اورمانلرده مكنتيلر ، استراحت محللرى ، عمله
باغچه لرى و سائر مؤسسات ميدانه كتيرلمشدر . صليب احمر ك
بو مساعيسى سايه سنده بوكون آلمان ياده ورمك غايت مداهش

(8)

bir düşman olduğu ve milletin sıhhat ü sa'âdetini te'mîn için bu husûsda müttefik ve müstereken cehd ü ikdâm lüzûmu fikri yerleşmiştir.

Bugün Almanya'da sanatoryumlar te'sîsiyle veremle mücâdele teşkîlatı sekiz yüz elliden fazla dispanser te'sîsâtıyla itmâm u ikmâl olunmuştur. İşte bu teşkîlat sayesinde Almanya'da verem 35 sene zarfında pek ziyâde tenzîl eylemiştir.

Almanya'da verem mücâdelesinde muvaffakiyeti te'mîn eden sebep, daha 1895 senesinde Salîb-i Ahmer Cem'iyeti ortasında bir "Veremle Mücâdele Şu'besi" te'sîsidir. 1907 senesinde Londra'da ictimâ' eden Beynelmilel Salîb-i Ahmer Kongresi'yle aynı târîhde Viyana'da in'ikâd eyleyen Beynelmilel Veremle Mücâdele Konferansı arasında "Salîb-i Ahmer cem'iyetleriyle veremle mücâdele cem'iyetlerinin iştirâk-i mesâ'îsine" dâir husûle gelen ittihâd-ı ârâ ve mukarrerât-dan çok evvel Almanya Salîb-i Ahmer Cem'iyeti veremle mücâdeleye girişmiştir.

Muhârebeden biraz evvel, 1913 senesi Kânûn-ı Evvel'inde Mösyö Filasiye'nin raporuna nazaran Fransa'da veremle mücâdele için 28'i Paris'de ve 15'i vilâyâtda olmak üzere 46 dispanser bulunduğu zikredildiği zamân Almanya Devleti Dâhiliye Nâzırı Delbrück 1913 senesinde ictimâ' eden Verem Kongresi'nde Almanya Hükûmeti'nde 1.500 dispanser te'sîs edilmiş olduğunu kemâl-i fahr u gurûr ile bildirmişdir (Mu'allim Gon 15 Mayıs 1919).

Hükûmât-ı mütecâvireden: Bulgaristan'da vereme karşı mücâdele için on bir sene evvel teşkîl olunan "Veremle Mücâdele Bulgar Cem'iyeti" müteveffâ Bulgar kraliçesi tarafından iki sanatoryum inşâ edildikten sonra daha ziyâde teşkîlâta ehemmiyet vermiş ve Sofya ve diğer mahallerde dispanserler vücûda getirmiştir.

Romanya'da "Veremle Mücâdele Cem'iyeti" 1901 senesinden beri teşkîl eylemiştir. Yalnız Bükreş'de dört dispanser vardır.

Bu iki misâle ilâveten Rusya'da "Veremle Mücâdele Cem'iyeti"

بردشمن اولدینی وملتک صحت و سعادتنی تأمین ایچون بو خصوصده
متفقاً و متشاركاً جهد و اقدام لزومی فکری برلشمشدر .

بوگون آلمانیاده ساناتور بوملر تأسیسیله ورمله مجادله
تشکیلاتنی سکیز بوز آلیدن فضله دیسپانسهر تأسیساتیله انام
و اکیمال ایلشمشدر . ایشته بوتشکیلات سایه سنده آلمانیاده ورم
اوتوز بش سنه طرفنده پک زیاده تزل ایلشمشدر .

آلمانیاده ورم مجادله سنده موفقیتی تأمین ایدن سبب، دها
۱۸۹۵ سنه سنده صلیب احر جمعیتی اورتیه سنده بر «ورمله مجادله
شعبه سی» تأسیسیدر . ۱۹۰۷ سنه سنده لوندرده اجتماع ایدن
بین الملل صلیب احر قولفره سیله عینی تاریخده و یانه ده انقاد
ایلین بین الملل ورمله مجادله قولفرانسی آرئه سنده «صلیب احر
جمعیت ریله ورمله مجادله جمعیت رینک اشتراک مساعیسنه» دائر حصوله
کلن اتحاد آرا و مقررائدن چوق اول آلمانیا صلیب احر جمعیتی
ورمله مجادله یه کیرشمشدر .

بحاربه دن براز اول ، ۱۹۱۳ سنه سی کانون اولنده
موسیو (فیلاسی به) نک راپورینه نظراً فرالسده ورمله مجادله
ایچون (۲۸) ی پارسده و (۱۵) ی ولایاتده اولقی اوزره (۱۶)
دیسپانسهر بولندینی ذکر ایدلدیکی زمان آلمانیا دولتی داخلیه
ناطری (ده لبروک) ۱۹۱۳ سنه سنده اجتماع ایدن ورم
قولفره سنده آلمانیا حکومتنده (۱۵۰۰) دیسپانسهر تأسیس
ایدلش اولدینی کمال فخر و غرور ایله بیلدیرمشدر (معلم غون -
۱۵ مایس ۱۹۱۹) .

حکومات متجاوره دن : بولغارستانده ورمه قارشی مجادله
ایچون اون برسنه اول تشکیل اولنان «ورمله مجادله بولغار جمعیتی»
متوفی بولغار قرا لچه سی طرفندن ایکی ساناتور بوم انشا
ایدلدکن سوکره دها زیاده تشکیلاته اهمیت و برمش
وصوفیه و دیگر محللرده دیسپانسهر لر وجوده کتیرمشدر .
رومانیاده «ورمله مجادله جمعیتی» ۱۹۰۱ سنه سنندن
بری تشکل ایلشمشدر . یالکز بکر شده دورت دیسپانسهر وارددر .
بو ایکی مشاله علاوه روسیه ده «ورمله مجادله جمعیتی»

(9)

için mu'ayyen bir gün olduğunu ve o gün tevzî' edilen beyâz çiçeklerden büyük hâsılât te'mînine muvaffakiyet elverdiğini zikretmek lâzımdır.

Ve'l-hâsıl hâl-i hâzırda hemen hiçbir memleket yokdur ki orada bir "Veremle Mücâdele Cem'iyeti" teşkil ve dispanser ve sanatoryumlar te'sîs edilmiş ve vereme karşı sâir müessesât meydâna getirilmiş olmasın.

1902 senesinde Berlin'de teşekkül ve Fransa meşâhîr-i etıbbâsından Mu'alim Brouardel'in vefâtından sonra Léon Bourgeois'nın riyâseti tahtında in'ikâd eden Beynelmîlel Veremle Mücâdele Cem'iyeti her sene konferanslar (ki en sonra Berlin'de, 1913) ve her üç veya dört senede bir kezâ beynelmîlel kongreler (ki en sonra Roma'da: 1912) tertîb eylemektedir. Kuvâ-yı ferdiye ve umûmiye, ictimâ'îye ve resmiye veya ihtiyâriye te'sîriyle "verem mücâdelesini"nden pek çok istifâde olunmuş ve hemen her memleketde verem vefeyâtı umûmî ve tadrîcî bir sûrette tenâkus eylemiş idiye de son dört harb senesinde verem tehlike-i azîmesi her tarafda yine kendini gösterdi. Dik-ı ma'îşet, mübâreze-i hayâtda her nev' müşkilât bu hastalığı fukarâ-yı ahâlî arasında ziyâdeleştirdiği gibi tegaddide adem-i kifâyet, a'mâl-i şâkkaya mecbûriyet cihetiyle üserâ-yı harbiye meyânında pek çok tesâdüf edilen veremin bilhâssa terhîs dolayısıyla yurdlarına avdet eden efrâd-ı askeriye ile ta'ammüm ü intişârı muhâtarası Salîb-i Ahmer cem'iyetlerinin nazar-ı intibâhını celb eyledi. Muhtelif memleketlerdeki veremle mücâdele teşkilâtı ile Salîb-i Ahmer cem'iyetleri arasında hâsıl olan tesânüd ü te'âvünden pek çok istifâde edilecektir. Bu te'âvün ü tesânüd halkın vereme karşı terbiyesini, dispanserlerde ve sanatoryumlarda, tebhîrhânelerde me'mûrîn-i sihiyenin istihdâmını ve havâ-yı sâf ile tedâvî için Salîb-i Ahmer barakalarının isti'mâlini te'mîn eyleyecektir.

- ۹ -

ایچون معین برکون اولدینی واد کون توزیع ایدیلن بیاض
چیچکلردن بویوک حاصلات تأمیننه موقیث آلوردیکنی ذکر
ایتمک لازمدر .

والحاصل حال حاضرده همان هیچ بر مملکت بوقدرکه
اوراده بر « ورمه مجادله جمعیق » تشکیل و « دیسانسه ر »
و « ساناتورم » لر تأسیس ایدیلش وورمه قارشى سائر مؤسسات
میدانه کتیرلش اولسون .

۱۹۰۲ سنه سنده برلینده تشکیل و فرانسه مشاهیر
اطبا سندن معام (برو آردمل) ک و طانتندن سوکره (له تون
بورژوا) نك ریاستی تحتنده انقصاد ایدن « بین الملل ورمه
مجادله جمعیقی » هر سنه قونفرانس لر (که آک سوکره برلینده :
۱۹۱۲) و هراوج ویادورت سنه ده بر کذا بین الملل قونفره لر
(که آک سوکره روماده : ۱۹۱۲) ترتیب ایلکده در . قوای
فردیه وعمومیه ، اجتماعیه و رسمیه ویا اختیاریه تأثیریله « ورم
مجادله سندن » پک چوق استفاده اولمش و همان هر مملکتنده
ورم و فیائی عمومی و تدریجی بر صورتده تناقص ایلش ایدیه ده
صوک دورت حرب سنه سنده ورم تهلیکه عظیمه سی هر طرفده
ینه کندینی کوستردی . ضیق معیشت ، مبارزه حیاطه هر نوع
مشکلات بوخته لنی ففرای اهالی آره سنده زیاده لشدر دیک کی
تقدیده عدم کفایت ، اعمال شاقیه مجبوریت جهتیله اسرای
حریبه میاننده پک چوق تصادف ایدیلن ورمک بالخاصه ترخیص
طولایسیله بوردلرینه عودت ایدن افراد عسکریه ابله تعمیم
وانتشاری مخاطره سی « صلیب احمر » جمعیتلرینک نظر انتباهنی
جلب ایلدی . مختلف مملکتلرده کی ورمه مجادله تشکیلاتی
ایله صلیب احمر جمعیتلری آره سنده حاصل اولان تساند
وتعاوندن پک چوق استفاده ایدیله چکدر . بو تعاون و تساند
خلفک ورمه قارشى تربیه سی ، دیسانسه لرلرده ، و ساناتوربو-
ملرده ، تبحیرخانه لرده مأمورین صحیه نك استخدامنی وهوای
صاف ایله تدای ایچون صلیب احمر بارانه لرینک استعمالی تأمین
ایلیه چکدر .

* *

(10)

- 2 -

Verem Bir Belâ-yı İctimâ'îdir.

Belâ-yı İctimâ'îye Tedbîr-i İctimâ'î, Terbiye-i İctimâ'îye Lâzımdır – Verem Belâyâ-yı İctimâ'îyenin En Dehşetlisidir – Verem Her Uzvu, Her Nesci, Her Unsuru İstîlâ Eder – Verem ve Zâyi'âtımız – İstanbul'da Verem Vefeyâtı (İstatistik) – Müslümân Kadınları Veremden Daha Ziyâde Ölüyor. – Asıl Mes'ele Sirâyetdedir.

Verem esbâb ve te'sîrâtı, tahrîbât ve netâyici i'tibârıyla dâimî ve mühlik bir "maraz-ı ictimâ'î"dir. Verem fakr u zarûretten, hıfz-ı sıhhate adem-i ri'âyetden doğar. Lâkin aynı zamânda verem beşerî fakr u zarûrete, hıfz-ı sıhhate mugâyir ahvâl ü şerâite düşürür.

Emrâz-ı ictimâ'îyeye karşı edviye-i ictimâ'îye, tedâbîr-i müştereke, te'âvün lâzımdır.

İşte memâlik-i mütemeddinede müctemi'an sa'y ü gayret, müştereken ve müteşâriken hizmet ve fa'âliyet sâyesinde şerâit-i sıhhiyenin tahvîl ü islâhı mümkün olmakda ve sirâyet-i emrâza dâir ahâlînin ikâz u tenvîri sâyesinde belâyâ-yı ictimâ'îyenin te'sîrât ve tahrîbâtı giderilmektedir. Ahâlînin sıhhat husûsunda ve bilhâssa verem hastalığının sûret-i sirâyetinde ikâz u tenvîrine hizmet ancak teşkil edilecek mücâdele cem'iyetlerinin devâm-ı fa'âliyeti ve halka bir terbiye-i mahsûsa telkîni ile mümkün olacaktır.

Evet, verem bir maraz-ı ictimâ'îdir. Hattâ denilebilir ki emrâz-ı ictimâ'îyenin en müdhişi, en belâlısıdır. Hastalık yalnız akciğer vereminden ibâret değildir. Zâtülcenbler ve beyin hummaları, karın zârı ve bağırsak iltihâbları, emrâz-ı cerrâhiyenin bazıları, bir kısım deri ve kemik hastalıkları, sıracca nazar-ı dikkate alınırsa veremin ne derecede tahrîbâtda bulunduğu anlaşılır. Her hastalık netâyici-i meş'ûmesi, te'sîrât-ı tahrîbkârânesi i'tibârıyla ictimâ'î hâlini, sıfatını ihrâzdan evvel ferdîdir, şahsîdir. Şahsiyete girişmezden evvel ictimâ'îyetden bahse intikâlim bu hastalık hakkında

— ۱۰ —

— ۲ —

ورم بر بالای اجتماعیدر

بلای اجتماعی به تدبیر اجتماعی ، تربیه اجتماعی لازمدر . — ورم بالای اجتماعی نك آكد هشتلیسیدر . — ورم عرضی ، عرضی ، عرضی ، عرضی ، عرضی استیلایدر . — ورم و شایمانز . — استانبولده ورم و فیزیائی (ایستاتیک) — مسلمان قادیانلی ورم دن دهازیاده اولیبور . — اصل مسئله سرانسته در .

ورم اسباب و تأثیراتی ، تخریبات و نتایج اعتبارله دائمی و مهلك بر « مرض اجتماعی » در . ورم فقر و ضرورتدن ، حفظ صحته عدم رعایتدن طوغار ؛ لکن عینی زمانده ورم بشری فقر و ضرورته ، حفظ صحته معایر احوال و شرائطه دوشورر . « امراض اجتماعی » به قارشلی « ادویه اجتماعی » ، تدابیر مشترکه ، « تعاون » لازمدر .

ایشته مالک متمدنده مجتہماً سنی و غیرت ، مشرکاً و متشارکاً خدمت و فعالیت سایه سنده شرائط صحتیه نك تحویل و اصلاحی ممکن اولقده و سرایت امراضه دائر اهلینک ایقاز و تنویری سایه سنده بلایای اجتماعی نك تأثیرات و تخریباتی کیدر ایلکده در . اهلینک صحت خصوصتده و بالخاصه ورم خسته لفتنک صورت سرایقنده ایقاز و تنویرینه خدمت آتجق تشکیل ایدله جک مجادله جمعیترینک دوام فعالیت و خلقه بر تربیه مخصوصه تلقینی ایله ممکن اوله جقدر .

اوت ، ورم بر مرض اجتماعیدر ، حتی دینله بیلر که امراض اجتماعی نك آك مده می ، آك بلالیسیدر . خسته اتق یالکز آق جکر ورم دن عبارت دکادر ذات الجنبلرو بین جمالی ، قارن زاری و باغرساق التهابلری ، امراض جراحیه نك بهضری ، بر اسم دهری و کیک خسته لقری ، صراجه نظر دفته آتیر . سه ورم نك نه درجه ده تخریبانده بولندیفی آ کلاشیلر هر خسته اتق نتایج مشومو می ، تأثیرات تخریبکارانه می اعتبارله اجتماعی حالی ، صفتی احرازدن اول فردیدر ، شخصیدر . شخصیته کیریشمزدن اول اجتماعیدن مجتہ انتقالم بو خسته اتق حقنده

(11)

memleketimizde tedâbîr-i şahsiyeye "tedâbîr ve terbiye-i ictimâ'îye" ile daha çabuk muvaffak olacağımıza kanâ'atimdendir. Veremle mücâdelede teşkîlât ve dispanserler gibi müessesât sâyesinde terbiye-i ictimâ'îyeye vusûl daha kolay olacaktır zannedirim. Memleketimizde frengi ve sıtma gibi mühim belâyâ-yı ictimâ'îyede icrâ-yı tahrîbâtta bulunuyorsa da sûret-i sirâyet-i maraz nazar-ı dikkate alındığı hâlde vereme ziyâde ehemmiyet vermekliğimiz lâzım gelir. Frengi hastalığında sirâyet çok defa ve hemen dâimâ "ihtiyârî", "havâtî"dir ve bi'n-nisbe mahdûddur. Hâlbuki veremin sirâyeti "ma'sûmâne", "bî-günâhâne"dir. Müteverrim etrâfına saçtığı mikroplarla pek çoklarını, bî-günâhları tesmîm eyler. Frengi hastalığı ise ancak "temâs" iledir. Verem bir devirde "kâbil-i şifâ" olmağla berâber çok kere "kâtil" bir hastalıktır. Dâimâ sirâyete sebebiyet verir. Sıtma hemen her zamân kâbil-i tedâvî ve teşfîyedir. Verem âile içinde, köyde, mektebde, orduda ve'l-hâsıl her yerde kolaylıkla intişâr eder.

Memleketimizde veremin derece-i tahrîbâtı bi-hakkın ma'lûm değildir. Çünkü istatistik yoktur. Hâlbuki ihsâiyâtın her husûsda olduğu gibi sıhhat-i umûmiye bahsinde de ehemmiyeti pek azımdır. Yalnız İstanbul şehrinin verem musâb ve vefeyâtı hakkında mevcûd istatistiklerden i'timâda şâyân bir netîce istihsâl olunabilir.

1334 [1918] senesinde İstanbul'da nüfûs-ı umûmiye ve vefeyât-ı umûmiye:

Nüfûs-ı umûmiye	940.000
Vefeyât-ı umûmiye	32.348

Veremden:

Sene	Musâb	Vefât
1332 [1916]	3.747	2.757
1333 [1917]	3.913	2.952
1334 [1918]	759 (?)	3.521

Nüfûs-ı umûmiyeye nazaran vefeyât	Yüzde 3,55
Vefeyât-ı umûmiyeye nazaran veremden vefeyât	Yüzde 15,80
Nüfûs-ı umûmiyeye nazaran veremden vefeyât	Binde 3,70

مملکت مزده تدابیر شخصی به « تدابیر تربیه اجتماعی » ایلدها چاپوق موفق اوله جغزه قناعت مندر ورمله مجادله ده تشکیلات و دیسیالسه لر کی مؤسسات سایه سنده تربیه اجتماعی به وصول دها قولای اوله جقدر ظن ایدرم . مملکت مزده فرنکی وصیتمه کی مهم بلایای اجتماعی ده اجرای تخریب اتده بولنیور سه ده صورت سرایت مرض نظر دفته آلدینی حالد ورمه زیاده اهمیت ویرمکلکمز لازم کلیر ؛ فرنکی خسته لغنده سرایت چوق دفعه و همان دایما « اختیاری » ، « هوایی » در و بالذنبه محدود در ؛ حال بوکه ورمک سرایتی « معصومانه » ، « بی گناهانه » در . تورم اطرافنه صاجدینی میقرو بلرله پک چوقلری ، بی گناهلری تسمیم ایلر . فرنکی خسته لانی ایسه آجق « ناس » ایلدر . ورم بر دورده « قابل شفاء » اولقله برابر چوق کره « قاتل » بر خسته لقدر ؛ دایما سرایتی سببیت ویرر . صیتمه همان هر زمان قابل تداری و تشفی ده ورم عائله ایچینده ، کوبده ، مکتبده ، اردوده ، و الحاصل هر برده نولایقله انتشار ایدر .

مملکت مزده ورمک درجه تخریباتی بحق معلوم دکلدر ؛ چونکه ایستاتستیک یوقدر . حال بوکه احصائیانک هر خصوصده اولدینی کی صحت عمومیه بحثنده ده اهمیت پک عظیمدر . بالکنر استانبول شهرینک ورم مصاب ووفیاتی حقنده موجود ایستاتستیکلر دن اعتماد شایان بر نتیجه استحصال اولنه بیلیر .

۱۳۳۴ سنه سنده استانبولده نفوس عمومیه ووفیات عمومیه :

۹۴۰,۰۰۰	نفوس عمومیه
۳۲,۳۴۸	وفیات عمومیه
	ورمدن :

سنه	مصاب	وفیات
۱۳۳۲	۳۷۴۷	۲۷۰۷
۱۳۳۳	۳۹۱۷	۲۹۰۲
۱۳۳۴	۷۰۹ (؟)	۳۵۲۱

نفوس عمومیه به نظراً ووفیات : یوزده : ۳,۰۰۰
 ووفیات عمومیه به نظراً وورمدن ووفیات : ۱۲,۸۰
 نفوس عمومیه به نظراً وورمدن ووفیات : بیکنده : ۳,۷۰

(12)

İşte bu istatistiğe nazaran İstanbul'da verem vefeyâtı oldukça mühim bir yekûna bâliğ olmaktadır. Şerâit-i sıhhiyesi İstanbul'dan pek aşağı olduğunda şübhe edilmeyen sâir şehir ve kasabalarımızda hastalığın derece-i tahrîbâtı tahmîn olunabilir. Tedkîkât-ı sıhhiye daha ileri götürüldüğü ve ihsâiyât daha fennî bir sûrette tertîb ve memleketimizin her tarafına ta'mîm olduğu hâlde veremden senevî ne kadar insân zâyî' eylediğimiz ve her ân u zamân ne derece bu hastalığın sirâyeti tehlikesinde kaldığımız tamâmen anlaşılır. Gerçi memâlik-i sâirede büyük şehirlerde hücum-ı nüfûs i'tibârıyla izdihâm ziyâde olduğundan bu hastalığın daha ziyâde intişârı kabûl edilebilirse de tedâbîr-i sıhhiyenin vâsi'an ittihâzı ve mücâdele teşkilâtının fa'âliyet ve te'siri hastalığı nisbeten tahdîd etmiştir. Sınâ'atın terakkîsi, umûmî emâkin-i sınâ'iyenin te'sîsi, hummavî bir hayâtın daha umûmî bir sûrette cereyânı ve emr-i ta'ayyüşde şiddet-i mücâdele veremin intişârına sebebiyet vermektedir.

Neşrolunan ihsâiyâta nazaran verem Müslümân kadınları arasında daha ziyâde tahrîbâtda bulunmaktadır ki bu hâl pek ziyâde nazar-ı dikkati câlibdir.

Fi'l-hakîka adem-i kifâyet-i tegaddî, ta'b-ı dâimî gibi esbâb ile dücâr-ı za'f olmuş insânlar elbette herkesden ziyâde hastalığa ma'rûzdurlar. Verem çok defa fakr u zarûretten doğar. Aynı zamânda müteverrim çalışmamakla gitdikçe fakr u zarûrete de düşer ki bu sûret içinden çıkılamayacak bir çenber hâl ve şekline alır. Fakr u zarûret bedende hastalığa mukâvemeti azaltarak bir isti'dâd-ı mahsûs verirse de asıl mes'ele sirâyetdedir.

Şerâit-i ictimâ'îye ve esbâb-ı şahsiye ve müte'addide ve muhtelifenin tevlîd eylediği bir sıra müşkilât ile berâber memâlik-i mütemeddine ve müterakkiyede emrâz u belâyâ-yı ictimâ'iyenin her birine karşı "müstakil" ve fakat aralarında aynı gâyeye vusûl için "müttehid" teşkilât-ı muhtelif ve lâzime meydâna getirilmiş ve teşebbüsât ve icrââtı ta'kîb ve ahâlî arasında neşriyât ile terbiye-i ictimâ'îyeyi ta'mîm ve aynı zamânda

ایشته بواستایدستقیقه نظراً استانبولده ورم و قیاتی اولدیجه مهم بریکونه بالغ اولقده در. شرائط صحیه سی استانبولدن پک آشانی اولدیقنده شبه ایدیلین ساثر شهر و قصبه لر مزده خسته لنگ درجه تخریباتی تخمین اولنه بیلیر تدقیقات صحیه ده ایلیری کونورلدیکی واحصائیات ده افنی بر صورتده ترتیب و مملکت تمزک هر طرفنه تعیم اولندی بی حالده و رمدن سنوی نه قدر انسان ضایع ایلدی کمز و هر آن وزمان نه درجه بوخته لنگ سرائی ته لنگه سنده قالدیقه تماماً آ کلا- شیلور. کرچه ممالک ساثره ده بویوک شهر لردن هجوم نفوس اعتباریله ازدحام زیاده اولدیقندن بوخته لنگ ده از زیاده انتشاری قبول ایدیله بیلیر سه ده تدابیر صحیه ننگ واسعاً اتخاذی و مجادله تشکیلاتک فعالیت و تأثری خسته لنی لسیه تحدید ایشدر. صناعتک ترقیسی ، عمومی اما کن صناعیه ننگ تأسیسی ، حوی بر حالک ده عمومی بر صورتده جریانی و امر تعیشده شدت مجادله ورمک انتشارینه سبیت و بر مکنده در .

نشر اولنان احصائیات نه نظراً ورم مسلمان قادی نلری آره سنده ده از زیاده تخریبانده بولتمقده در که بو حال پک زیاده نظر دقتی جالدر .

فی الحقیقه عدم کفایت تغدی ، تعب دائمی کبی اسباب ایله دوچار ضعف اولمش انسانلر ایلته هر کس دن زیاده خسته لقه معروضدر لر . ورم چوق دفعه فقر و ضرورت دن طوغار ، عینی زمانده متورم چالیشه مامنه کیتدکجه فقر و ضرورته ده دوشر که بوضورت ایچیندن چیقيله مایه جق بر جنبه حال و شکافی آ لیر . فقر و ضرورت بدنده خسته لقه مقاومتی آزالته رقی بر استعداد مخصوص و بر رسیده اصل مسئله سر اینده در .

شرائط اجتماعیه و اسباب شخصییه و متعدده و مختلفه ننگ تولید ایلدیکی بر صره مشکلات ایله برابر ممالک متمدنه و مترقیه ده امراض و بلا یای اجتماعیه ننگ هر برینه قارشی « مستقل » و فقط آره لر نده عینی غایه یه وصول ایچون « متحد » تشکیلات مختصنه و لازمه میدانه کتیر لاش و تشبثات و اجرا آتی تعقیب و اهالی آره سنده نشریات ایله تربیه اجتماعیه بی تعیم و عینی زمانده

(13)

hayrât-ı sıhhiye te'sîs eylemek maksadıyla "mücâdele cem'iyetleri" teşkil olunmuşdur. Bu mücâdele cem'iyetlerinden başka yine aynı maksada hâdim daha birçok teşkilât vardır. Yalnız vereme karşı "mücâdele" cem'iyetinden mâ'adâ "dispanser ile tevakkî-i ictimâ'î", "terbiye-i ahâlî ile tevakkî", "açık havâ ile tevakkî-i ictimâ'î", "etfâlin veremden vikâyesi" ve "amele bâğçeleri" nâmlarında bir hayli cem'iyetler te'sîs ve beynelmilel vereme karşı mücâdeleyi te'mîn ve tevhîd fikriyle kongreler tertîb edilmiştir.

- 3 -

Veremde Derece-i Sirâyet ve Şifâya Kâbiliyet

*Her Sene, Her Yerde, Her Yaşda Yüz Binlerce Âdem Veremden Ölüyor –
Bir Rençber Âilesinde Verem – Verem, Tohum ve Tûrâb Mes'elesidir –
Verem Mikrobu, Koch Basili – Kapalı ve Açık Verem – Veremin Sirâyetine
Yegâne Âmil Balgamdır – Şehirde Veremli, Köyde Veremli – Verem Ocağı –
Mukâvemeti Gideren Esbâb – Salâh-ı İctimâ'î – Verem ve Çocuk*

Verem beşeriyeti ifnâ eden ve etmekte bulunan belâyâ-yı ictimâ'iyenin en müdhişidir. Tehlikesi zâhiren meşhûdât ve mütâlâ'ât, hakîkatde ise vukû'ât ve ihsâiyât ile müsbet bir maraz-ı hatarnâkdir. Her sene, her yerde ve her yaşda yüz binlerce nüfûs bu hastalıktan hâk-i helâke serilmektedir. Bu yolda mahv u helâk olanların yekûnu azîm muhârebeler kadar orduların ziyâ'ına sebebiyet vermektedir. Verem rençber âilesine bir defa girdi mi, der'akab sefâlet başlar. Hastalığın uzun süren müddetince âile de sirâyete ma'rûz ve a'zamî derecede mukâvemet muhtâc efrâd için her şey fîkdâna uğrar. Hastanın iktidârsızlık cihetiyle yevmiyesi gitdikçe azalır yâhûd büsbütün kesilir. Yiyecek kifâyet edemeyecek bir hâle gelir. Daha ucuz bir mesken ihtiyâr ve istîcârına mecbûriyetden

- ۱۳ -

خبرات صحبه تأسيس ايلك مقصديله «مجادله جمعيتلىرى» تشكيل اولمشدر . بومجادله جمعيتلردن باشقه يته عيني مقصده خادم دها برچوق تشكيلات واردر . يالكز ورمه قارشى «مجادله» جمعيتدن باعدا «ديسانسه رايله توق» اجتماعى ، «تربيه اهالى ايله توق» ، «آجيق هوا ايله توق» اجتماعى ، «اطفالك ورمدن وقايه سى» و «عمله باشچى لرى» ناملرنده برخيلى جمعيتلر تأسيس و بين الملل ورمه قارشى مجادله بي تايمين و توحيد فكريله قونفره لر ترتيب ايدمشدر .

*
*
*

- ۳ -

ورمه، درجه سرایت و شفایه قابليت

هرسنه ، هربرده ، هرپاشده بوز بيكارجه آدم ورمدن اوليور . -
برنجبر عائله سنده ورم . - ورم « تخم » و « تراب » مشه سيدر . - ورم
ميقروى ، قوح باسيلي . - قايالى و آجيق ورم . - ورمك سرايقته يكانه
عامل بالغاندر . - شهرده ورملى ، كويده ورملى . - ورم اوجاقى . -
مقاومتى كيدورن اسباب . - صلاح اجنابى . - ورم وچرچوق .

ورم بشرقى افنا ايدن و ايتكمده بولنان بلايى اجتماعيه نك
اك مده شيدر؛ تهلكه سى طاهراً مشهودات و مطلمات، حقيقتنده
ايسه وقوعات و احصائيات ايله مثبت بر مرض خطرنا كدر .
هرسنه هربرده و هرپاشده بوز بيكارجه نفوس بو خسته لقدن
خاك هلاكه سر بل كنده در؛ بو بولده محو و هلاك اولانلرك بكونى
عظيم محاربه لر قدر اردولرك ضياعنه سببيت ورم كنده در . ورم
رنجبر عائله سنده بر دفعه كيرد يى ، در عقب سفالت باشلار ؛
خسته لافك اوزون سورن مدتيجه عائله ده سرايقته معروض
واعظى درجه ده مقاومتته محتاج افراد همچون هرشى فقدانه
اوغرار . خسته نك اقتدار سزاق جهتيله بوميه سى كيتدكجه آزالير ،
يا خود بستون كسيلاير ، بيه جك كفايت ايدميه جك برحاله
كلير . ده اوجوز بر مسكن اختيار و استيجارينه مجبور بندن

(14)

dolayı izdihâm ve havâsızlık, nezâfetsizlik baş gösterir. Yorgunluk günden güne ziyâdeleşir. Çocuklar düşünleşir. Reîsi teverrüm eden bir rençber âilesi ictimâ'an muztaribdir, muhtâc-ı mu'âvenetdir. Mukâvemet esnâsında mahrûmiyet te'sîriyle efrâd-ı âile arasında verem yeniden baş gösterir. Bu sûretde verem fakrdan, hıfz-ı sihhate adem-i ri'âyetden tevellüd ettiği gibi hastalık dahi müteverrimi fakra ve sihhî ri'âyetsizliklere sevk eder.

Esbâbı nokta-i nazarından verem mes'alesi "tohum" ve "türâb" mes'alesidir. Verem hastalığının tohumu "Koch basili"dir ki müteverrimin balgamında, marazî ve tabî'î ifrâzât ve ifrâğâtında mebzûlen bulunur. Sirâyete sebep olan, hastalığı eken işte bu Koch mikrobudur. Bu tohum zehir-nisâr çûb şeklinde küçük bir mantardır ki ancak sekiz yüz defa büyüten hurdebîn ile görülebilir. Rutûbetli şeyler üzerinde yetişen küflere benzer. Verem en ziyâde hastanın çıkardığı yaş veya kuruyup toz hâline giren balgamlarıyla geçer. Me'külât ile de intikâl edebilir.

Verem hastalığını geçiren
Koch basili

Verem ya doğrudan doğruya (bilâ-vâsıta) müteverrimin öksürürken birçok basili hâvî etrâfa saçtığı, püs-kürdüğü katrecikler ile -ki bu katrecikler bir buçuk metre uzağa gidebilir, bu kadar bir mesâfede bulunan bir âyîneye karşı öksürüldüğü zamân damlacıkların bu mücellâ satıh üzerinde teşekkül görölür- yâhûd yaş ve kuru balgam ve ifrâzât ile mülevves şeyler (çamaşır, mendil, hokka, yiyecek) ve tozlar ve sinekler ile bi'l-vâsıta intikâl eder.

Sinekler verem hastalığının sirâyetinde mühim ve azîm bir tehlikedir.

طولایی ازدحام و هوا سزاق ، لطافت سزاق ، باش کوستریر +
پورغونلق کوندن کونه زیاده اشیر . چوجوقلر دوشکونله شبر .
رئییسی تورم ایدن بر رنجبر عالمسی اجتماعاً مضطربدر ، محتاج
معاونتددر . مقاومت ائناسنده محرومیت تأثیرله افراد طاقله آراسنده
ورم یکیدن باش کوستریر بوسورنده ورم ققردن ، حفظ صحته
عدم رعایتدن تولد ایتدیکی کبی خسته لقی دخی متورمی فقره
وصحی رعایت سزاکلره سوق ایدر .

اسبابی نقطه نظرندن ورم مسئلهسی « تخم » و « تراب »
مسئله سیدر . ورم خسته لفق تخمی « قوح باسیلی » درکه
متورمک بالفامنده ، مرضی وطیبی افرازات و افراغانده مبدولاً

بولور . سرایت سبب

اولان ، خسته لقی اکن

ایشته بوقوح میقروبی در؛

بوتخم زهرنشارچوب شکنده

کوچوک بر منطارددرکه

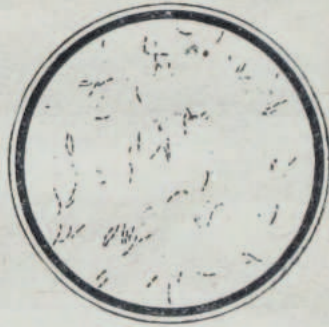
آنجق سکز یوز دفعه بیوتن

خرده بین الله کوربله بیلیر؛

رطوبتلی شیلر اوزرنده

یتیشن کوقلره بکزر؛

ورم خسته لقی کیرن « قوح باسیلی » ورم اکن زیاده خسته لک

چیقاردینی یاش ویافورویوب توز حالنه کیرن بالفاملرله کچر +
ما کولات ایله ده انتقال ایده بیلیر .

ورم یا « طوغریدن طوغری به - بلاواسطه » متورمک

اوکسورورکن برچوق باسیلی حاوی اطرافه صاجدینی ، پوسکو .

ردبکی قطرله جقلرایله (که بوقطره جقلر بر یق مترواوازاغه کیده بیلیر ؛

بو قدر بر مسافده بولنان بر آینه به قارشلی اوکسورلدیکی زمان

داملا جقلرک بوجملا سطح اوزرنده تشکلی کوریلیر) ، یا خود

یاش وقوری بالفام و افرازات ایله ملوث شیلر (چاشیر ، مندیبل

حقه ، بیه جک) وتوزلر وسینکلرایله « بالواسطه » انتقال ایدر .

سینکلر ورم خسته لفق سرایتنده مهم وعظیم برته لکه در؛

(15)

Balgamlar üzerinden kalkıp yiyeceklerimize konan sinekler basilleri yalnız ayakları ve hortumları ve kılları ile nakleylemez, onların öteye beriye bıraktıkları mevâdd-ı süfliyede bile birçok basiller vardır. Hastalık hayvândan insâna doğrudan doğruya sirâyet ettiği gibi hasta hayvân sütleri içenlere de bi'l-vâsıta geçer. Bilhâssa müteverrim inek sütünü çiğ olarak içen çocuklarda bağırsak, periton (karın gömleği) ve karın bezleri (ukde) veremi görülür. Bu hâlde hastalığın tohumu mezbûl ve her yerde mevcüddür. Fakat insânlar için en büyük tehlike yine müteverrim insânlardır. Çünkü müteverrim, tohumu her yere saçarak hastalığın, bu müdhiş belânın diğerlerine de intikâline sebep olur.

Ortasından kesilmiş verem basili ile içi oyulmuş akciğer

Verem basili, bedende tahrîb eylediği anâsır-ı teşrihiye arasında kaldığı, hârice çıkmadığı zamân hastalık diğerine geçmez ki bu nev'e "kapalı verem", yok mikroplar balgam ve ifrâzât-ı marziye ile ara sıra hurûc u intişâr ederse sirâyet hemen muhakkaktır ki bu şekil ve maraza da "açık verem" denilir. Fi'l-hakîka verem basili hastanın veya büsbütün sağlam bir insânın bir bezinde, ukdesinde, bir kemiğinde, hattâ akciğerinde pek çok zamân kapalı kalır ve bu vechile sirâyete sebebiyet vermez.

Asıl tehlike açık veremdedir. Göğüs ve-

remine, ahâlî arasında "ince hastalık" denilen maraza mübtelâ olanlarda akciğer küçük, büyük yaralarla delik deşik olur ve çok defa yaraların birleşmesiyle âdetâ oyulur, mağaralaşır. Bu yaralardan peydâ olan akıntıda hesâbsız basiller bulunur. Bir müteverrimin

— ۱۵ —

بالغاملر اوزرندن قالقوب بيه جكلر منه قونان سينكار باسيللرى
يالكلز آياقلىرى وخرطوملىرى وقيلىرى ايله نقل ايلز ، اولرك
اوتيه برى به بر اقلقلىرى مواد ثقله ده بيله برچوق باسيلار واردر .
خسته لى حيواندن انسانه طوغرىدن طوغرى به سرايت ايتديكى
كبي خسته حيوان سوتلىرى اينجلره ده بالواسطه كچر . بالسه
متورم اينك سوتى چى اوله رق ايچن چوجوقلر ده باغراساق ،
به ريتوان (قارن كوهلكى) وقارن بزلى (عقده) ورى
كور بيلير . بو حالده خسته لىك تخمى مبدول وهر برده موجوددر ؟
فقط انسانلر ايچون ائ بيوك تهلكه ينه متورم انسانلر در ؟
چونكه متورم تخمى هر بره صاچهرق خسته لىك ، بو دهش بلانك
ديكر لر يته ده انتفالنه سبب
اولور .

اورته سندن كى لىش دورم بايلى ايله ايچى
اوبولش آق جكلر

ورم باسيل ، بدينه
تخریب ايله بى عناصر
تشریحیه آره سنده قالدينى ،
خارجه چيقدىنى زمان
خسته لىك ديكر ينه كچمزه
بونوع « قابالى ورم » ، بوق
ميقروبلر بالغام وافر ازا
مرضيه ايله آره صره خروج
وانتشار ايدرسه سرايت همان
مخففدر كه بوشكل و مرضه ده

« آجىق ورم » دنيلير فى الحقيقه ورم باسيلى خسته لك و باسبتون صاغلام
براسانك برزنده ، عقده سنده ، بر كيك نده حق آق جكلر نده
يك چوق زمان قابالى قالور و بو وجهله سرايته سبيت و مرضه .
اصل تهلكه آجىق ورمده دره . كوكس ورمه ، اهالى آره سنده
« ايجه خسته لىك » دنيلين مرضه مبتلا اولانلر ده آق جكلر
كوچوك ، بو بوك ياره لرله ده ليك ، ده شيك اولور و چوق دفعه
ياره لرلك بر لسه سيله عا دن اوبولور ، مفاره لاشير . بو ياره لر دن
پيدا اولان آق بى تيه ده حسابسز باسيللر بولنور . بر متورمك

(16)

balgam ile günde milyonlar, milyarlarla basil çıkardığı hesâb edilirse tehlikenin ne derece büyük olduğu kolaylıkla anlaşılır.

Veremin hemen yegâne sebebi, âmil-i sirâyeti balgamdır. Evet, asıl düşman budur. Tehlike balgamda olduğu hâlde birçokları kayıdsızlıkta, tedbîrsizlikte bulunuyor; her yere, sokağa tükürüyor ve sümkürüyor. Bu sûretle fırlatılan balgamlar kuruyarak, havâdaki tozlarla her tarafa intişâr ve birçok basilleri neşreyleyeceği gibi yaş iken de gelip geçenlerin kunduraları altına, kadınların çarşaf ve fistânları eteklerine yapışır ve bu cihetle ölüm mikroplarıyla dolu olan levsiyât, salonlara, yatak odalarına, henüz doğan çocukların beşiklerine kadar götürülür. Kuruyarak toz hâline gelen balgamlardaki basiller âdî tozlarla uçuşarak onlarla birlikte burun ve ağız vâsıtasıyla boğaz ve akciğere kadar gireceği gibi üstü örtülü olmayan yiyeceklerle mi‘demize kadar sokulur. Ma‘deni ve nebâtî tozların bilhâssa akciğerlerde îkâ edeceği âfât-ı muharrişeden, derimizdeki küçük bir sıyrıktan, kesikden vücûdumuza "fürceyâb-ı dühûl" olur. Basiller, tozlarla her tarafa intişâr eylediği gibi bâ-husûs çocuklarda dudak kenârlarına, göz kapaklarına konan sineklerle de doğrudan doğruya intikâl edebilir. Bir balgam üzerinden henüz kalkıp herhangi bir yiyeceğe konan sineklerin veremin nakl ü neşrine tavassutu pek azîmdir.

Veremin sûret-i sirâyetini iyi anlayabilmek ve mücâdelede te‘mîn-i muvaffakiyet edebilmek için bir veremlinin nasıl yaşadığını ve nasıl öldüğünü, nasıl teverrüm eylediğini ve hastalığı ne yolda neşrettiğini bilmek kâfidir zannederim. Büyük şehirlerde müteverrimler her yerde, her tarafda pek dağınık bir sûretde bulunarak hayâtlarının sonuna kadar mukâvemet etmeye, yaşamaya ve dâimâ râhatsız bulunmak ve gitdikçe düşkünleşmek ile berâber yine kendilerinin, efrâd-ı âilelerinin ma‘îşetlerini te‘mîn için çabalamaya mecbûrdurlar.

بالغام ایله كونده ميلیونلر، میلیارلرله باسیل چیقاردینی حساب
ایدیلیرسه تهلکه نك نه درجه بویوك اولدینی قولایلقله آكلاشیلیر.
ورمك همان یكانه سببی ، عامل سرایتی بالفامدر. اوت ،
اصل دشمن بودر تهلکه بالفامده اولدینی حالده برچوقلری
قیدسزلقده ، تدبیرسزلكده بولنیور؛ هریره، سوقاغه بوكوریور
وسومكوریور. بوسورتله فیلاتیلان بالفاملر قورویورق ،
هواده کی توزلرله هرطرفه انتشار و برچوق باسیلیری نشر
ایلیه جکی کی یاش ایکن ده كلوب كچنلرك قوندره لری آلتنه ،
قادیلرك چارشاف و فستائلری آتكلرینه یایدشیر و بوجهتله اولوم
مقروبلرله دولو اولان لوشیات ، صالونزه ، یاناق اوطلرینه ،
هنوز طوغان چوجوقلرك بشیکارینه قدر کوتوریلور. قورویورق
توز خانه كلن بالفاملرده کی باسیلر عادی توزلرله اوچوشه رق
آنلرله برلكده بورون و آغز واسطه سیله بوغاز و آق جكره
قدر کیره جکی کی اوسق اورتولی اولمایان بیه جكارله معده ضمه
قدر سوقولور ؛ معدنی و نباتی توزلرك بالخاصه آق جكارلرده
ایقاع ایده جکی آفات مخرشه دن ، ده مغزده کی کوچوك بر
صییرقدن ، کسیكدن وجود ضمه « فرجه یاب دخول » اولور.
باسیلر ، توزلرله هرطرفه انتشار ایلدیکی کی باخصوص
چوجقلرده دوداق کتارلرینه ، کوز قاپاقلرینه قونان سینكارلرده
طوغرودن طوغری به انتقال ایده بیلیر. برالفام اوزردن هنوز
قالفوب هرمانکی بریبه جکه قونان سینكارك ورمك نقل
و ندرینه توسطی پك عظیمدر.

ورمك صورت سرایتی آبی آكلایه بیلمك و مجادله ده
تأمین موقیت ایده بیلمك ایچون برورملیکه ناصل یاشادیقی
و ناصل اولدیکنی ، ناصل تورم ایلدیکی و خسته لئی نه بولده نشر
ایتدیکنی بیلمك کایدیر، ظن ایدرم. بویوك شهرلرده تورملر
هربرده ، هرطرفه پك داغینیق بر صورتده بولنه رق حیاتلرینك
صوكنه قدر مقاومت اتمه به ، یاشامه به و دائما راحتسز بولتیق
و کیتدیجه دوشكونلشك الله برابرینه کندیلرینك ، افراد
عاطلرینك معیشتلرینی تأمین ایچون چابالامه به مجوردرلر .

(17)

İcrâ-yı san'at eden etıbbâ şöylece bir düşünecek olursa İstanbul'da müctemî'an çalışılan birçok yerlerde, kalemlerde, havâsı mahsûr mahallerde hastalığı ilerlemiş birçok veremlilere tesâdüf olunacağında şübhe edemez.

İşte bu yolda imrâr-ı hayât eden müteverrimler hastalığı diğerlerine geçirir ve etrâflarına saçarlar. Daha ziyâde ta'mîk u tahkîk-i keyfiyet edilecek olursa basilli elleriyle bî-karâr ekmeği elleyen fırıncılar, her gün kullandığımız birçok yiyecekleri yine elleriyle ve öksürürken çıkardıkları katreciklerle telvîs eden bak-kâl ve kassâblar vesâir satıcılar yok değildir.

Şehirlerde te'mîn-i hayât için dâimî bir mücâdelede, bir fa'âliyetde bulunmak mecbûriyeti vardır. Bu mücâdele-i hayâtda nihâyet düşkünleşen ve zâten mebzûl bir sûretde her tarafda mevcûd basillere ma'rûz kalarak hastalananlar ile hemen hiç iştigâl olunmaz. Şehirlerde bu yolda seyyâr müteverrimleri bulmak, meydâna çıkarmak, onlarda hastalığı bir dereceye kadar durdurmak ve diğerlerine geçirtmemek oldukça güçdür.

Köylerde ise müteverrimler başka bir sûretde yaşar ve hastalığı vâsi'an neşreylerler. Köylü bir müteverrim, tarlada çalışabilecek iktidârda olmadığından mahdûd bir dâire içinde ve dâimâ bir yurdda yaşar, orada ufak tefek işlerle meşgûl olur. Dâimâ mülevves ve hemen hiç tathîr etmediği elleriyle ev işlerine karışır, her gün kullanılan eşyaya dokunur ve dokunduğu her şeyi telvîs eder. Yazın kapı önünde, kışın ocak başında fırlatdığı balgamlara konan sinek ve hayvânlar vâsıtasıyla etrâfindakileri de tasmîm eder.

İşte köylü bir müteverrimin tarz-ı hayâtı ve sebebiyet verdiği sirâyet-i marazı! Ki netîce-i meş'ûmesinden uzun uzadıya bahsetmek zâiddir sanırım.

Köyde bir müteverrimin etrâfında herkes gitdikçe sararıp

اجرای صنعت ایدن اطبا شو بله جه بردوشونه جک اولورسه
استانبولده مجتمعا چالیشیلان بر جوق برلرده، قلملرده، هوا سی
محصول محللرده خسته لی ایلر بله ش بر جوق ورمیلره تصادف
اولنه جفتده شبه ایده ض

ایشته بولده اصرار حیات ایدن متورملر خسته لی دیگر لرینه
کچیرر و اطراف لرینه صاچار لر . ده ا زیاده تعمیق و تحقیق کیفیت
ایدیله جک اولورسه باسیلی آلر بله بی قرار ا ککی آلله بن فر ونجیلر،
هر کون قوللانیدیمز بر جوق بیه جکلری بنه آلر بله و او کسورورکن
چیقاردق لری قطره جکلره تلویث ایدن بقال و قصابلر و سائر
صا بچیلر یوق دکلدز .

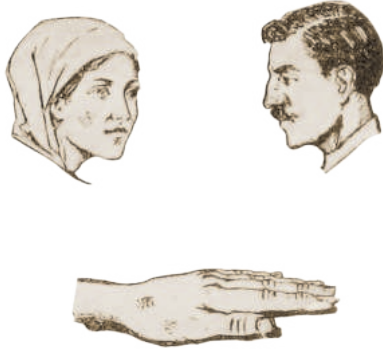
شهر لرده تأمین حیات ایچون دائمی بر محادله ده ، بر فعالیتده
بولتی مجبوری واردر . بو محادله حیاتده نهایت دوشکونله شن
وذاتاً مبذول بر صورتده هر طرفده موجود باسیلره مروض
قاله رقی خسته لانا نلر امله مان هیچ اشتغال اولماز . شهر لرده بو
بولده سیار متورملری بولتی ، میدانه چیقارمق ، اولورده خسته لی
بر درجه به قدر طور دورمق و دیگر لرینه کچیرتیمک اولدقجه
کوچدر .

کویلرده ایسه متورملر باشقه بر صورتده یا شار و خسته لی
واسعا اثر ایلر لر . کویلو بر متورم ، تار لاده چالیشه بیله جک اقتدارده
اولدیغندن محدود بر دائره ایچینده و دائماً بر یورده یا شار ؛
اوراده اوفق تفک ایشلرله مشغول اولور . دائماً ملوث ، و مان
هیچ تطهیر ایتمدیکی آلر بله او ایشلرینه قاریشیر ، هر کون قو-
للانیلان اشیایه دو قونور و دو قوندیغی هر شیئی تلویث ایدر .
یازین قاپو اوکنده ، قیشین اوجاق باشنده فیر لاندیغی بالغانلره
قوتان سینک و حیوانلر واسطه سیله اطرافنده کیلری ده تهم
ایدر .

ایشته کویلو بر متورمک طرز حیات ، و سببیت و بریدیکی
صراحت مرضی ا . که نتیجه مشثومه سندن اوزون اوزون
اوزادی به بحث ایتمک زائددر صانیرم .
کویله بر متورمک اطرافنده هر کس کیتدیگجه صاراروب

(18)

solar. Çocuklar yavaş yavaş zayıflayarak öksürmeye başlar. Çok geçmeksizin karın ve bağırsak vereminden, beyin hummâsından ölür yâhûd kemik çürütmesine, sıracaya mübtelâ olurlar. Veremli yaralardan bî-karâr cerâhat akar. Gebe kalan kadın cılızlaşır, meydâna getirdiği çocuğu emzirdikçe derin bir za'fa düşer ve nihâyet teverrüm eder. Bırakdığı çocuk ise bakımsızlıktan, diğer kardeşleriyle berâber helâk olur. Pedere gelince; o daha bir müddet tahammül eder. Fakat bir gün nihâyet o da zâtülcenbden veya bir akciğer ufûnetinden ölür. En fecî'i de şehirden ifâkat bulmaya gelen ve yakın veya uzak akrabâdan olan veremli de hastalığı geçirip vefâtlarına sebebiyet verdiği biçâreleri ta'kîb eder. İşte bu gibi acı ve elîm misâllere etibbâdan pek çoğu ekseriyâ tesâdüf ederler.

Yüzde ve ellerde deri veremi
(lupus hastalığı)

Köylerde verem olmadığından buralarda mücâdeleye hâcet kalmayacağı hakkındaki bazıların zehâbı tamâmıyla yanlış ve bâtıldır. Hastalığın köylerde intişârına ma'atteessüf bir dereceye kadar sebebiyet veriliyor. Çünkü şehirlerde icrâ-yı san'at eden etibbâ, hastalarına daha bidâyetde şifâyâb olmaları için köylere gitmelerini tavsiye ediyorlar. Vâkı'â bu nasîhat pek muvâfik ise de havâ-i sâfin ehemmiyetiyle berâber yiyeceğin de pek büyük

bir dahli vardır. Hâlbuki veremli köyüne dâimâ zengin, paralı gitmez. Bil'akis efrâd-ı âilesine bir bâr olur. Kulübe içinde şerâit-i sıhhiyeye gayr-ı muvâfik sûretde yatan, vücûdunu iyi besleyemeyen müteverrim köylü, o kulübede bir "verem ocağı" olur ve tekâmîl âileye hastalığı bulaşdırır. İşte bu sebebledir ki köylerde

صولار . چو جو قنر یا واش یا واش ضعیف لایه رقی اوکس ورمه به باشلار ، چوق کچمکسزین قارن و باغرساق ورمندن ، بین همانندن اولور ، یا خود کمیک چوروم سنه ، صراجیه مبتلا اولورلر؛ ورمی یارالردن بیقرار جراحی آقاره کبه قالان قادین جیلرلا شیر، میدانه کتیردیکی چوجنی اضرردکیه ده رین برضعفه دوشر و نهایت تورم ایدر. برافدینی چوجوق ایسه، باقیمسزلقدن، دیگر قارده شلریله برابر هلاک اولور؛ بدوه کلنجه اودها برمدت تحمل ایدر، فقط برکون نهایت اوده ذات الجنین و یا برآق جگر عفونتندن اولور؛ اکثیری ده شهردن افاقت بولسه کلن و یا قین و یا اوزاق آقربادن اولان

ورمیه خسته انی کچرورب
و قاتلرینه سببیت و بردیکی
بچاره لری تعقیب ایدر .
ایشته بوکمی آچی و آلم
مثالره اطباءن پک چوخ
اکثریا تصادف ایدرلر .
کوبلرده ورم

اولدیفسندن بورالرده
مجادله به حاجت قالمیه جنی

یوزده و آلرده « ده ری ورمی - لوپوس
خسته انی »

حقننده کی بعضیلرینک ذهابی نامیله یا کلش و باطلدر. خسته انک
کوبلرده انتشارینه ممالالتأسف بردرجه به قدر سببیت
و بریلور؛ چونکه شهرلرده اجرای صنعت ایدن اطببا ،
خسته لرینه ده ابدایتده شفایاب اولسه لری ایچون کوبلره
کیتمه لرینی توصیه ایدیورلر. واقعا بو نصیحت پک موافق ایسه ده
هوای صافک اهمیتله برابر بیه چکک ده پک بو بولک بر دخلی
واردر. حال بوکه ورمی کونیه دائما زنکین، یاره لی کیتمز .
بالمکس افراد عائله سنه برابر اولور ، قولوبه ایچینده شرائط
صحیه به غیر موافق صورتده یاتان ، و وجودنی آنی بسله بیه من
تورم کوبلی ، او قولوبه ده بر « ورم اوچانی » اولور و تکمیل
عائله به خسته انی بولاشد برر . ایشته بوسبیله درکه کوبلرده

(19)

ma'alesef verem gıtdıkçe tezâyüd ediyor. Buna karşı büyük ve esâslı tedbîrler ittihâz etmek lâzımdır. Çünkü köy memleketimizin, vatanımızın üssü'l-esâsıdır. Köylü ise ırkımızın mümessili, neslimizin medâr-ı istinâdıdır.

İşte Veremle Mücâdele Cem'iyeti bütün bu ahvâli nazar-ı dikkate alarak bu husûsda sıhhat-i memleketi müdâfa'aya çalışacaktır. Vazîfe gâyet mühim ve fakat aynı zamânda azîmdir, mühimdir. Çünkü hastalığın tahrîbâtı şahıs, ırk ve nesle şâmildir, azîmdir. Çünkü vazîfede te'mîn-i muvaffakiyet birçok şerâit ve ahvâle merbûtdur. Böyle bir cem'iyet hükûmetden himâyet, etibbâdan hizmet, halkdan da îmân ve mu'âvenet gördükçe vatana büyük büyük hizmetler îfâ edeceğinde şübhe yokdur.

Vereme elverişli
vücûd, türâb-ı muvâfık

Mikroplar, bu zehirli tohumlar ya teneffüsle çok kere kuru tozlar üzerinde insânın akciğerlerine ve yiyecek ile bağırsaklarına yâhûd sıyrık ve yarıktan derisine kadar nüfûz eder ve oralarda bitmeğe yâhûd çoğalmağa, icrâ-yı tahrîbâta başlar. Verem hastalığında "tohum" esâs ise de bu tohumun saçılıp ekildiği "türâb" da az mühim değildir demiştik. Her tohum sürebilmek için tarlanın terkîbi elverişli, kuvve-i inbâtiyesi de yolunda olmalıdır. Hastalık tohumları da tıbkı böyledir. Burada tarla insânın ve hayvânın vücûdu, uzviyetidir. İnsânın vücûdu veremin ahz u kabûlüne nisbeten daha az müsâ'iddir. Bu hastalığa karşı tabî'at oldukça mukâvimdir. Koch basili muvâfık şerâit-i sıhhiyede bulunan sâlim ve sahîh bir vücûdu pek güçlkle istilâ eder.

Bu hâlde mukâvemeti gideren, za'fi intâc eden kâffe-i esbâb havâ ve ziyâsızlık, izdihâm, tegaddîde adem-i kifâyet, adem-i nezafet,

مع الاسف ورم كيتديگه تزايد ايدبيور . بوكا قارشى بوبوك ،
 واساسلى تدبيرلر اخلاذ ايتك لازمدر . چونكه كوى ،
 مملكتتمزك ، وطنمزك اسالاسايدر ؛ كويلى ايسه عرقمزك
 محلى ، ناسلمزك مدار استناديدر .

ايشته ورمله مجادله جمعيتى بوتون بوحوالى نظر دقتنه
 آلهرق بوخصوصده صحت مملكتى مدافعه يه چاليشه جقدرد .
 وظيفه غايت مهم و فقط عين زمانده عظيمدر ؛ مهمدر ،
 چونكه خسته لفاك تخريباتى شخص ، عرق ونسله شاملدر ؛
 عظيمدر ، چونكه وظيفه ده تأمين موفقيت برچوق شرائط

واحواله صر بوطدر . بويله بر جمعيت
 حكومتدن حمايت ، اطباءدن خدمت ،
 خلفندن ده ايمان و معاونت كوردديگه وطنه
 بوبوك بوبوك خدمتلى ايشا ايديه جكتنده
 شبيه يوتدر .

ورمه آلويريشلى وجود ،
 تراب موافق

ميقروبلر ، بوزهرلى تخملى ياتنفسله
 چوق كره قورى توزلراوزرنده انسانك
 آق جكرلرينه وييه جك ايله باغرسا .
 قلرينه ، ياخود صيبريق و ياريقدن ده ريسنه
 قدر نفوذ ايدر . واورالرده ييتمكه ،
 ياخود جوغلافه ، اجراى تخريباته باشلار .

ورم خسته لغنده « تخم » اساس ايسه ده بوتخمك صاچيلوب
 ا كيلديكى « تراب » ده آرمهم دكلدر ديمشلك . هر تخم سوره .
 بيلمك ايچون تارلانك تركيبي آلويريشلى ، قوه انباتيه سى ده
 بولنده اولميدر . خسته اتق تخملى ده طبقي بويله در ؛
 بوراده تارلا انسانك و حيوانك وجودى ، عضويتيدر . انسانك
 وجودى ورمك اخذ و قبولنه نسبه ده آرمساعددر ، بوخسته افه
 قارشى طبيعت اولدجه مقاومتدر ؛ قوح باسيلي موافق شرائط صحيه ده
 بولنان سالم و صحيح بروجودى پك كوچلكله استيلا ايدر . بو
 حالده مقاومتى كيدهرن ، ضعفى اتاج ايدن كانه اسباب ؛
 هوا وضياستزاق ، ازدحام ، تفديده عدم كفايت ، عدم نظافت ،

(20)

âlâm u ekdâr, her şeyden mahrûmiyet, dâü'l-küül, sıtma vesâire veremin zuhûr u husûlünü mücib olur. Bu sûretde her nev' "salâh-ı ictimâ'î" veremin tenâkusuna esâslı bir sebebdir. Vâkı'â esâs tohumun ifnâ vü imhâsında ise de türâb-ı insânide tabî'î olan mukâvemeti muhâfaza da gâyet ehemmiyetlidir. Mukâvemetden bahsederken çocukları unutmamak îcâb eder.

Fi'l-hakîka eskiden beri ma'lûmdur ki müteverrim âdemlerin çocuklarında hastalık daha ziyâde görülür. Bu da henüz doğmuş çocukların vereme karşı mukâvemetsizlikleri te'sîriyle müteverrim olan ebeveynlerinden hastalığı pek

Belkemiği veremi, onurga
[omurga] veremi

kolaylıkla almalarından ileri gelmektedir. Binâenaleyh müteverrim bir ana ile babadan doğan veyâhûd âile arasında veremli birisinin yed-i terbiyesine mevdû' olan çocuklar bu müdhiş tehlikeye bilâ-istisnâ ma'rûzdurlar. Bu ciheti nazar-ı dikkate alarak müteverrim pederle bir vâlideden doğan çocukları mutlakâ âileden uzaklaştırmâğa çalışmalıdır.

Veremin tevessü' ü intişârı nazar-ı dikkate alındığı hâlde hemen herkesin bu hastalığa musâb olması lâzım geleceği zehâbı tevârüd ederse de "mukâvemet-i türâbiye" kesb-i za'f eylemediği takdirde çok defa hastalık selîm bir tarzda seyrederek ve hasta kolaylıkla şifâyâb olur.

Müteverrimin tamâmen iktisâb-ı şifâ eylediği vekâyi'le sâbitdir. Veremden gayrı bir hastalıkta meselâ bir kazâ, bir cinâyet netîcesi vefât vukû'unda

آلام و اكدار ، هر شیدن محرومیت ، داء كحول ، صدمه
وسائره ورمك ظهور و حصولی موجب اولور . بوصولده
هر نوع « صلاح اجتماعی » ورمك تناقضه اساسی برسدیدر .
واقعا اساس تحمك افزا و احساسنده ایسه ده تراب انسانیده
طبیعی اولان مقاومتی محافظه ده غایت اهمیتیدر . مقاومتدن بحث
ایدركن چوجوقلری اونونامق ایجاب ایدر .

فی الحقیقه اسکیدن بری معلومدر که متورم آدمرك چوجوقلرنده
خسته لی ده از یاده کوریلور ، بوده هنوز طوغمش چوجوقلرك
ورمه قارشى مقاومتسن .

لسکاری تأثیر یله متورم
اولان بوینلرندن خسته لی
پك قولایقله آللملرندن
ایلری کلکده در بناء علیه
متورم بر آنا ایله با بدن
طوغان و یا خود طائله
آراسنده ورملی بریسنك
یذتربیه سنه مودوع
اولان چوجوقلر بومدهش
تهلکگه بلااستننا معرو .
ضدرار . بوجهتی نظر دفته
آلهرق متورم پذیرله بر
والده دن طوغان چوجو .

بل کبکی ورمی * اوکورغه ورمی

قلری مطلقا عائله دن اوزانلاشدیرمه چالشمیدر .
ورمك توسع وانتشاری نظر دفته آندینی حالده هان
هرکسك بوخسته لفه مصاب اولسی لازم کلجکی ذهابی نوارد
ایدرسده « مقاومت ترابیه » کسب ضعف ایلمدیکی تقدیرده
چوق دفعه خسته لی سلیم برطرزده سیر ایدر و خسته قولایقله
شفا یاب اولور .

متورمك تماماً کتساب شفاء ایلمدیکی وقایمله ثابتدر ؛ ورمدن
غیرتی برخسته لقمه بلا بر قضا ، بر جنایت نتیجه سی طات وقوعنده

(21)

feth-i meyyit ameliyesi icrâ edilen emvâtda eski ve fakat şifâyâb olmuş verem hastalığı âsârına tesâdüf edilmektedir.

Verem hastalığı âfâtı bilhâssa bidâyetde çok defa kâbil-i teşfiyedir. Hem de kemâl-i kanâ'atle denilebilir ki bu şerâit dâhilinde emrâz-ı müzminenin kaffesinden daha ziyâde kâbil-i şifâdır. Yeter ki hasta istesin: "İsteyen hem şifâsını hem de belâsını bulur." Bu gibi hastalarda "kâbiliyet-i şifâiye"yi te'mîn için her yerde birçok teşkilât ve müessesât meydâna getirilmiştir.

İşte bizde de teşkil olunan "Veremle Mücadele Cem'iyeti" bu vazîfeyi der'uhde ile sirâyetin önünü almak için teşkilât ve te'sisât-ı lâzımede bulunacak ve hükûmet ve belediyeden sahâbet ü mu'âvenet taleb ile halka, umûm vatandaşlara, bilhâssa evlâd-ı memlekete bir "terbiye-i sıhhiye" vermeğe çalışacaktır.

- 4 -

Verem ve Tedâbîr-i İctimâ'îye

Mukâvemet-i Bedeniye için Tezyîd İçin Tedâbîr-i İctimâ'îyeden: "Ahâlî Matbahları", – İdâreli Lokantalar – İmâretlerimiz – Veremin Tevessü'ünde Meskenin Ehemmiyeti – Sicill-i Büyût Kalemi – Ucuz ve Sıhî Mesâkin – Kapalı ve Açık Verem – Yerlere Tükürmekdeki Muhâtara – Ceyb Tükürük Hokkası – Kuru Kuruya Süpürmekdeki Tehlike

Veremle mücadelede türâbın, uzviyetin müdâfa'ası, mukâvemeti gâyet mühimdir. Bu bahisde, mukâvemet-i uzviyenin idâme ve takviyesi husûsunda birçok mesâil vârid olabilirse de biz tedâbîr-i sıhhiye-i umûmiyeyi hıfz-ı sıhhatin tavsiye eylediği kavâ'idi bir tarafa bırakarak en ziyâde ictimâ'iyâta âid olanları söylemek istiyoruz. Bedenin, uzviyetin mukâvemetini tezyîd için kâfi derecede tegaddînin ehemmiyeti ma'lûm olmağla biz burada zevceynin çalışmağa mecbûr olduğu

— ۲۱ —

فتح میت عملیه سی اجرا ایدبان امواتده اسکی فقط شقایب
اولش ورم خستهانی آثارینه تصادف ایدیلکده در .
ورم خستهانی آقانی بالخاصه بدایتده چوق دفعه قابل
تشقیه در ؛ همده کمال قناعتله دینیه بیلیرکه بو شرائط داخلنده
امراض ضارته نیک کافه سندن دها زیاده قابل شفا در ، بترکه
خسته ایسته سین : « ایسته بن هم شفاسنی ، همده بلاسنی
بولور . » بوکی خسته لرده « قابلیت شفاییه » بی تأمین ایچون
میرده برچوق تشکیلات و مؤسسات میدانه کتیر بلشدر .
ایشته بزده ده تشکیل اولنان « ورم له مجادله جمعی »
بووظیفه بی درعهده ایله سرایتک اوکی آلتی ایچون تشکیلات
وتأسیسات لازمه ده بولنه جق ، و حکومت و بلدیهدن صحابت و معاونت
طلب ایله خلقه ، عموم وطنداشله ، بالخاصه اولاد مملکتده
بر « تربیه صحیه » ویرمک چالیشه جقدر .

*
*
*

— ۴ —

ورم و تدابیر اجتماعیه

« مقاومت بدنییه بی تزید ایچون تدابیر اجتماعیه دن : « اهالی مطبخلری »
« ادارهلی اوقافله لر » . — عمارت لر من . — ورمک تو — منده مسکنک اهمیت . —
« سچل بیوت » قلمی . — اوجوز و صحنی مساکن . — « قایالی » و
« آچیق » ورم . — برلره توکورمکده کی خاطره . — جیب توکوروک حقه سی
— قورو قورویه — بورمکده کی تهلیک . —

— ورم له مجادله ده تراپک ، عضویتک مدافعه سی ،
مقاومتی ظایت مهمدر . بو بحثده ، مقاومت عضویه نیک ادامه
وتقویه سی خصوصنده برچوق مسائل وارد اوله بیلیرسه ده بزدابیر
صحیه عمومیه بی ، « حفظ صحت » ک توصیه ایله یکی قواعدی بر طرفه
براهه رق آک زیاده اجتماعیانه عائد اولانلری سوبلک ایستوروز :
بدنک ، عضویتک مقاومتی تزید ایچون کافی درجه ده تغذینک
اهمیتی معلوم اولغله بزبوراده زوجینک چالیشمه مجبور اولدنی

(22)

memleketlerde ucuz ve hâlis yemek tedârîki için te'sîs kılınan "ahâlî matbahları"nın, "idâreli lokanta"ların, bilhâssa bu türlü ictimâ'î teşkilâtı, hayrât ü hasenât-ı âmmeyi, nâfi' müessesâtı der'uhde eden cem'iyetlerin veremle mücâdele husûsundaki hidemâtı pek azîm olduğunu ve memleketimizde ecdâdımızın te'sîs eyledikleri imâretlerin terakkiyât ve teşkilât-ı hâzıraya tevfikân ıslâhî ve yeniden te'sîsi lüzûmunu beyân ederiz. Amele ve rençber bu gibi lokantalarda, seyyâr arabalarda, aşçı dükkânlarında ucuz ve temiz yemek bulur. Bilhâssa İskandinavya memleketlerinde bu yolda ahâlî matbahları pek çok olduğu gibi sâir yerlerde de aynı maksada hâdim mühim müessesât meydâna getirilmiştir.

Sofra gâyet temiz tutulmalı, sineklerden muhâfaza edilmeli.
Sinekler emrâz-ı sâriyeyi nakil ve neşredebilirler.

Fenâ bir mesken, sıhî olmayan bir yurd veremin zuhûr u sirâyetinde pek ziyâde zî-medhaldir. Medenî şehirlerde veremin sûret-i tevessü' ü intişârına dâir tanzîm ve neşr kılınan harîtar hastalığın yerleştiği ve senelerden beri içinde birçoklarının veremden hâk-i helâke serildiği evleri gösteriyor. Fennen ve sînâ'aten ve sıhhaten ve'l-hâsıl her husûsda müterakkî bu gibi mahallerde hâlâ bazı mesâkin bir taraftan pis ve murdâr olduğundan sirâyeti kolaylaştırmakda, diğer cihetden

— ۲۲ —

مملکتلرده اوجوزوخاص بک تدارکی ایچون تأسیس قلنان
 « اهالی مطبخلری » نك ، « اداره لی لوقانطه » لرك ، بالخاصه
 بودورلو اجتماعی تشکیلاتی ، خیرات وحسنات عامه یی ، نافع
 مؤسسائی درعهده ابدن جمیتلرك ورمله مجادله خصوصنده کی
 خدمتائی بک عظیم اولدییقی و عملاتم زده اجدادضیک تأسیس
 ایلدکلری عمارت لرك ترقیات وتشکیلات حاضره یه توفیقاً اصلاحی
 ویکیدن تأسیسی لزومنی بیان ایدرز . عمله ورنجبر بو کی
 لوقانطه لرده ، سیار آراه لرده ، آشیجی دکا نلرنده اوجوزو تمیز
 بک بولور . بالخاصه « اسقاندیناویا » مملکتلرنده بویولده اهالی

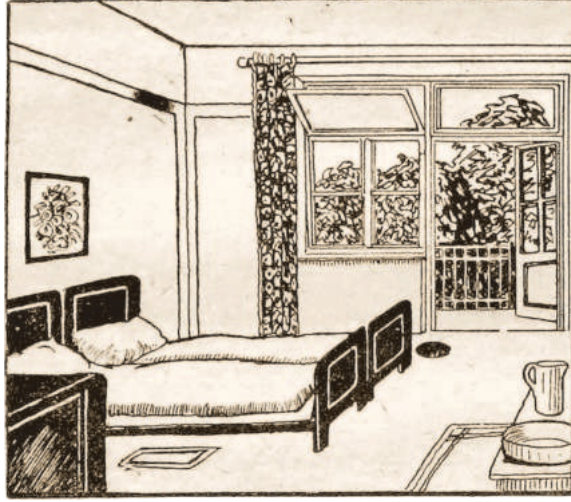

سفره غایت تمیز طوطلی ، سبککاردن محافظه ایدیلملی .
 سبککار امراض ساریه یی نقل و نشر ایدیه ییلدیلملی .

مطبخلری بک چوق اولدیغی کی سائر برلرده عینی مقصده
 خادم مهم مؤسسات میدانه کتیریلشدر
 فنا برمسکن ، صحی اولیان برورد ورمک ظهور و سرائینده
 بک زیاده ذی مدخلدر . مدنی شهرلرده ورمک صورت
 توسع وانتشارنه دائر تنظیم ونشر قلنان خریطه لر خسته افک
 یراشدیکی وسنه لردن بری ایچینده بر چوقلرینک ورمدن خاک
 هلا که برلدیکی اولری کوستورچور . فنا وصناعت و صحه والحاصل
 هرخصوصده مترقی بوکی محللرده حالا بعض مساکن بر طرفدن
 بیس و صمدار اولدیغندن سرائی قولایلاشدر مقده ، دیگر جهتدن

(23)

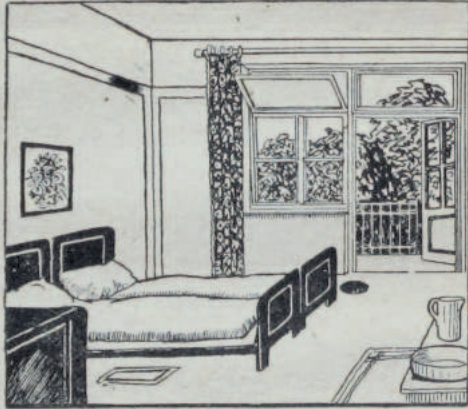
za'îf ve müzdeham olmakla havâsızlık ve ziyâsızlık te'sîriyle sıhhati ihlâl eylemektedir: "*Güneşin girmedığı yere hekîm girer*", "*Verem mikropları zulmet evlâdıdır*". İşte mesâkinin bu yolda sıhhat-i umûmiyeye te'sîrâtı ehemmiyete alınan memleketler belediyelerinde hıfz-ı sıhhat nokta-i nazarından "sicill-i büyût" kalem ve idâreleri te'sîs, "ucuz ve sıhhî mesâkin" inşâsı için cem'iyetler teşkîl olunmuştur. Bu husûsda "ictimâ'î îslâhât ve teşebbüsât" evlerin tarz-ı inşâ ve te'sîsini bir nezâret-i mütemâdiyede bulundurmak, gayr-ı sıhhî mesâkini hedm eylemek, "ucuz ve sıhhî mesâkin inşâsı" için cem'iyetler teşekkül etmek vesâiredir. Bugün

Hayâtımızın sülüsünü yatak odalarımızda geçiriyoruz.
Odalarımız geniş, havâ ve ziyâdâr, sâde olmalıdır.

memâlik-i mütemeddinde mesâil-i sıhhiyenin en mühimi "mesken-i fukarâ" ve "büyût-ı amele"dir. Ameleye, rençbere, sâhib-i sa'y ü gayret fakîre hıfz-ı sıhhate muvâfık ve ikâmete lâıyk "ehven ve sıhhî" mesken tedârîki sıhhat ve ahlâk-ı umûmiyeye pek büyük hizmetdir. "Sıhhî köy evi" ve "sıhhî köy" memleketimizde en ziyâde nazar-ı dikkate alınmağa şâyândır. İşte Veremle Mücâdele Cem'iyeti'nin hükûmetden ve belediyelerden musırran talep edeceği husûsât evlerin inşâsından evvel planlarının hıfz-ı sıhhat nokta-i nazarından tedkîki ve tarz-ı inşâsının teftîşi, mevcûd hâneler için sıhhî bir Sicill-i Büyût

ضيق وضد دم اولفله هواسزاق و ضياسزاق تأثيريله صحتي اخلال ايلكده در : « كولشك كيرمديكي بره هكيم كيرر » ، « ورم ميقر و بلي طلعت اولاديدر . » ايشته مسا كذك بو بولده صحت عموميه به تأثيراتي اهميته آنانا مملكتلر بلديه لرنده حفظ صحت نقطه نظرندن « سجل بيوت » قلم و اداره لري تأسيس ، « اوجوز و صحتي مساكن » انشاسي ايجون جمعيلر تشكيل اولتمشدر . بو خصوصده « اجتماعي اصلاحات و تشبثات » : اولرك طرز انشا و تأسيس بر نظارت متاديه ده بولديرمق ، غير صحتي مساكني هدم ايلك ، « اوجوز و صحتي مساكن انشاسي » ايجون جمعيلر تشكيل

حياتيزك نلشي ياتاق اولملمزده كيرير بيوروز . اولملمز
كنيش ، هوا و ضيادار ، ساده اولمليدر .

ايتك و سائر ده در . بوكون ممالك . تمدنه ده مسائل صحتيه نك اكمه صحتي
« مسكن فقرا » و « بيوت عمله » در . عمله به ، رنجبره ، صاحب
سي و غيرت فقيره حفظ صحتيه موافق واقامته لايق « اهورن و صحتي »
مسكن تداركي صحت و اخلاق عموميه به يك بو بوك خدمت در .
« صحتي كوي اوي » و « صحتي كوي » مملكت مزده اك زياده نظر دفته
آلنغه شاياندر . ايشته ، ورمله مجادله جمعيتك حكومتدن و
بلديه لر دن مصرأ طلب ايده چكي خصوصات اولرك انشاسندن اول
بلانلر نك حفظ صحت نقطه نظرندن تدقيق طرز انشا سنك
تفديسي ، موجود خانه لر ايجون صحتي بر « سجل بيوت »

(24)

İdâresi'nin teşkili ve inşâsından beri derûnunda verem vukû'âtı eksik olmayan gayr-ı sıhhî hânelerin hedmidir. Hükûmetimiz ve belediyelerimiz bu mühim mes'ele-i hayâtiyeyi hüsn-i nefîceye iktirân etdirdiği gün verem illeti büyük bir hezîmete uğramış ve bu hastalığın tevessü' ü intişârına azîm bir hâil çekilmiş olur. Emâkin-i husûsiyeye verilen bu derece-i ehemmiyet emâkin-i umûmiyede bir kat daha ziyâdedir. Mekteblerin, fabrika ve destgâhların ve hattâ mağazaların inşâsı fenni ve terakkiyât-ı hâzıraya muvâfık nizâmât-ı sıhhiyeye tâbi' olmalıdır.

İngiltere'de on beş sene zarfında hıfz-ı sıhhate muvâfık olmayan evlerin ve destgâhların hedmi ve mahallelerin ref'i ve lâzım gelen dezenfeksiyonun icrâsı için on beş sene zarfında 3.000.000.000 şilin sarf edilmiş ve bu sâyede verem hastalığı Avrupa'nın hiçbir memleketinde görülmeyen bir derece ve nisbetde tenâkus etmişdir. 1842 senesinde 10.000 nüfûsda 38 kişi veremden vefât eylediği hâlde 1900'de 13 kişi helâk olmuşdur.

İngiliz "home"unu, yurdunu sever; tek başına bir ev sâhibi olmasını ister. İhtilâtdan ictinâb, infirâdı tercih eder. Bu sebebden dolayı 1886 senesinden beri ameleye şerâit-i sıhhiyede ev inşâsı için muhtelif cem'iyetler teşekkül eylemiş ve bu cem'iyetleri teşvîk ve himâye etmek üzere kavânîn ve nizâmât-ı esâsiye neşrolunmuşdur.

Veremle mücâdelede esâs, uzviyeti düşüren, mukâvemeti gideren ve bilhâssa ictimâ'î bir tarzda te'sîr eden kâffe-i esbâbı izâle eylemektir ki bunların meyânında işrete inhimâk "dâ-i küül" bir mevki'-i mühim işgâl eyler: "*İçki vereme yataklık eder*". "*Verem insânı destgâh başında yakalar*". Müzmin bir temmmümden başka bir şey olmayan dâ-i küül mukâvemet-i bedeniyeyi giderdiği gibi işrete inhimâk ücret-i yevmiyenin nısfını hattâ sülûsânını sarf etdirdiğinden bilhâssa az kazanç ile geçinmeğe mecbûr olanlarda efrâd-ı âilenin adem-i tegadîsine sebep olur. Binâenaleyh dâ-i küüle karşı her nev' tedbîr veremle mücâdelede bir büyük zahîrdır.

(25)

Verem mücâdelesinde tahaffuz u tevakkî husûsunda "tohumun imhâsı" pek ziyâde mühimdir. Kapalı veremde tevakkî için ayrıca tedbîre hemen lüzûm yoktur. Hâlbuki açık veremde basiller her tarafa saçıldığından balgamlar derhâl imhâ olunmalıdır ki hastalık sirâyet etmesin. Sirâyet ve intişâr cihetiyle açık veremden maksad akciğer veremidir. Basiller hîn-i hurûcunda elbette daha kolay imhâ olunur. Balgam kuruyup toz hâline geçtikden sonra basiller her tarafa dağılır. Bunun için evvel emirde yapılacak şey "hiç kimseyi yere tükürtmemektir". Bu fenâ i'tiyâd kânûnen men' edilmelidir.

Sokağa, yere tükürmek ve sümürmek sıhhate pek ziyâde muzırdır*.

Yere tükürmek verem hastalığını neşreder. Sokağa tükürmek ve sümürmek yalnız nezâketi, âdâb-ı mu'âşeretini muhil değil, sıhhat ve insâniyete karşı bir sû-i i'tiyâd ve hareketdir. Müteverrimler tükürük hokkaları kullanmalıdırlar ki balgamları yeri, toprağı, çamaşırları telvîs etmesin ve basiller kolaylıkla imhâ olunabilsin. Tavsiye olunan hokkaların envâ'ı vardır. En iyisi sırçadan ceybde taşınan ve sineklerin konmasına mâni' olan yaylı kapaklısıdır. Esnâ-i hurûcunda

* *Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti Hanımlar Merkezi Takvîmi'*nden.

— ۲۵ —

ورم مجادله سنده، تحفظ و توقي خصوصنده « تخمك اعحاسی »
 بك زياده مهمدر؛ « قابلی ورمده » توقي ایچون آیریمجه تدبیره
 همان لزوم بودر؛ حال بوکه « آجیق ورمده » باسیلار هر
 طرفه ساجیلد یقندن بالغاملر درحال امحا اولنایدرکه خسته لقی
 سرایت ایتمسین . سرایت وانتشار جهتیله آجیق ورمدن مقصد
 آق جگر ورمیدر . باسیلار حین خروجنده البته دهها قولای
 امحا اولنور . بالغام قورویوب توز حالنه کچدکن سوکرا
 باسیلار هر طرفه داغیلیر . بونک ایچون اول امرده پایله جق

سوقاغه، یره توکورمک وسومکورمک صحتیه بک زیاده مشردر[*].

شی « هیچ کیسه بی یره توکورمه مکدر » . بو فنا اعتیاد ،
 قانونا منع ایبدیلیدر .

یره توکورمک ورم خسته لغنی نشرایدر . سوقاغه توکورمک
 وسومکورمک یالکز نزاکتی ، آداب معاشرتی مغل دکل ، صحت
 وانسانیته قارشیی برسوء اعتیاد و حرکتدر . متورملر توکورمک حقه لری
 قولالایدر لکه بالغاملری بری ، طوبرانی ، چاشیرلری تلویث
 ایتمسین وباسیلار قولایقله امحا اولنه بیلسین . نوصیه اولنان
 حقه لری انواعی واردر ؛ اک ایسی صرجه دن جیبده طاشینان
 وسینکارک قونه سنه مانم اولان یایل قاپاقلیدر . اثنای خروجنده

[*] — هلال اجر جمعیتی خانلر مرکزی تقویعتندن

(26)

basilleri tozlarla mümkün mertebe dağıtmamak için hiçbir yer kuru kuruya süpürülmemeli ve hemen her taraf ıslatılarak süpürülmelidir. Yerlere süpürmeden evvel "antiseptik" bir mahlûl dökülerek ıslatılmış talaş yaymalı ve daha iyisi tozları bir emme tulumba ile bir makine ve âletle çekip toplamalıdır. Hulâsa tozdan vebâ gibi sakınmalıdır. Bu sâyede tozlar havâlandırılmaz, teneffüs edilmez. Hiçbir yerde artık toz tutucu eşyâ kullanılmamalı; otellerde, hasta odalarında perdeleri, halıları kaldırtmalı; dantelalı ve kurdelalı, püsküllü çarşaf ve perdeler birer "püsküllü belâ"dır. Hastalığı bulaşabilen bir hâl ve devirdeki müteverrimi ayırmak, mükemmel bir hastahâneye koymak lâzımsa da böyle umûmî bir mahalde veremlinin diğerleriyle bâ-husûs nukehâ ile bulunması kat'iyen câiz değildir.

Eğilerek bu yolda kuru kuruya süpürmek ve süpürgeye ara sıra [v]jrmak kadar mühlik bir âdet olamaz.

Akciğer veremine mübtelâ olan hasta öksürükle tükürük katrelerini 1,5 metre uzağa kadar gönderir ki bu hâl yanındaki hastalar için ne kadar muhâtaralıdır!

En iyisi müteverrimler ayrı ve şehir hâricinde, havâdar bir mevki'de bir hastahâneye gönderilmeli ve bu hastahâne- de marazın derecesine göre ayrı ayrı koğuşlara yerleştirilmeli-

dirler. Müteverrimler âileleri nezdinde de tecrîd olunabilirler. Yalnız bu gibi hastaların yanlarına çocukların ve gençlerin girmeleri aslâ tecviz edilemez.

- 5 -

Veremle Mücâdelede Dispanserler

Dispanser Verem Mücâdelesinde Esâsdır – Dispanserde Ta'kîb Olunan Meslek Hastayı "Bulmak", Müesseseye "Çekmek" ve "Bağlamak" ile Sihhî

— ۲۶ —

باسیلاری نوزله ممکن مرتبه طاغیتامق ایچون هیچ بربر
 قورو قورویه سوپورله ملی و جان هر طرف ایصلاتیله رق سوپور
 رملیدر . برلره سوپورمه دن اول « آتی سه پتیک » بر محلول
 دوکولرک ایصلادیش تلاش یایی ودها ایسی نوزلی بر آیه
 طلومبه ایله ، برما کنه و آتله چکوب طوبیلامایدر ؛ خلاصه نوزدن
 ویا کبی صاقینه ملیدر ؛ بوسایه ده نوزلر هوالاندیرلاز ، تنفس
 ایدیلز . هیچ بربرده آرتق نوزطویجی اشیا قوللانیلما ملی ؛ اوللرده ،
 خسته اوطلرنده برلرده لری ، حاللری قالدیرتملی ؛ دانته لالی
 وقورده لالی ، بوسکولای چارشاف و پرده لر بربره بوسکولای بلا در .
 خسته لقی بولاشه ییلن بر حال و دورده کی متورمی آیرمق ،
 مکمل بر خسته خانه به قویق لازمه ده بویله عمومی بر محله
 ورمیلنک دیکر لر یله باخصوص
 نقه ایله بولنسی قطعاً جائز
 د کلدز .

آق جکر ورمته مبتلا
 اولان خسته اوکسور وکله
 توکوروک قطرله لر بی بریجق
 تیره اوزاغه قدر کوندور ، که
 بو حال یاننده کی خسته لر
 ایچون نه قدر مخاطره لیدر !

آکیله رک بویولده قورو قورویه سوپورمک
 و سوپورکجه آره سره اورمق قدر مهلاک
 بر عادت اولماز .

آک ایسی متورملر آیری و شهر خارچنده ، هوادار بره وقنده
 بر خسته خانه به کوندریلی و بو خسته خانه ده صراضک درجه سنه
 کوره آیری آیری قفوشلره برلشدیر یلایدر لر . متورملر عائله لری
 نزدنده ده تجرید اولنه ییلر لر ؛ یالکنز بوکی خسته لریک یانلرینه
 چوجوقلرک وکنج لریک کیرمه لری اصلا تجویز ایدیله من .

* *

— ۵ —

ورمله مجادلده « دیسمانسه ر » لر

دیسمانسه ر ورم مجادلنده اسلدر . — دیسمانسه رده تعقیب اولان
 مسلاک خسته می « بولاق » ، مؤسسه به « چکامک » و « باغلامق » ایله صحیحی

(27)

"Terbiye" Eylemektir. – Hastalığın İhbârı Mes'alesi – Verem Tehlikesinden Herkesi Haberdâr Eylemelidir – Teverrüm Eden Hayvânâtın Tehlikesi – Amele ve Rençber Arasında Tesânüd ü Te'âvünün Veremden Tahaffuz Husûsunda Ehemmiyeti – Çocukları Verem Ocaklarından Kaçırmalı

Veremle mücâdelede muvaffakiyeti te'mîn edecek vesâit-i ictimâ'iyeden en mühimi "vereme karşı dispanser" nâmı verilen müesseselerdir. Dispanser verem mücâdelesinde temeldir, bir köşe taşıdır. Bunlar şehir ve kasabalarda birer mu'â-yenehânedir. Veremle mücâdelede "dispanser"ler mücâdele ve mu'âvenet mahalleridir. Esâs hastayı "araştırıp bulmak", müesseseye "celb" ve "rabt" ile tedâvî ve sirâyet husûsunda "terbiye" eylemektir. Dispanser hastanın hayâtını, tarz-ı ma'î-şetini, münâsebâtını tahkîk ve bu husûsda bir "ictimâ'î" ve "tıbbî" dosya tertîb eder. Çok defa bu yolda tefтіşât ve tahkîkât ve tedkîkât ileri götürüldükçe başka müteverrimlere, "verem kurbânları"na tesâdüf olunur. Bulunan hastaların sirâ-

Ceyb tükürük
hokkası

yete sebebiyet verip vermeyeceklerini anlamak için balgamları mu'âyene ve kâbil-i şifâ olup olmadıkları tedkîk edilir. Sirâyete sebebiyet vermeyenlere lâzım gelen mu'âvenetde, verem hakkında "terbiye-i sıhhiye"de bulunulur, cem'iyât-ı hayriyeden mu'âvenet ve istifâde-i te'mîn ve kâbil-i tedâvî olanlar sanatoryumlara ve bahrî hastahânelere sevk edilir. Verem çabuk teşhîs ve tedâvî edilmelidir ki teşfiyesi kâbil olsun. Hastalığı sirâyet ettirecek devirde olanların etrâfına, marazın intişârına mümâna'at için âdetâ bir "sıhhî kordon" konulur. Teşfiyeden ziyâde "terbiye" mühimdir. Terbiyede esâs müteverrimi, yere tükürmemesi için üzerinde temizlenmesi kolay sıhhî bir ceyb tükürük hokkası taşımağa ve öksürürken dâimâ mendilini veya elini ağzına tutmağa alıştırmak; vâlidelere veremin çocuklara geçmemesi için ma'lûmat-ı lâzıme vermek, mekteb çocuklarını, Dârülmü'allimîn

« تربیه » ایلیکدر . — خسته لفاک اخیباری مسئله سی . — ورم جانک سندن هر کسی خبردار ایلیدیر . — تورم ایدن حیواناتک تملک سی . — غله ورنجیر آره سنده « آساند » و « تمان » ک ورمندن تحفظ خصوصنده اهمیت . — چرچوقلری « ورم اوچاقلرندن » قاچیرمیلی .

ورمله مجادله ده موفقیتی تأمین ایدمک وسائط اجتماعیه دن اکی مهمی « ورمه قارشى دپسانسهر » نامی ویریان مؤسسهر لدر . دپسانسهر ورم مجادله سنده تلدر ، برکوشه طاشیدر؛ بونلر شهر و قصبه لرده برر معاینه خانه در ورمله مجادله ده « دپسانسهر » لر مجادله و معاونت مهلریدر . اساس خسته بی « آراشدیروب بولتی » مؤسسیه « جلب » و « ربط » ایله تدای و سرایت خصوصنده « تربیه » ایلیکدر . دپسانسهر خسته نک حیاتی، طرز معیشتی مناسباتی تحقیق و بو خصوصده بر « اجتماعی » و « طبی » دوسیه ترتیب ایدر . چوق دفعه بو بولده تفتیشات و تحقیقات و تدقیقات ایلری کورتورله کجه باشقه متورملره ، « ورم قربالریشه » تصادف اولنور . بونان خسته لرك سرایت سببیت وروب ورمیه جکلرینی آکلای ایچون بالفاملری معاینه و قابل شفا اولوب اولدقلری تدقیق ایدیلر؛ سرایت سببیت ورمینلره لازم کان معاوننده ، ورم حقنده « تربیه صحیه » ده بونیلور، جمیات خیره دن معاونت و استفاده تأمین و قابل تدای اولانلر ساناتور بوملره

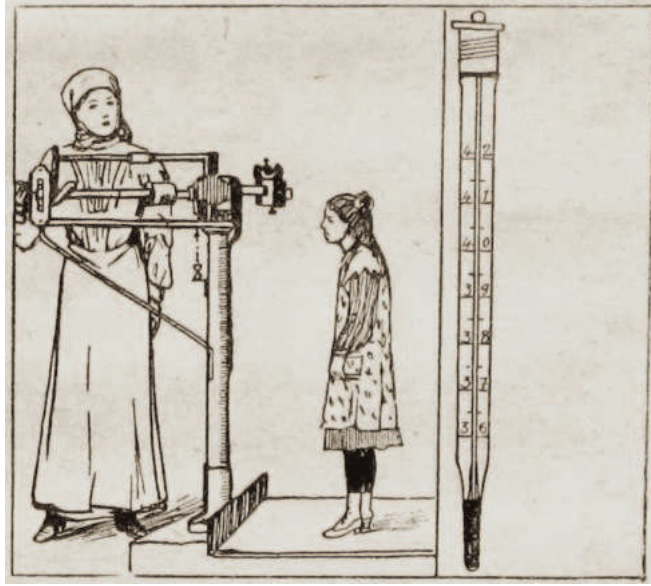

جیب توکوروک
حقه سی

و بحری خسته خانه لره سوق ایدیلر . « ورم » چابوق تشخیص و تدای ایدیلدر، که تشفیه سی قابل واسون . خسته لئی سرایت ایتدیره کجک دورده اولانلرک اطرافنه، صرضک انتشاریته همانت ایچون عادتاً بر « صحی قوردون » قونیلور . تشفیه دن زیاده « تربیه » مهدر . تربیه ده اساس : متورمی، بره توکورومه سی ایچون اوزرنده تمیزلنسی قولای صحی برجیب توکوروک حقه سی طاشیغه و اوکسورورکن دئما مندیلنی ویا آلی آغزینیه ملوتغه آیشدیرمق؛ والده لره، ورمک چوجوقلره کجه مه سی ایچون معلومات لازمه ورمک؛ مکتب چوجوقلرینی، دارالمعلمین

(28)

şâkirdânını, bilhâssa vâlide nâmzedleri genç kızları veremin tehlikesinden ve husûsuyla daha beşikde olan çocuklara derece-i sirâyetinden haberdâr eylemek; ibtidâî mekteplerden i'tibâren herkese yere tükürmemek, etek öpmemek, tırnak yememek, pis ve kirlî el ile sofraya oturmamak üzere tenbîhât-ı sıhhiyede bulunmaktır. Dispanserde her hasta mu'âyene edilir, balgam çıkarana "ceyb tükürük hokkası" verilerek isti'mâli ve sık sık temizlenmesi tavsiye ve çamaşırla-

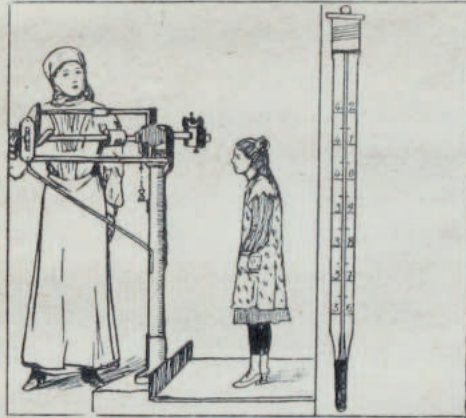

Dispanserde çocukların neşv ü nemâları, sıklıkları ta'kîb olunur, derece-i harâretleri alınır.

rı tathîr olunur, çocuklar müteverrimlerden uzaklaştırılır, sıklıkları ta'kîb edilir, muhtâcîne et ve sût ve yumurta vesâire tedârîki te'mîn edilir. Memede çocuğu olan müteverrim vâlidelere mu'akkim sût ve emzik takımı i'tâ olunur. Gayr-ı kâbil-i tedâvî olanlar için dispanser yalnız hastalığın başkalarına adem-i sirâyeti maksadıyla "tahaffuz"u, "tevakkî"yi te'mîn vazifesini îfâ eder. Hastalığı ilerleyen müteverrimin teşfiyesine hizmet edemese bile tesellisini ve âilesinde ve devâm eylediği mahallerde hastalığı diğerlerine geçirmemek için terbiyesini ve iktizâsında "verem hastahânesi"ne sevkini der'uhde eyler. Sanatoryumdan, bahrî hastahânelerden

— ۲۸ —

شاگردانی + بالخاصه والده ناصردلری كنج قیزلری ورمك
تسكك سندن وخصوصه دهها بشيكده اولان چوجوقلره درجه
سرايئندن خبردار ايلك + ابتدائی مکتبلردن اعتباراً هر كسه
بره نو كوره مك، آنك او عه مك، طبرناق بيه مك، پيس وكيرلی
أل ايله سفره به او طور ماق اوزره تنبيهات صحبه ده بولمق در.
ديسپانسه رده هر خسته معاینه ايدیلير؛ بالفام چيقارانلره «جيب
توكوروك حقه سی» و بريله رك استعمالی وصیق صیق تمیزلنه سی
توصیه و چاشیریلری تطهير اولنور؛ چوجوقلر متورملردن
اوزا قلاشدیریلور، ثقلتری تمقیب ایدیلير؛ محتاجینه أت وسوت

ديسپانسه رده چوجوقلرك نشو و نما لری + ثقلتری
تمقیب اولنور؛ درجه حرارت لری آلنور .

و بومورطه وسائره تداركی تأمین ایدیلير. مهده چوجوغی اولان
متورم والده لره معقم سوت و اضر يك طاقی اعطا اولنور. غیر قابل
تداوی اولانلر ایچون دیسپانسه ر یالکز خسته انك باشقه لرینه عدم
سرايی مقصدیله «تحفظ سی»، «توقی» بی تأمین وظیفه سی ایفا ایدیر؛
خسته لنی ایلرله بن متورمك تشقیه سنه خدمت ایده مسه بیله
تسلیمتی و طاقه سنده و دوام ایلدیکی عملار ده خسته انی دیگر لرینه
کچیرمه مك ایچون تربیه سی و اقتضاسنده «ورم خسته خانه سنه»
سوقی درعهده ایلر. ساناتور بومدن، بحری خسته خانه لردن

(29)

avdet edenleri dispanser ta'kib eder. Hastalığın nüksü hâlinde tekrâr lâzım gelen tedâbîri tavsiye eyler.

Verem hastalığının "ihbârı" mes'elesi birçok münâkaşât ve müzâkerâtı mücib olmuştur. Almanya, İngiltere, Danimarka, İsviçre gibi bazı memleketlerde verem hastalığının ihbârındaki "mecebûriyet-i kânûniye"den pek çok istifâde olunuyor. Bugün Cemâhîr-i Müttefika'dan otuz iki hükûmetde veremin, her şeklinde diğer sekizinde yalnız akciğer vereminde ihbâr mecebûrî olduğundan hastalıkta hissedilecek kadar bir tenâkus ve vefeyâtda 1906-1913 senelerinde 1,48-1,80 nisbetinde tenezzül görülmüştür. Eğer bu nisbet veremden vefât eden milyonlarca âdem üzerine hesâb edilirse bu birkaç yüzde birinin yüz binlerce insânın halâs-ı hayâtını te'mîn eylediği anlaşılır. Her hâlde hastalığa mübtelâ olanlar bulduktan sonra mücâdele mümkündür. Yalnız tekmîl müteverrimlerin ihbârından ziyâde sirâyete sebebiyet verecekleri bildirmek şimdilik memleketimiz için daha ma'kûldür. Şu kadar ki ihbârı mecebûrî kılmadan evvel mücâdelede muvaffakiyeti te'mîn için veremleri yatıracak mükemmel bir hastahâne ve onlara mu'âvenet için teşkilât meydâna getirilmelidir.

Bazı sanâyi'in tevessü' ü intişâr-ı maraza sebebiyet vereceği nazar-ı dikkate alındığından tedâbîr-i husûsiye ittihâz olunmuştur. Biz burada hıfz-ı sıhhat-i ictimâ'îye ve bilhâssa verem hastalığına karşı tedâbîr-i lâzıme husûsunda beyân edeceğimiz mütâla'a memleketimizde erbâb-ı sanâyi'in sıhhatini muhâfaza için Nâfi'a Nezâreti ve Sıhhiye Müdüriyet-i Umûmiyesince kavânîn-i sıhhiye-i kat'îye zabt u cem'ine ve vaz' u neşrine delâletdir.

Şimendifer ve tramvaylarda, tiyatrolarda, postahâne ve sokaklarda veremin sirâyetine karşı ittihâz olunacak tedâbîr tükürmenin, kuru kuruya süpürmenin men' edilmesini, otellerde ve hasta odalarındaki halı ve kilimlerin ve şimendifer ve vapur ve tramvaylardaki kadife döşemelerin kaldırılmasını ve vesâit-i nakliyenin fennî bir sûretde temizlenmesini te'mîn etmektir.

— ۲۹ —

دوت ایدنلری دیپانسه ر تعقیب ایدر، خسته لک تکسی حالده
تکرار لازم کلن تدابیری توصیه ایلر .

ورم خسته لکنک « اخباری » مسئله سی برچوق مناقشات
ومذاکرانی موجب اولشدر . آلمانیا ، انکاره ، دانمارقه ،
اسویجره کی بعض مملکتلرده ورم خسته لکنک اخبارنده کی
« مجبوریت قانونیه » دن پک چوق استفاده اولتیور . بوکون
جاهیر منفقه دن اوتوز ایکی حکومتده ورمک ، هر شکنده ،
دیگر سکزنده یالکز آق جکر ورمنده اخبار مجبوری اولدیغندن
خسته لکنده حسن ایدیلجه ک قدر برتناقص ووفیائنده ۱۹۰۶ : ۱۹۱۳
سنه لرنده ۱۹۸۰ : ۱۹۴۸ لیبته برتزل کوریلشدر . اگر
بونیٹ ورمدن وفات ایدن میلیونلرجه آدم اوزرینه حساب
ایدیلرسه بو برقاچ یوزده برینک یوز بیکارجه انسانک خلاص
حیاتی تأمین ایدیلکی آکلشور . هر حالده خسته لکنه میتلا
اولانلر بولندقدن سوکره مجادله همکندر؛ یالکز تکمیل متورملرک
اخبارندن زیاده سرایتیه سببیت ویره جکاری بیلدیرمک شیمدیلک
مملکتیز ایچون دهامعقولدر . شو قدر، که اخباری مجبور قیلمه دن
اول مجادله ده موفیقی تأمین ایچون ورملری یاتیره جق مکمل بر
خسته خانه وانلره معاونت ایچون تشکیلات میدانه کتیریلیدر .
بعض صنایمک توسع وانتشار مرضه سببیت ویره جکی نظر
دقته آلدیغندن تدابیر خصوصیه اتخاذ اولمشدر . بز بوراده
حفظ صحت اجتماعیه وبالخاصه ورم خسته لکنه قارشو تدابیر لازمه
خصوصنده بیان ایده جکیز مطالعه مملکتیزده ارباب صنایمک
صحتی محافظه ایچون نافعه نظارتی و صحیه مدیریت عمومیه سنجه
قوانین صحیه قطمیه ضبط و جهته ، وضع و تشریه دلاندر .
شمندوفر و تراموا بیلرده ، تیاتر ولرده ، پوسته خانه وسوقا فلرده
ورمک سرایتیه قارشو اتخاذ اولنه جق تدابیر : توکورمه نیک ،
قورو قورویه سوپورمه نیک منع ایدیلسنی ، اولتلرده وخسته
اوله لرنده کی خالی وکلیملرک وشمندوفر وواپور و تراموا بیلرده کی
قدیفه دوشمه لرک قالدیرلسنی ووسائط نقلیه نیک فنی برصورتده
تعیزلسنی تأمین اتمکدر .

(30)

Koch basiline karşı mücâdelede en mühim vesâitden biri de ahâlîye mah-sûs konferanslar ve sinemalar tertîbi, umûmî mahallerde ta‘lik olunmak üzere nazar-ı dikkati câlib musavver levhalar, i‘lânlar ve mekteplerde ve kışlalarda ta‘lîmât-ı lâzime vaz‘ ve neşri ile terbiye-i umûmiyeye hizmetdir. Herkese veremin ne olduğu, nasıl geçip bulaştığı, ondan ne yolda tahaffuz mümkün olduğu gösterilmeli ve bildirilmelidir. İttihâz kılınan tedâbîrin esbâb-ı mûcibesi ne kadar bilinirse kavânîn ve nizâmât-ı sıhhiyeye hürmet ve ri‘âyet de o kadar ziyâde olur.

Hayvânâtadaki veremin insâna olan tehlikesine gelince; bilhâssa sığırlardaki vereme karşı ittihâz kılınan tedâbîr meyânında ahırlarda şerâit-i sıhhiyenin te‘mîni, müteverrim hayvânâtın tefrîdi ve ale'l-husûs "tüberkülin" mâddesi ile mu‘âmele edilerek müteverrim olanlarda hastalığın pek çabuk ızhârıdır. Bu husûsda en ziyâde nazar-ı dikkati câlib tedbîr süt veren ineklerde veremin vaktiy-le teşhîsidir. Bu hâlde ahırların sık sık teftîşât-ı sıhhiyesi, her süt veren ineklerin "tüberkülin" ile telkîhi, memeleri teverrüm eden ineklerin itlâfi, hele büyük şehirlerde sütlerin te‘mîn-i sâfiyeti için yapılan teşkîlâtın memleketimizde de tatbîki mücâdelede esâsıdır.

Dispanserlerde bi'l-mu‘âyene hastalığı teşhîs olunan müteverrim çok defa ne bir sanatoryuma veya hastahâneye gönderilebilir ve ne de bir melce‘e; âilede hasta olan peder ise çalışmak ister, fabrikada veyâhûd nezâret ve dâirede vücûduna ihtiyâc vardır. Vâlîde ise zevci ile berâber oturmayı kendisince bir vazîfe addeder. Hâlbuki âilede ekseriyâ çok çocuk vardır. Böyle bir hâlde herkesin mu‘âvenet maksadıyla düşündüğü şey hastayı tedâvî altına alıp kurtarmaktır. Amele ve rençber ile fabrika veya destgâh sâhibi arasında mevcûd "tesânüd" ve bir hayli sigorta cem‘iyetleri ve müesses Te‘âvün Sandıkları sâyesinde bazı memleketlerde hasta hemen bir sanatoryuma gönderilir. Bugün hâsıl edilen fikre göre "mu‘âvenet" sanatoryuma

قوح باسینه قارشى مجادله ده أك مهم وساطدن برى ده اهاالى به مخصوص قونفر اناروسينا مالرتى، عمومى محارده تعلق اولتى اوزره نظر دقتى جالب مصور لوحه لر، اعلانلر و مکتبلر ده وقتله رده تعلیمات لازمه وضع و اشرى ايله تربیه عمومیه به خدمتدر. هر کسه ورمك نه اولدنى، ناصل کچوب بولاشدىنى، آندن نه بولده تحفظ ممکن اولدنى کوستربلى و بیلدربیلدیر انخاذه قلنان تدابیرك اسباب، موجهه سی نه قدر بیلیرسه قوانین و نظامات صحیه به حرمت و رعایت ده اولدر زباده اولور.

حیوانانده کی ورمك انسانه اولان شهکسته کلنجه: بالخاصه صیغیرلرده کی ورمه قارشى انخاذه قلنان تدابیر میاننده آخورلرده شرایط صحیه نك تأمینى، متورم حیوانانك تفریدی و علی الخصوص «توبرکولین» ماده سی ايله معامله ایدیلرک متورم اولانلرده خسته لک يك جابوق اظهاریدر. بو خصوصده أك زیاده نظر دقتى جالب تدبیرسوت و برن اینکارده ورمك وقتيله تشخیصیدر. بو حالده آخورلرک صیق صیق تفتیشات صحیه سی، هر سوت و برن اینکارک «توبرکولین» ايله تلقیحى، هر لری تورم ایدن اینکارک انلافى، هله بو بوک شهرلرده سوتلرک تأمین صافى ایچون پایلان تشکیلاتک مملکت زده ده تطبیق مجادله ده اساسدر.

دیسپانسه لرده بالعیانه خسته لنى تشخیص اولنان متورم چوق دفعه نه برساناتوربومه ویا خسته خانه به کوندربله بیلیر، ونده برماجائه؛ عائله ده خسته اولان پدرايسه چالیشق ایتر، فابریقه ده ویا خود نظارت و دائره ده وجودینه احتیاج وارددر؛ والده ایسه زوجى ايله برابر او طور منى کندیسنجه بروطیفه عد ایدر؛ حال بوکه عائله ده اکثراً چوق چوچوق وارددر. بویله بر حالده هر کسک معاوت مقصدیله دوشوندیکی شی خسته نى تدای آلتنه آلوب قورتارم قدر. عمله ورمچر ايله فابریقه ویا دستکاه صاحبی آره سننده موجود «تساند»، و برخیلی سیفورطه جمعیتلری و مؤسس «تعاون» صندوقلری سایه سننده بعضی مملکتلرده خسته همان برساناتوربومه کوندریلیر. بوکون حاصل ایدیلن فکره کوره «معاوت» ساناتوربومه

(31)

i'zâmdan ziyâde tahaffuz u tevakkîye hizmet cihetindedir. Bu sûret ictimâ'iyât nokta-i nazarından daha müfid ve müessirdir. Bir âilede reîs hasta olunca hâne-sinde veya hastahâne ve sanatoryumda tedâvî edilmek muvâfık ise de her şeyden evvel daha sâlim olan efrâd-ı âileyi ve bi'l-husûs çocukları tehdid eden sirâyetin önünü alarak kurtarmaktır. Çocuk sâlim doğarsa da peder veya vâlideden sirâyet eden verem tohumları sefâletin te'sîriyle çimlenmeğe âmâdedir. Irkı sârî bir hastalıktan vikâye için en evvel yapılacak şey "tohum-ı beşer"i yani evlâdı kurtarmaktır. İşte çocukları bu "verem ocak"larından vaktiyle alıp kaçırmak en büyük hizmetdir.

- 6 -

Verem Şifâhâneleri: Sanatoryumlar

*Sanatoryum Nedir? – İsviçre'deki Meşhûr Sanatoryumlar – Sath-ı Bahrdan
İ'tibâren İrtifâ'ın Ehemmiyeti – Bahrî Sanatoryumlar – Kütahya'da,
"Çamlık"da Bir Sanatoryum İnşâsı Projesi – Ahâlîye, Fukarâya, Rençber
ve Ameleye Mahsûs Sanatoryumlar – Amele ve Rençberin Hayâtlarını
Sigorta Etdirmelerindeki Ehemmiyet*

Sanatoryum sıhhi ve havâsı tozdan ârî bir mahalde ve şerâit-i muvâfika dâhilinde müesses ve hastalığı terakkî etmemiş olanlara mahsûs bir "melce"dir. Bir "şifâ yurdu"dur.

Veremle mücâdelede sanatoryumların diğer müessesât-ı sıhhiye gibi ehemmiyeti pek ziyâdedir. Sanatoryumlarda esâs-ı tedâvî tabibin dâimî bir nezâreti altında hastalara "havâ-yı sâf ve ceyyid", "istirâhat" ve "fart-ı tegaddî" te'mînidir. Sanatoryum kâbil-i şifâ olan müteverrimler için bir "dârü't-tedâvî"dir.

Sanatoryum çok defa şehir hâricinde, orman civârında sath-ı bahrdan münâsib bir irtifâ'da, şimâl tarafı bir yamaç, bir dağ,

— ۳۱ —

اعراض من زیادہ محفوظ و توفیق بہ خدمت جہتندہ در . بوسورت
اجتماعیات نقطہ نظرندن دھا مفید و مؤثر در . برعائلدہ رئیس
خستہ اولنجہ خانہ سندہ و یا خستہ خانہ و ساناآوریومدہ تداوی
ایدیک موافق ایسہدہ ہر شیدن اول دھا سالم اولان افراد
عائلیہ و بالخصوص چو جوقلری - تہدب ایدن سرائیک اوکنی
آلہرق - قورتارمقدر . چو جوق سالم طوغارسہدہ پدرو یاوالدہ دن
سرائیت ایدن ورم تخملری سفالنک تأثیریلہ چیلنمکہ آمادہ در .
عرق ساری برخستہ لادن وقایہ ایچون آک اول یابیلہ جق شی
« تخم بشری » ، یعنی اولادی قورتارمقدر . ایستہ چو جوقلری
بو « ورم اوجاق » لادن وقتیلہ آلوب قاجیرمق آک بووک
خدمتدر .

— ۶ —

ورم شفاخانہ لری - ساناآوریوملر

ساناآوریوم تہدر؟ - اسویچرہدہ کی مشہور ساناآوریوملر - سطح بگردن
اعتباراً ارتفاعک اہمیتی . « بیری ساناآوریوملر » . کوتاہیہدہ ،
« چاملق » دہ برساناآوریوم انشاسی پروژہ می . اہالیہ ، فقراہیہ ، رنجیز
وعلیہ محضوس ساناآوریوملر . عملہ ورنجیزک حیاتلرنی - یغورطہ
ایتدیرمہ لرنده کی اہمیت .

« ساناآوریوم » صحی وھواسی توژدن عاری برعملہ
وشرائط موافقہ داخلندہ مؤسس و خستہ لانی ترقی ائمہ مش اولانلرہ
مخصوص بر « ملجاء » در ، بر « شفاوردی » در .
ورملہ مجادلہدہ ساناآوریوملرک دیگر مؤسسات صحیہ کی
اہمیتی پک زیادہ در . ساناآوریوملردہ اساس تداوی طبیبک
دائمی برنظارنی آلتندہ خستہ لرنہ « ھوای صاف و جید » ،
« استراحت » و « فرط تغدی » تأمیندر . ساناآوریوم قابل
شفا اولان متورملر ایچون بر « دارالتداوی » در .
ساناآوریوم چوق دفعہ شہر خارچندہ ، اورمان جوازندہ ،
سطح بگردن مناسب بر ارتفاعدہ ، شمال طرفی بریاماج ، برطاع ،

(32)

bir orman ile kapalı cenûba nâzır, mâil satırlar üzerinde ferahlı mahallerde inşâ olunmaktadır. İsviçre'de Davos, Arosa, Leysin, Montana gibi bin metreden ziyâde bir irtifâ' da te'sis kılınan sanatoryumlarda istihsâl olunan netâyic müteverrimlerin tedâvîsinde irtifâ'ın ehemmiyetini göstermiştir. Akciğer vereminde irtifâ' ile tedâviden ne kadar istifâde edilmiş ise bu gibi irtifâ'larda güneş ile tedâviden de fenn-i cerrâhîye âid verem hastalıklarının teşfiyesinde o derece fâide görül-müştür.

İsviçre'de müteverrimler için birçok sanatoryumlar,
şifâ yurdları te'sis olunan Davos karyesi

Yüksek yerlerde te'sis olunan sanatoryumlar kadar deniz kenârlarında inşâ kılınan müessesât-ı sıhhiyeden bilhâssa "sıraca" ismiyle yâd olunan veremin şekl-i mahsûsunun tedâvîsinde istifâde edilmektedir. Pek çok zamândan beri kemik ve bez veremlerinde deniz havâsının te'sirât-ı şifâ-bahşâsı ma'lûmdur. Bu gibi mahallerde sâf havâ ile berâber deniz banyosundan pek çok istifâde olunur.

Fransa sâhillerinde yirmiden ziyâde bu yolda "bahrî sanatoryum"lar vardır ve bu müesseselerde deniz havâsı ve iklimi ile tedâvî

— ۳۲ —

بر اورمان ایله قاپای جنوبه ناظر مائل سطحلر اوزرنده فرحلی
محللرده انشا اولمقده در. اسویچرده (داورس)، (آروزا)،
(لهیزه)، (مونتانا) کی بیک مترودن زیاده بر ارتفاعده
تأسیس قلنان ساناتوریملرده استحصال اولنان نتایج متورملرک
تداویسندہ ارتفاع اهمیتتی کوسترمشدر. آق جگر ورمندہ
ارتفاع ایله تداویدن نه قدر استفادہ ایدلمش ایسه بوکی
ارتفاعلرده کونش ایله تداویدن ده فن جراحی به عائد ورم
خسته اقلریک تشفی سنده اودرجه فائده کورلمشدر.

اسویچرده، متورملر ایچون برچوق ساناتوریملر، شفا یوردلی
تأسیس اولنان «داورس» قریه سی

بوکک برلرده تأسیس اولنان ساناتوریملر قدر ده کیز
کنارلرنده انشا قلنان مؤسسات صحیه دن بالخاصه «صراحی»
اسیله یاد اولنان ورمک شکل مخصوصنک تداویسندہ استفادہ
ایدیلکده در. بک چوق زماندن بری کیک ویز ورملرنده دکز
هوا سنک تأثیرات شفا بخشاسی معلومدر. بوکی محللرده صاف
هوا ایله برابر دکز بانیوسندن بک چوق استفادہ اولنور.
فرانسه ساحلرنده یکر میدن زیاده بویولده «بحری ساناتوریم» لر
وارددر، بو مؤسسہ لرده ده کیز هوایی و اقلیمی ایله تداوی

(33)

için 4.000 yatak hâzırdır. Yirmi sekiz sene evvel Belçika sâhilinde ve Fransa'nın şimâl cihetindeki bahrî hastahâneleri ziyâretim esnâsında kemik ve "bez" veremine mübtelâ olanlar ile sıracalıların tedâvîsinde deniz havâsından ve ikliminden edilen istifâde nazar-ı dikkatimi celb eylemiş ve müte'addid sevâhili bulunan memleketimizde bu gibi sâbit veya seyyâr bahrî hastahâneler vücûda getirilmesi için Cem'iyet-i Tıbbiye-i Osmaniye'de beyânâtda bulunmuş idim.

İsviçre'de Lozan şehri civârındaki Leysin Sanatoryumu'nun kış zamânındaki hâli

Memleketimizde erbâb-ı fen ve ihtisâsın uzun uzadıya tedkikinden sonra Kütahya civârında "Çamlık" mevki'i sanatoryum inşâsı için en ziyâde muvâfık bulunmuşdur. Kütahya'da te'sisi mutasavver sanatoryumun planları yapılmış ve mütehasşısın tarafından tedkik edilmişdir. Sanatoryumlara yalnız şifâyâb olabilecek hastalar kabûl edilir. Erbâb-ı servete mahsûs sanatoryumların hemen dâimâ dolu olması elbette efrâd-ı marîza kadar heyet-i ictimâ'îye için de fâidelidir. Lâkin ahâlîye, fukarâya mahsûs olan müessesâtın çok defa hâlî bulunması câlib-i dikkatdir, şâyân-ı teessüfdür.

— ۳۳ —

ایچون ۴،۰۰۰ یاناق حاضر در . « یکریمی سکز سنه اول
 بلچقا ساحلده و فرانسه نك شمال جهتنده کی بحری
 خسته خانه لری. زبارتی اشناسنده کیک و « بز » ورمته مبتلا اولانلر
 ایله صراجه لیلرک تداویسنده ده کیزه واسندن واقلمندن ایذیلن
 استفاده نظر دقتی جلب ایلیش و متعدد سواحی بونان
 مملکتزده بوکی ثابت ویا سیار بحری خسته خانه لر وجوده
 کتیریلسی ایچون جمعیت طبیه عثمانیه ده بیانانده بولنیش ایدم .
 مملکتزده ، ارباب فن و اختصاصک اوزون اوزادی به تدقیقندن

اسویچرده « لوزان » شهری جوارنده کی « لهیزن » ساناتوریم نك
 قییش زماننده کی حالی

سوکره کوتاهیه جوارنده « جاملق » موتی ساناتوریم انشاسی
 ایچون اؤک زیاده موافق بولمدر . کوتاهیه ده تأسیسی متصور ساناتور .
 بومک پلانلری بایلش و متخصصین طرفندن تدقیق ایلملدر . ساناتور .
 بوملره یالکز شفایاب اوله بیله چک خسته لر قبول ایذیلیره ارباب
 ثروته مخصوص ساناتور بوملرک هان دائمی دولو اولسی آلتیه
 افراد مرایضه قدر هیئت اجتماعیه ایچون ده فائده لیدر . لکن
 اهالی به ، فقرایه مخصوص اولان مؤسساتک چرق دفته حالی
 بولنسی جالب دقتدر ، شایان تأسدر .

(34)

Sâhib-i servet tedâvide tehâlûk gösterir, iyi olmak ister. Hastalığının bi-dâyetinde ve kâbil-i teşfiye olduğu zamân sanatoryuma girer. Hâlbuki hayâtını te'mîne ve efrâd-ı âilesinin ma'îşetini tedârîke mecbûr olan rençber, amele ise "nezle!"si devâm ettiği ve gitdikçe kuvvetden düştüğü hâlde yine çalışıp durur. Nihâyet artık çalışamayacak derece kendisinde bir kuvvetsizlik ve za'f duyduğu zamân hastahâneye iyi olmak için değil, ölmek için girer. Lakin hastalık ilerlediği böyle bir devirde artık sanatoryumda tedâvî zamânı geçmiştir.

Almanya'da amele ve rençberin hayâtlarını sigortaya koymakda kânûnen "mejbûriyetleri" ve bu yolda "basîretleri" bir "te'âvün-i umûmî"yi intâc ve bu sûretle yevmiye ile çalışanların hastalık veya bir kazâ vukû'unda veyâhûd ma'lûliyet ve şeyhûhatleri hâlinde kendilerine ve vefâtlarında âilelerine mu'ayyen ve kanûnî bir imdâd u mu'âvenet te'mîn eylemektedir. İşte bu sebebden sigorta kumpanyaları mukayyed olanların sıhhatlerine dâimâ nezâret ile kuvve-i mukâvemelerini tezyîde ve isti'dâd-ı marâzîlerini izâleye gayret ve verem hastalığına mübtelâ ve hattâ müsta'id olanları daha bidâyetde bularak sanatoryuma sevk ile esnâ-yı tedâvide âilelerine mu'âvenet etmektedirler.

Sigorta kumpanyaları bu bâbda ahâlîye pek çok kolaylık gösterdiğinden hiç kimse, hiçbir amele taksît ile verdiği sigorta parasına acımamaktadır. Gönül arzu eder ki bizde de artık memleketin çalışkan ve afif unsuru olan rençber ve amelenin, çiftçinin hayâtıyla biraz uğraşılınsın. Onların sıhhati, menâfî'i nazar-ı dikkate alınsın. Şerâit-i sıhhiyelerini te'mîn için nizâmât ve ta'limât-ı mahsûsa tertîb ü tanzîmi ile fabrika ve destgâh ve dârüssinâ'a ve her nev' müessese sâhibleri, sermâyedârânı şerâit-i sıhhiyenin te'mînine ve amelenin hayâtlarını sigortaya vaz'ına ve hastalığa karşı Te'âvün Sandıklarının te'sîsine icbâr edilsin. Te'âvün Sandıklarına ve cem'iyetlerine her ay verilecek mu'ayyen bir meblağ ile hastalık zamânında

صاحب ثروت تداویده تهاک کو سترر، ائی اوانی ایستر،
خسته لفتک بدایتنده وقابل تشفیہ اولدینی زمان ساناتور یومه کیرر.
حال بوکه حیاتی تأمینہ وافر ادائله سنک معیشتی تدار که مجبور اولان
رنجبر، عملہ ایسه « نزلہ ؟ » سی دوام ایتمدیکی وکیتدی که قوتدن
دوشدیکی حالده یته چالی شوب طورور. نهایت آرتق چالی شه میه جق
درجه کندینده برقت سنک وضعف طویدینی زمان خسته خانه یه
ائی اوانی ایچون ذکل، اولک ایچون کیرر. لکن خسته اناک
ایر یلدیکی بوبله بر دوردہ آرتق ساناتور یومه تدایوی زمانی
کچمشدر.

آلانیا ده عملہ ورنجبرک حیاتی سیفورطه یه قوبقده
قانوناً « مجبوریتلری » و بوبوله « بصیرتلی » بر « تساوان
عمومی » یی انتاج و بوسورتله یومیه ایله چالی شانلرک خسته لقی
ویا بر قضا وقوعنده و یا خود معلولیت و شیخوختلری حالده
کندیلرینه، و وفاتلر نده عائله لرینه معین و قانونی برامداد و معاونت
تأمین ایلمکده در. ایسته بوسیدن سیفورطه قومانیه لری مقید
اولانلرک سنلرینه دائماً نظارت ایله قوه مقاومه لری تربیده
واستعداد مرضیلرینی ازاله یه غیرت و ورم خسته لفته مبتلا وحقی
مستعد اولانلری دها بدایتده بوله رق ساناتور یومه سوق ایله
اشای تداویده عائله لرینه معاونت ایتمکده در لر.

سیفورطه قومانیه لری بو بایده اهالی یه پک چوق قولایق
کوستردیکندن هیچ کیمسه، هیچ بر عملہ تقسیط ایله و بر دیکی
سیفورطه پاره سنه آجیامقده در. کوکل آرزو ایدر که بزده ده
آرتق مملکتک چالی شان و عقیف عنصری اولان رنجبر و عمله ناک،
چیفنجینک حیاتیله بر آرزو اغراشلسون. اولنرک صحتی، منافعی
نظر دقه آلسون، شرائط صحیه لرینی تأمین ایچون نظامات
و تعلیمات مخصوصه ترتیب و تنظیمی ایله فابریقه و دستکاه و دارالصناعه
و هر نوع مؤسسه صاحب لری، سرمایه دارانی شرائط صحیه ناک تأمیننه
و عمله ناک حیاتی لرینی سیفورطه یه وضعنه و خسته لفته قارش « تعاون
صندقلرینک » تأسیسنه اجبار ایدیلرین. تعاون صندقلرینسه
وجعیتلرینه هر آئی و بر بله جک معین بر مبالغ ایله خسته لانی زماننده

(35)

ameleye yevmiyesini te'diye ve bu sûretle âilesinin ma'îşetini te'mîn kâbil olmaktadır. Almanya'da kâbil-i şifâ verem hastalığına mübtelâ olan amelev ve rençber işte bu teşkilât sâyesinde sanatoryumlara girebilmektedir.

Bu gibi sanatoryumlara bazı destgâhlar da ilhâk olunmuştur ki buralarda şifâyâb olmakda olan amelev bilâhare daha sıhî bir san'ata (kılıfçılık, kakmacılık, porselen üzerine ressamlık vesâire gibi) sülûk etmek ve bu vechile yorulmayarak hayâtlarını kazanmak üzere çalışmaktadır.

Almanya'da "kâbil-i nakl baraka"larla te'sîs olunan ahâlî, fukarâ sanatoryumları. Salîb-i Ahmer Cem'iyeti bu barakalarla birçok sanatoryumlar te'sîs etmiştir.

Memleketimizde verilecek her imtiyâz ve müsâ'adede amelenin sıhhati nazar-ı dikkate alınarak mukâvelenâmelerin erbâb-ı fen ve etibbâ-yı mütehassısa tarafından tedkîkine şimdiden karâr verilmesi verem mücâdelesinde mes'elesinde mühim bir hatvedir.

Veremin, sanatoryum hâricinde tedâvîsi mümkün olup olmayacağına dâir tevârüd edebilecek suâle müsbet bir cevâb verilebilir.

Memleketimizde müteverrimlere mahsûs daha bir sanatoryum te'sîs olunamadığından etibbâ hastahânelerini mehmâ-emken sanatoryum hâline

— ۳۵ —

عملیه یومیه سنی تأدییه وبوصورتله طائفه سنک معیشتی تأمین
قابل اولفده در. آلمانیا ده قابل شفاورم خسته لفته مبتلا اولان عمله
ورنجبر ایشته بوتشکیلات سایه سنده ساناتوریم لرله کیره بیلیمکده در .
بوکی ساناتوریم لرله بعض دستکاه لرده الحاق اولنشدر که
بورلرده شفا یاب اولفده اولان عمله بالاخره دها صحی برصنعه
(قلیه جیلیق ، قاقه جیلیق ، پورسلن اوزرینه رساملق وسائره
کی) سلوک ایتمک وبوجهمه بورلما برق حیات لرینی قازانق اوزره
چالشمه مقدمه ده .

آلمانیا ده « قابل نقل باراقه » لرله تأسیس اولدان اهالی ، فقوا ساناتوریم لرله
صلیب احمر جمعیتی بو باراقه لرله برچرق ساناتوریم لرله تأسیس ایتمشدر .

مملکت مزده ویریله جک هم امتیاز و مساعدده عمله نیک صحتی
اظار دفته آنه برق مقاوله نامه لریک ارباب فن و اطباء متخصصه
طرفندن تدقیقه شیمدین قرار ویریلسی ورم مجادله سی مسئله سنده
مهم برخطوه در .

ورمک ، ساناتوریم خارچنده تدایوسی ممکن اولوب
اولیه جفته داتر تواردایده بیله جک سواله مثبت بر جواب ویریله بیلیر .
مملکت مزده متورم لرله مخصوص دها بر ساناتوریم تأسیس
اولنه مدیقندن اطباء خسته لرینی مهما ممکن ساناتوریم حانه

(36)

getirmeğe çalıştıkları mahallerde tedâvî eylemektedirler. Lâkin sanatoryumlarda tedâvî yalnız hastaları havâsı ceyyid ve sâf bir mahalde bulundurmaktan ibâ-

Sanatoryumlarda müteverrimlerin
havâ ile tedâvisi*

ret değildir. Esâs tedâvî sâf bir havâ, bol bir gıdâ, tâm bir istirâhat te'mîni ile berâber hastaları bir itâ'at ve terbiye-i sıhhiyeye alıştırmaktır. Hastalığının ciddiyetini derk, kendisine terettüb eden vezâîfi bi-hakkın takdîr ve îfâ eyleyecek kadar azim ve irâde sâhibi bir müteverrimi sanatoryum hâricinde tedâvî etmek dâimâ mümkündür. Havâdâr bir mahalde, ağaçlı bir bâğçede, rüzgârdan masûn bir mahalde sanatoryum tedâvisi yapılabilir. Bazı

yerlerde evlerin dâmları bâğçe hâline getirilmekte ve hastalar buralarda tedâvî olunmaktadır. Hattâ New York'da bir hastahânenin (Vanderbilt Serîriyâtı'nda) sanatoryum hâline ifrâğ olunan dâmında müteverrimlerin tedâvî edildiğini gördüm.

- 7 -

Tebdîl-i Havâ Mahalleri, İstirâhat Yerleri, Ormanlarda Mektebler, Amele Bâğçeleri, Perhîz Yemeği Teşkilâtı, Bâğçevânlık

Ta'til Zamânı Za'îf Çocuklar Köylere, Tebdîl-i Havâyâ Gönderiliyor – Fukarâ Çocuklarına Tebdîl-i Havâ Etdirmek İçin Muhtelif Cem'iyetler Teşekkül Eylemiştir – Havâ ile Tedâvî Mahalleri, Sefineleri – Za'îf Çocuklara Mahsûs Ormanlarda Te'sis Olunan Mektebler – Perhîz Yemeği Teşkilâtı – Bâğçevânlık

Büyük şehirlerde, sokaklarda 5-12 yaş arasında

* *Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti Hanımlar Merkezi Takvîmi'*nden.

کتیرمکه چالیشدقلری عملرده تدای ایلکده درلر . لکن
ساناتوریم عملده تدای یالکز خسته لری هوامی جید وصاف
بر عملده بولندیرمقدن عبارت دکلدرا ، اساس تدای صاف
بر هوا ، بول برغدا ، نام بر استراحت تأمین ایله برابر خسته لری

براطاعت و تربیه

صهییه آیشدیر .

مقدر . خسته لکنک

جدینتی درک ، کند

یسنه ترتب ایدن

وظائفی بحق تقدیر

و ایفای ایله جک قدر

عزم و اراده ساحی

بر متورمی ساناتوریم

ریوم خارجه سده

تدای ایتک دائم

ساناتوریم عملده متورم لک هوا ایله تدایسی [*]

مکنند . هوادار بر عملده ، آغاجلی بر باغچه ده ، روز کاردن
مصون بر عملده ساناتوریم تدایسی یاپیله بیلیر . بعض برلرده
اولرک طاملری باغچه ، حانه کتیر یلکده و خسته لر بورلرده تدای
اولمقده در . حتی نیورتمده بر خسته خانه نک (وائده ریبلد
سر بر باندده) ساناتوریم حاله افراغ اولنان طامنده متورم لک
تدای ایدیلدیکنی کوردم .

* *

تبدیل هوا عمللری ، استراحت برلری ، اورمانلرده مکتبلر ،
عمله باغچه لری ، « برهیز یکنی » تشکیلاتی ، باغچوانلق

تعطیل زمانی ضعیف چو جو قتلر کوهلره ، تبدیل هوایه کوندریلور . — فقرا
چو جو قتلرینه تبدیل هوا ایتدیرمک ایچون مختلف جمعیتلر تشکیلاتلر . — « هوا
ایلله تدای » عمللری ، سفینه لری . — ضعیف چو جو قتلره مخصوص اورمانلرده
تأسیس اولنان مکتبلر . — برهیز یکنی تشکیلاتی . — باغچوانلق

بو یوک شهرلرده ، سوقاقلرده : ۱۲ یاش آرهمده

[*] — هلال احمر جمعیتی خاتلر مرکزی تقویه نندن

(37)

cılız, solgun havâya ve bol gıdâya muhtâc çocuklara tesâdüf etmeyen yok gibidir. Avrupa'da bâ-husûs fabrikası ve amelesi çok olan şehirlerde bu gibi çocuklar hemen ekseriyeti teşkil etmektedirler. Müteverrimlerin hemen yüzde doksanı hastalığa daha çocuklukda yakalandığından solgun ve düşkün ve ihtimâl ki veremle ma'lûl ve zebûn bir hâlde olan çocukları münâsib bir mevsimde, ta'tîl hengâmında şehirlerden, havâsı fâsid bu mahallerden uzaklaştırıp köylere, tebdîl-i havâya göndermek üzere türlü türlü isimde cem'iyetler teşekkül eylemiş, esâslı teşkilât meydâna getirilmiştir.

"Colonies de Vacances", "Üç Hafta Cem'iyeti", "Dağlarda Çocuklar", "Deniz Rüzgârı - Meltem", "Çamlık", "Deniz Yıldızı" isimlerindeki cem'iyetler her sene belediyelerin, şimendifer kumpanyalarının, cem'iyât-ı hayriyenin himmet ve mu'âvenetiyle binlerce çocuklar -ta'tîl zamânlarını geçirmek üzere- köylere sevk olunmaktadır. Çocukların bu yolda köylere sevk için Salîb-i Ahmer Cem'iyetleri mühim mu'âvenât ve teşkilâtda bulunuyorlar. Bazı yerlerde 3-14 yaş arasında böyle za'îf çocukların uzak köylere sevkinden ziyâde baba veya analarının nezâreti altında şehir civârında gâyet muvâfık yerlerde tenezzühlerine ve iktisâb-ı sıhhat ve hayâtlarına hizmet eylemek üzere "havâ ile tedâvî" mahalleri te'sîs olunmuştur. Çocuklar buralara her sabâh erkenden getirilmekte ve akşâmları tekrâr evlerine götürülmektedir. Havâ ile tedâvî mahallerinde bir günlük program ber-vech-i âtîdir:

Sabâhları saat 8'de isbât-ı vücûd: Duş, kahvaltı (süt çorbası ve biraz ekmek),

Uzun bir iskemlede yarım sâ'at kadar istirâhatden sonra "teneffüs idmanı", "nefes verip alma" harekâtı,

Bâğçe ile iştigâl ve açık bir havâda oyun,

Öğle yemeği (sebze ve et),

Bir buçuk sâ'at istirâhatden sonra çalışmak,

جیلز صولفون، هوا به و بول غدا به محتاج چو جو قله تصادف
ایمن یوق کبدر . آروپاده باخصوص فابریقه سی و عملی سی
چوق اولان شهر لده بوکی چو جو قله مان اکثری تشکیل
ایتمکده در لر متور ملرک مان بوزده طقسانی خسته افه ده اچو جو اولفده
یا قالا ندیفندن صولفون و دوشکون و احتالکک ورمه ملول وزبون
بر حالده اولان چو جو قله ی مناسب بر موسمه ، تعطیل هنگامنده
شهر لردن ، هوای فاسد بو محللردن اوز افلاشدر بر رب کویله
تبدیل هوا به کوندرمک اوزره دورلو دورلو اسمده جمعیتلر
تشکل ابلش ، اساسلی تشکیلات میدانه کتیرلشدر .

« قولونی ده واقانس » ، « اوج هفته جمیع » ، « طاغلرده
چو جو قله » ، « دکیز روزکاری - ماتم » ، « چاملق » ،
« دکیز بیلدیزی » اسملرنده کی جمعیتلر هر سنه بلدیله لک ، شمدورفر
قومپانیالرینک ، جمعیات خیره نیک همت و معاونه تبه بیکلرجه
چو جو قله - تعطیل زمانلری کچیرمک اوزره - کویله سوق
اولنمده در . چو جو قله بو بولده کویله سوقی ایچون صلیب
احر جمعیتلری مهم معاونات و تشکیلاتده بولنیورلر . بعض
یرلرده ۳ : ۱۴ یاش آره سننده بو یله ضعیف چو جو قله
اوزاق کویله سوقندن زیاده باباویا آنالرینک نظارتی آلتنده شهر
جوارنده غایت موافق یرلرده نزهلریته ، اکتساب صحت
وحیاتلریته خدمت ایلک اوزره « هوا ایله تداوی » محللری
تأسیس اولنمدر . چو جو قله بورالره هر صباح ایرکندن
کتیر یلکده واقشاملری تکرار اولرینه کوتورلمکده در .
هوا ایله تداوی محللرنده برکونلک پروگرام بروجه آتیدر :
صبحا لری ساعت سکزده اثبات وجود - دوش ، قهوه
آتی (سوت جوربایی و براز آکک) ،

اوزون براسکمله ده یاریم ساعت قدر استراحتدن سوکره
« تنفس ادمانی » ، « نفس و پروب آلا » حرکاتی ،
بانجه ایله اشتغال و آجیق برهواده اوبون ،
اوکله ییکی (سبزه و آت) ،
بریحق ساعت استراحتدن سوکره چای شمعق ،

(38)

Süt ve ekmele ile ikinci kahvaltısından sonra oyun ve şarkı,

Akşâm yemeği (süt çorbası, tereyağlı ekmele). Şarkı ve eve dönmek.

Salîb-i Ahmer cem'iyetleri "kâbil-i nakl baraka"larla büyük şehirler civârında bu yolda "havâ ile tedâvî" mahalleri te'sîs eylemişlerdir. Bazı mahallerde, sâhil memleketlerde meselâ New York'da gâyet kalabalık mahalleler ahâlîsinden fukarâdan ve havâ ile tedâvîye muhtâc olanlar için eski sefînelerden istifâde edilmektedir. Zu'afâ ve marzâ gemiye sabâhları sâ'at yedide gelir ve akşâmları hânelerine avdet ederler. Gemide buldukları müddetçe bir frank elli santime mukâbil istedikleri kadar ekmele, süt, tereyağı ve yumurta ile beslenirler. Almanya'da vereme müsta'id, sıracalı ve kemik veremine mübtelâ olanlar için kat kat güverteli, geniş ve yalpa yapmayacak derecede yayvan ve kabine ve verandalı (balkon) sâbih sanatoryumlar inşâ edilmişdir. Bu sâbih şifâhâneler iyi havâda ferah-fezâ sâhillerde dolaşır ve fenâ havâlarda yerlerinden kımıldanmazlar.

Almanya Salîb-i Ahmer Cem'iyeti vereme ve işrete karşı mücâdele maksadıyla "amele bâğçeleri" meydâna getirmiştir. Bu büyük şehirler civârında her biri 250-300 metre murabba'ında bu bâğçeler amele âilelerinin tenezzühgâhları ve sıhhat yurdlarıdır. Salîb-i Ahmet Cem'iyeti'ne âid olmak üzere bu bâğçelerin adedi 2.000'i geçmektedir.

Za'îf ve vereme müsta'id veya vereme henüz dûçâr olan çocuklar için ormanlarda, havâdar ve ferah-fezâ mahallerde üst ve yanları kapalı, önleri açık "baraka mektebler" te'sîs olunmuşdur. Buralarda çocuklar dâimâ açık havâda bulunur, az okur ve az yorulur, çok eğlenir ve iyi beslenirler.

Sanatoryumdan henüz çıkıp ve daha tamâmen çalışacak bir hâlde olmayan ameleye, daha taht-ı tedâvîde bulunanların âilelerine mu'âvenet için cem'iyetler teşkîl olunmuşdur. Hâl ü vakitleri

سوت و اكدك ايله ايكندى قهوه آلتيسندن صوكره
اويون و شرفى ،

آقشام يىكى (سوت چورباسى ، تره باغل اكدك) .
شرفى و اوه دونك .

صليب احر جمعيتلى « قابل نقل باراقه » لرله بو بوك شهرلر
جوارنده بويولده « هوا ايله تداوى » محللىرى تاسيس ايلشلردر .
بعض محللرده ، ساحل مملكتلرده ، لائو بوردقه غايت غلبه لك
محللر اهاليسندن فقرادن و هوا ايله تداوى به محتاج
اولانلر ايجون اسكى سفينه لردن استفاده ايدلر كده در . ضعفا
و مرضا كى به صباحلى ساعت يدیده كلپرو آقشاملرى خانه لرینه
عودت ايدرلر ؛ كیده بولندقلرى مدتجه برفرائق ائى سائيمه
مقابل ايسته كلرى قدر اكدك ، سوت ، تره ياغى و يومورطه
ايله بسله نيرلر . آلمان ياده ورمه مستعد ، صراجلى ، و كيك
ورمه مبتلا اولانلر ايجون قات قات كوكرتلى ، كيش و ياپيه
ياپيه جق درجه ده يايوان و قايينه و وه راندا (بالفون) لى ساج
ساناتور بوملر انشا ايدلشدر . بوساج شفاخانه لر ائى هواده
فرحفا ساحلرده طولاشير و فنا هوالرده يرلرندن تيملدا نمازلر .
آلمان يا صليب احر جمعيتى ورمه و عشرته قارشى مجادله
مقصديله « عمله باغچى لرى » ميدانه كتيرمشدر . بو بوك شهرلر
جوارنده هر بى ۲۵۰ : ۳۰۰ متر و صربنده بو باغچى لرى عمله
عائله لرلك تزه كاھلرى و صحت بوردلر بدر . صليب احر جمعيتنه طائف
اواق اوزره بو باغچى لرك عددى ۲۰۰۰ ي كچمكده در .

ضعيف و ورمه مستعد ، ويا ورمه هنوز دوچار اولان
چوجوقلر ايجون اورمانلرده ، هوادار و فرحفا ساحلرده
اوست و يانلرى قابلى اوكلرى آچيق « باراقه » مكلتبلر تاسيس
اولنشددر . بورالرده چوجوقلر دائما آچيق هواده بولنور ،
آز ارقور و آزيور بولور ، چوق اكلنير و ائى بسله نيرلر .

ساناتور بومدن هنوز چيقوب دها تماماً چالده جق بر
حاله اوليان عمله به ، دها تحت تداويده بولسا نلرك عائله لرینه
معاونت ايجون جمعيتلر تشكيل اولنشددر . حال و وقتلى

(39)

o derece müsâ'id olmayan za'if ve nahif mekteblilerin, erbâb-ı sanâyi' ve ticâretin köylerde, havâdar mahallerde ta'til zamânlarını geçirmelerini te'mîn için teşkilât-ı mahsûsa meydâna getirilmiştir. Za'if ve fakîr ameleye öğleyin "perhîz yemeği" vermek üzere cem'iyetler teşekkül eylemiştir.

Fransa'da "colonie agricole"lerde havâ ile tedâvî mahalleri bazı yerlerde fukarâyâ mahsûs sanatoryumlara benzer.

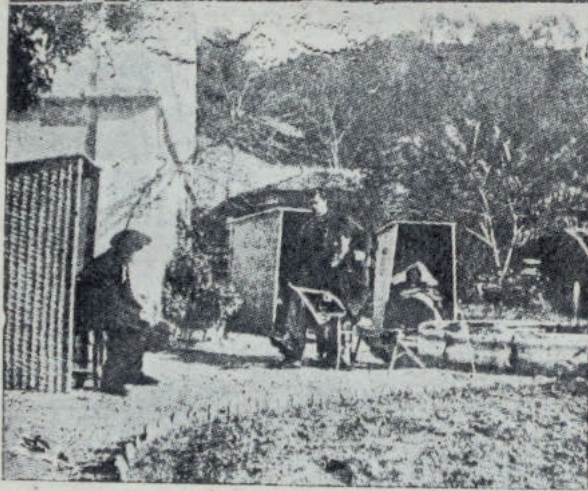
Fransa'da sanatoryum (colonie agricole) nâmında husûsî bazı şifâhâneler meydâna getirilmiştir ki buralarda hastalar diğer sanatoryumlarda olduğu gibi tedâvî edilmekte ve fakat aynı zamânda kâbiliyet-i bedeniyelerine göre kendilerine turfanda ve çiçek yetiştirmek, ağaç aşılama, ve'l-hâsıl bâğçevânlık öğretilmektedir.

— ۳۹ —

اودرجه مساعد اوليان ضعیف و نحیف مکتبیلرک ، ارباب صنایع و تجارتک کویلرده ، هوادار محللرده تمطیل زمانلری کچیرملری تأمین ایچون تشکیلات مخصوصه میدانہ کتیریلشدیر . ضعیف و فقیر عملیه اولکلین «برهیزکی» و یرمک اوزره جمعیتلر تشکیل ایلشدیر .

فرانسهده «ساناتوریم - قولونی آغریقول» نامنده

فرانسهده «قولونی آغریقول» لرده هوا ایله تداوی محلاری «بعض یرلرده» ققراپه مخصوص «ساناتوریم» لرده یکنیز .

خصوصی بعض شفاخانهلر میدانہ کتیریلشدیرکه بورالرده خستهلر دیگر ساناتوریملرده اولدیی کی تداری ایدیلنکده فقط عینی زمانده قابلیت بدنیله کوره کندیلرینه تورفانده و چیچک یتیشدیرمک ، آغاج آشیلامق ، والماصل باغچا و افلق اوکره یتلمکده در .

**

(40)

- 8 -

Verem ve Muhadderât-ı İslâmiye

İslâm Kadınları Veremden Daha Ziyâde Ölüyor – İstanbul'da Neşrolunan Sıhhî İstatistikler Bu Hâli Gösteriyor – Muhadderât-ı İslâmiye Neden Daha Ziyâde Vefât Ediyor? – Havâsızlık, Ziyâsızlık ve Hareketsizliğin Te'sîri Çokdur – Âdât-ı Seyyienin Te'sîri Azîmdir.

Verem, bu "ince hastalık" memleketimizde cemâ'ât-ı muhtelifeye mensûb kadınlar arasında en ziyâde Müslümânlara savlet ediyor. Bu iddi'â nazarî ve indî bir zandan ibâret olmayıp resmî ve sıhhî ihsâiyâta müsteniddir. Erkâmdan mukni' bir delîl var mı? İstanbul'un sekiz senelik sıhhî istatistiklerine nazaran muhadderât-ı İslâmiye arasında veremden vefeyât binde 4.86 olduğu hâlde Rum kadınlarında 3.5, Ermenilerde 3.2'dir. İstatistikler aynı zamânda veremin Müslümânlar arasında erkeklerden ziyâde kadınları itlâf eylediğini, hâlbuki cemâ'ât-ı sâireye mensûb erkeklerde ise aksine olduğunu gösteriyor.

Bir taraftan veremin, esâsen erkekden ziyâde -mukâvemet-i uzviyesinin nisbeten noksânı vezâif-i tabî'îye-i nisviyesinin husûsî te'sîri ile- kadına savlet eylediği, diğer cihetden nüfûs-ı mevcûdemizin nısfından ziyâdesini kadınlar teşkil ettiği ve aynı zamânda kadının hayât-ı âilede ictimâ'î ve iktisâdî ve sıhhî mevki'i nazar-ı dikkate alındığı hâlde verem mes'elesine bizce verilecek derece-i ehemmiyet takdîr olunur i'tikâdındayım.

Veremin muhadderât-ı İslâmiye meyânında görülen bu te'sîr ve intihâb-ı mahsûsu acabâ neden ileri geliyor? İşte etıbbâ-yı İslâmiyenin tâm bir vuzûh ve sarâhet, medenî bir cesâret ile hall ü beyân etmeleri lâzım gelen bir mes'ele-i mühimme! Bu bâbda tedkîkât ve açıkça mütâla'ât ve beyânât farz-ı ayndır. Veremin esbâb-ı tevessü' ü intişârında hattâ sirâyetinde "tohum" ve "türâb"ın derece-i ehemmiyetini beyân etmiş idik.

— ٤٠ —

— ٨ —

ورم و مخدرات اسلامیه

اسلام قادیلری ورم دن دها زیاده اولیبور . — استانبولده نشر اولنان
صحی ایستاتیسقیقار بوحالی کورستریبور . — مخدرات اسلامیه نادن دها زیاده وفات
ایدیبور ؟ — هراسناق ، شیامزاق و حکمتسزلنکک تأثیری چوقدر . —
عادات شییه تک تأثیری عظیمدر .

ورم ، بو « ایجه خسته لقی » ملکتمرده جماعت مخالفه به
منسوب قادیلر آره سنده اُک زیاده مسلمانلره صوت ایدیبور .
بودعا نظری و عندی برطندن عبارت اولیوب رسمی و صحی
اخصائیه مستندر ؛ ارقامدن مقنع بر دلیل واری ؟ استانبولک
سکر سنه لک صحی ایستاتیسقیقلرینه نظر آ مخدرات اسلامیه آره سنده
ورمدن وفیات بیکده ٤٠٨٦ اولدینی حالده روم قادیلر نده ٣٠٥ ،
آرمیلر ده ٣٠٢ در . ایستاتیسقیقلر عینی زمانده ورمک مسلمانلر
آره سنده آرککلردن زیاده قادیلری اتلاف ایلدیکنی ، حال بوکه
جماعت سائریه منسوب آرککلرده ایسه عکسنه اولدینی
کورستریبور .

بر طرفدن ورمک ، اساساً آرککلدن زیاده — مقاومت
عضویه سنک نسبتاً نقصان و وظائف طبیعیّه نسویه سنک خصوصی
تأثیری ایله — قادینه صوت ایلدیکی ، دیگر جهتدن نفوس
موجوده ضک نصفندن زیاده سنی قادیلر تشکیل ایلدیکی و عینی
زمانده قادینک حیات عائله ده اجتماعی و اقتصادی و صحی موامی
نظر دفته آلدینی حالده ورم مسئله سنه بزجه وریله چک درجه
اهمیت تقدیر اولنور اعتقادندیم .

ورمک مخدرات اسلامیه میانده کوریلن بو تأثیر و انتخاب
مخصوصی عجا نادن ایلری کلیور ؟ ایشته اطبای اسلامیه لک
تام بروضوح و صراحت ، مدنی بر جارت ایله حل و بیان
ایغلی لازم کلن بر مسئله مهمه ! بو بایده تدقیقات و آچیجه
مطالعات و بیانات فرض عیندر . ورمک اسباب توسع و انتشارنده
حق سرائنده « تخم » و « تراب » ک درجه اهمیتنی بیان
ایتمش ابدک .

(41)

Bu esâsa ibtinâen muhadderât-ı İslâmiyenin tarz-ı hayâtını tedkik ve mütâ-la‘a etdiğimiz zamân veremin te’sîrât ve tahrîbâtında "havâsızlık" ve "ziyâsızlık" ve "hareketsizlik" en mühim ve müessir esbâbı teşkil eylediğine kâni‘ oluyoruz. Evlerimizin ve odalarımızın, bâğçesizlik yüzünden mahallelerimizin, hattâ su-suzluk ve lağımsızlık ve nezâfetsizlik cihetiyle şehrimizin sıhhsizliğinde -veremin tevessü‘ ü intişârınca- mühim bir hisse-i musîbet vardır. Bu umûmî sebeblere tegaddîde adem-i kifâyeti, hayât-ı âdiyemizde bâtıl ve sakîm âdâtı ilâve edecek olur isek derece-i vehâmet anlaşılır. Her ne kadar erkekler de bu sebeblerin te’sîri altında iseler de ömürlerinin büyük bir zamânını cinsiyetlerinden ziyâde âdât-ı seyyienin ve tarz-ı hayâtlarında hıfz-ı sıhhate mugâyir görülen şerâit-i sıhhiyenin zebûnu olmak üzere geçiren kadınlarımız elbette veremin daha ziyâde taht-ı teh-dîdinde bulunurlar.

Veremden tahaffuz için bedenın sertleştirilme ve kuvvetlendirilmesindeki derece-i ehemmiyet ma‘lûm olduğu hâlde bu husûsu kız ve kadınlarımızda erkek-lerimizden ziyâde ihmâl ediyoruz.

Esâsen mevcûd ve şerâit-i sıhhiyeye gayr-ı muvâfık ahvâl ü âdâta tedâbir-i sıhhiyenin ittihâzınca fikdân-ı ma‘lûmâtı, i‘tikâdât-ı bâtıla ve seyyiye inhimâki ve hattâ çok defa mecbûriyeti de ilâve eylediğimiz zamân veremin kadınlarımızı esbâb-ı tercihini bir dereceye kadar halleylemiş oluruz.

Tabâbetde, emr-i müdâvatda esâs esbâbı ref‘ u izâledir. Binâenaleyh ve-remlle mücâdele husûsunda ittihâz olunacak tedâbir meyânında dâimâ bu esâ-sı nazar-ı dikkate almak ve kadınlarımızın sıhhatini tehdîd eden kâffe-i esbâb u âdâtın bilâ-istisnâ ref‘ u imhâsına çalışmak lâzımdır. İşte bu mühim hizmet etib-bâ-yı İslâmiyeden intizâr olunmaktadır. Kadının sıhhatine i‘tinâ ırk ve nesil için mühim ve müessir bir vâsıtâ-i i‘tilâdır. Kadın mâder-i beşeriyetdir. Şecere-i ırkın bir cezr-i asîlidir. Kadının bir şerâit-i sıhhiye ve hayâtîyesini te’mîn ü tanzîm ve bu bâbda bir inkılâb-ı ictimâ‘î tevlîd ü te’sîs ederek bünyeten takviyesine, fikren ve ilmen [ve] ahlâken te‘âlîsine hizmet en insâniyetkârâne ve vatanperverâne [bir vazîfe]dir.

بواساسه ابتداءً مخدرات اسلاميه نك طرز حياتي تدقيق
ومطالعه ايتديكمز زمان ورمك تأثيرات و تخريب ياننده «هواسزاق»
و «ضياسزاق» و «حركتسزللكك» أك مهم و مؤثر اسبابي تشكيل
ايلديكنه قانع اوليوروز. اولر سزك و اوطه لر سزك ، باشجه سزك
پوزندن سله لر سزك ، حتى صوسزاق و لاغمسزاق و نظافسزك
جهتيله شهر سزك سخته سزك كننده - ورمك توسع و انتشار نجه - مهم
بر حصة مصيبت وارد؛ بوعهومي سبيله تفديده عدم كفايتي ،
حيات عادييه سزده باطل و سقيم عاداتي علاوه ايله جك اولور
ايسه ك درجه و خامت آكلشيلور. هرته قدر آر ككلرده بوسبيلرك
تأثيري آلتنده ايله رده عمر لريك بو يوك بر زماني جنبيلرلندن
زياده عادات سيئه نك و طرز حياتلرنده حفظ سخته مفا ركوريلن
شرائط صهيئه نك زبوني اولق اوزره كچيرن قادينلر سز آلته
ورمك ده ا زياده تحت تهديدنده بولنورلر.

ورمدن تحفظ ايچون بدنك سرتلش سديريله و قوتلنديرييله
سنده كي درجه اهميت معلوم اولديني حالده بو خصوصي قير
وقادينلر سزده آر ككلر سزدن زياده اعمال ايدييوروز.

اساساً موجود و شرائط صهيئه يه غير موافق احوال و عاداته
تدابير صهيئه نك اتخاذ نجه فقدان معلوماتي ، اعتقادات باطله و سيئه يه
انها كي و حتى چوق دفعه مجبورتي ده علاوه ايلديكمز زمان ورمك
قادينلر سزي اسباب ترجيحي بر درجه يه قدر حل ايلش اولوروز.
طبايئته ، أمر مداوانده اساس اسبابي رفع و ازاله در ؛
بناء عليه ورمه مجادله خصوصنده اتخاذ اوانه حتى تدابير ياننده
دائماً بواساسي نظر دفته آلتي و قادينلر سزك سحتي تهديد ايدن كامة
اسباب و عاداتك بلااستننا رفع و اعماسنه چاليشمق لازمدر ؛ ايسته ،
بومهم خدمت اطباي اسلاميه دن انتظار اولتمده در. قادينك سحتنه
اعتنا عرق و تسيل ايچون مهم و مؤثر برواسطه اعتلاردر ؛ قادين
مادر بشر يتردر ، شجرة عر كك بر جندر اصييلدر ؛ قادينك
شرائط صهيئه و حياتيه سني تأمين و تنظيم و بوبابده بر انقلاب
اجتماعي توليد و تأسيس ايدر ك بنية تقويه سته ، فكرياً و علماً
اخلاقاً تعاليسنه خدمت أك السانيشكارانه و وطنپرورانه در .

(42)

Kadının bedenen takviyesine hizmet, yalnız emrâzdan tahaffuz cihetiyle şahsiyetine âid olmayıp aynı zamânda veremle mücâdelede muvaffakiyeti te'mîn edeceği cihetle umûmî ve azîmdir. Verem mücâdelesinde kadının işgâl eylediği mevki' mühim ve âlîdir. Esâsen en ziyâde çocuklara müstevlî bir yurd hastalığı olan ve fakat en basît kavâ'id-i sıhhiyeye ri'âyet ile tahaffuzu mümkün görülen veremle en evvel mücâdelede bulunacak kadındır. Çocuklara takayyüd ü ihtimâmında idâre-i beytiye ve esâs-ı terbiyede vâlidenin mevki'i âlî, ehemmiyeti azîmdir.

- 9 -

Verem ve Çocuk

Çocuklarda Verem – Çocuklara Verem Nasıl Sirâyet Eder? – Bez Veremi (Sıraca) – Kemik, Beyin Veremi – Çocukları Veremden Nasıl Muhâfaza Etmeli? – Verem ve Mekteb – Veremi Başlangıcında Yakalamalıdır.

Verem, çocuklukda hazım borusu hastalıklarından sonra en ziyâde tesâdüf olunan ve en ziyâde vefeyâta sebebiyet veren bir maraz-ı mühlikdir (yüzde 13-20). Çocuklarda hafî bir hâlde kalan veremin 100'de 30 nisbetinde olduğu icrâ kılınan "feth-i meyyit" ameliyeleriyle sâbitdir.

Verem pek küçük çocuklarda nâdir ise de sekizinci aydan sonra gitdikçe ziyâdeleşmektedir. Verem bilhâssa boy atma zamânında tehlikelidir. Verem, çocuklarda akciğerden ziyâde diğer a'zâyı intihâb ve tercih eder. Kalça ve dizinden muztarib olan ve belkemiği eğrilen (kemik veremi), bezleri ve bâdemcikleri şişen (sıraca), kızamık veya boğmaca veya bir nezleden sonra öksürüp duran çocuklara dikkat etmelidir.

Çocuk ya doğrudan doğruya yâhûd "bi'l-vâsita" sirâyete ma'rûz kalarak teverrüm edebilir. Koch basilleri, verem mikropları, ya nefes borusundan veya hazım borusundan veyâhûd derinden nüfûz eyleyler.

— ٤٢ —

قاديك بدنأ تقويه سنه خدمت ، يالكين امراضدن تحفظ
جهتيله شخصيته عائد اوليوب عيني زمانده ورم له مجادله ده
موقيتي تأمين ايده جيكي جهتله عمرى وعظيمدر . ورم مجادله سنده
قاديك اشغال ابلديكي موقم مهم وعاليدر ؛ اساساً أك زياده
چوجوقلره مسئولى برپور ؛ خسته انى اولان وقتطأك بييطقواعد
صحيه به رعایت ايله تحفظي ممکن كوريلن ورم له أك اول مجادله ده
بولنه جق قاديكدر ؛ چوجوقلره تقيد واهتمامده ، اداره بيتيه
واساس تريبده والدهك موقى على ، اهميتي عظيمدر .

* *

— ٩ —

ورم و چوجوق

چوجوقلرده ورم . — چوجوقلره ورم ناسل رعایت ايدر ؟ —
بزورى (صراجه) . — كيك ، بين ورمى . — چوجوقلرى ورمدن
ناسل محافظه ايجلى ؟ — ورم زمكتب . — ورم باشلانغچنده يقالا ايدر .
ورم ، چوجوقلرده هضم بوروسى خسته لقلرندن سوكره
أك زياده آصاف اولنان و أك زياده وقيانه - بيت ورن مرض
مهلكدر (بوزده ١٣ : ٢٠) ؛ چوجوقلرده خنى برحاله
قالان ورمك . ١٠ ، ٣٠ نسبتده اولدني اجرا فلان ، فتح بيت ،
عمليه لريله ثابتدر .

ورم پاك كوچوك چوجوقلرده نادر ايسه ده سكرنجي
آيدن سوكره كينديگه زياده لشمكده در ؛ ورم بالخاصه پوي
آتمه زماننده تهلكه ليدر . ورم ، چوجوقلرده آق جكردن
زياده ديكراعضاي انتخاب و ترجيدج ايدر ؛ قالمه و دبزندن
مضطرب اولان وبل كيكى أ كريلن (كيك ورمى) ، بزلى
وبادجكلرى شيشن (صراجه) ، قزاق ويا بوغمه جه ويا بر
نزله دن سوكره اوكدوروب طوران چوجوقلره دنت اقليدر .
چوجوق يا طوغريدن طوغرى به ، يا خود « بالواسطه »
سرايته مروض قاهره قورم ايده بيلير . قوح باسيللرى ،
ورم ميقرولبرى ، يانس بوروسندن ، ويا هضم بوروسندن
ويا خود د. ريدن نفوذ ايلرلر .

(43)

Basiller nefes borusundan, bir müteverrimin lakırdı söylerken ve öksürür ve aksırırken fırlattığı tükürük ve balgam katrecikleriyle yâhûd kuruyan ve mikropları taşıyan balgam tozlarıyla vücûda girer.

Çocuk ağza yakın olmak üzere fenâ tutulduğu, taşındığı yâhûd tozlar ortasına bırakıldığı, yerlerde süründüğü zamân sirâyete ma'rûz kalır. Basiller burunda yâhûd gırtlakda kalır veyâhûd akciğerlere iner, bezlere, ukdelere girer. Çocuklarda bezlerin veremleşmesi ziyâdedir. Nefes ve hazım borularından, deriden giren mikroplar vücûdun ötesinde berisinde takım takım bulunan bezlerde kalıp gizlenebilirler. İşte çocuklukda veremin ilk intihâb etdiği mahal çok defa bu bezlerdir, ukdelerdir. Basiller ale'l-ekser bu mahalli, bu hudûdu tecâvüz etmezler. Lâkin bazen günün birinde uyanarak tekâmîl vücûdu istîlâ ile veremleştirebilir, öldürebilirler. Daha büyücek çocuklarda akciğerlerde, hazım âletlerinde, beyin etrâfındaki zârlarda, kemik ve mafsallarda (parmak, diz, kalça, omurga), periton-da, deride yerleşebilirler.

Çocuklarımızı veremden muhâfaza etmek ve daha küçük bir yaşdan i'tibâren bu bâbda fevkalâde dikkat etmek lâzımdır.

Çocukları veremden hıfz u sıyânet için:

1. Teneffüs ile sirâyete ma'rûz bırakmamalı,
2. Hazım ile sirâyete bâdî esbâbı izâle etmeli,
3. Vereme müsta'id kılan esbâb u hâlâtın kâffesini gidermeli.

Çocuk için en büyük muhâtara "veremli âile", "verem ocağı"dır. Çocuğu böyle tehlikeli yerden kurtarıp havâdâr ve ziyâdâr bir mahalle göndermek en evvel yapılacak bir tedbîrdir.

Çocuk hastalığı, sıhhati meşkûk bir hizmetçiden, sütnine ve mürebbiyeden yakalayabilir, alabilir. Böyleler evde aslâ tutulmamalı. Cerâhate binen veremlerde tımar ile yaranın dâimâ kapalı kalması ve kullanılan

باسیلار نفس بوروسندن، برمتورمك لقردی-ویلرکن و اوکسورور و آقسیریرکن فیرلانیدن توکوروک و بالفام قطره-جکاربیه، یاخود قورویان و میقروبلری طاشیبان بالفام توزلرله وجوده کیرر .

چوجوق آغزه یقین اولیق اوزره فناطوتیلدینی، طاشیندینی یاخود توزلر اورتیسه نه براقیلدینی، یرلرده سوروندیکی زمان سرایتی معروض قالور باسیلار بورونده یاخود غرتلاقده قالور و یاخود آق جکرلره اینر، « بزله - عقده لره » کیرر . چوجوقلرده بزلك ورملمشه سی زیاده در . نفس و هضم بورولندن، ده ریدن کیرن یقروبلر وجودک اوتیسه سنده بریسنده طاقم بولنان بزله قلوب کیزلنه بیلیرلر . ایشته چوجوقلرده ورمك ایلك آخاب ایندیکی محل چوق دفعه بو بزلدر ، عقده لردر ؛ باسیلار علی الاکثر بو محلی ، بو حدودی تجاوز ایتمزلر ؛ لکن بضاً ، کونک برنده اویانه رق تکمیل وجودی استیلا ایله ورملمشیره بیلیر ، اولدیره بیلیرلر ؛ دها بو بوجک چوجوقلرده آق جکرلرده ، هضم آلتلرنده ، این اطرافنده کی زارلرده ، کیک و مفصللارده (پارماق ، دیز ، قالج ، اوکورغه) ، پهریتوانده ، ده ریده برکشه بیلیرلر . چوجوقلر ضری ورمدن محافظه ایتمک و دها کوچک بریاشدن اعتباراً بو بابده فوق العاده دقت ایتمک لازمدر .

چوجوقلری ورمدن حفظ و صیانت ایچون :

- ١ — تنفس ایله سرایتی معروض بر اقاملی ،
 - ٢ — هضم ایله سرایتی بادی اسبابی ازاله ایتملی ،
 - ٣ — ورمه مستعد قیلان اسباب و حالانک کافه سنی کیدرملی .
- چوجوق ایچون اُک بوبوک محاطره « ورملی طاشیه » ، « ورم اوجانی » در ؛ چوجوقی بو طیه تهسکلی بردن قورتاروب هوادار و ضیادار بر محاله کوندرمک اُک اول پایله جق رتد ببرد . چوجوق خسته نی، صحقی مشکوک بر خده تجردن ، سودنه و صریبه دن یا قالا بیلیر ، آله بیلیر ؛ بویله لر اوده اصلاطوتیلما می . جراحتی بین ورملرده تیمار ایله یاره نک دائمی قالی قالمی و قوللائیلان

(44)

tımar edevâtının yakılması lâzımdır. Müstahdemînin dâimâ bir mu'âyene-i tıbbiye altında bulundurulması tedâbîr-i sıhhiye-i ictimâ'iyedir.

Çocuk mektebde de vereme ma'rûz kalabilir. Hayâtının kısm-ı a'zamını geçirdiği bu mahalde hastalığı hafif hafif öksüren ve zayıflayan arkadaşlarından, müteverrim mu'allimlerden ve mubassırlardan ve hattâ hizmetçilerden yakalayabilir. En büyük tehlike müteverrim mu'allim ve mubassırlardır. Mekteblerin hıfz-ı sıhate muvâfik olması ne kadar mühim ise çocukların açık havâda tenezzühleri ve idmanları da o derece ehemdir. Çocuklarda akciğerlerin teceddüd-i havâsına ziyâde dikkat edilmelidir. Çocukların burunlarında, gırtlaklarında havânın dühûlüne mâni' hiçbir şey olmamalıdır. Çocuklara "teneffüs cimmastığı" yaptırmak, yani onları yolunda ve bol ve derin nefes almağa alıştırmak fevkalâde mühimdir.

Çocukları müzdahim yerlerden kurtarmalı, za'îf olanları köylere, deniz kenârlarına, yüksek yerlere, ormanlara göndermeli. Kendilerine ziyâ ve güneş banyoları yaptırmalı. Bu bâbda cem'iyât-ı mahsûsa teşkîl eylemeli. Çocukları hazım tarîkiyle sirâyet eden veremden muhâfaza için süte, yiyeceklere dikkat etmeli. "*Süt mes'alesi çocuklar için hayât mes'alesidir.*"

Veremi daha başlangıcında meydâna çıkarıp yakalamak ve vaktiyle müdâvât ve lâzım gelen mu'âvenât ve vesâyâda bulunmak hey'et-i ictimâ'ie menâfi'î nâmına her münevverin vazîfe-i vataniyesi îcâbâtındandır. Göğüsleri za'îf ve dar ve biçimsiz ve kanları fakîr olanlar, küçük bir sebebden nezleye tutulanlar, bezleri şişenler dâimâ mu'âyeneye mecbûr tutulmalıdır.

— ۱۴ —

تیار ادواتنك يافيلمسى لازمدر . مستخدمينك دائما بره معاینه
 طبيه آلتنده بولنديرلسی تدابير صحیه اجتماعیه دندر .
 چوجوق مکتبه ده وره معروض قاله بيلير ؛ حیواننك
 قسم اعظمی کچيرديکی بوعمله خستهانی خفیف خفیف اوکوردن
 وضعفلايان آرقداشلردن ، متورم معلملردن ومبصرلردن وحقی
 خدمتچیلردن یا قالايه بيلير . اُك بيوك تهلكه متورم معلم
 ومبصرلردر . مکتبلرک حفظ صحته موافق اولسی نه قدر مهم ایسه
 چوجوقلرک آچیق هواده تزهلری وادمانلری ده اودرجه اهمدر .
 چوجوقلرده آق جکرلرک تجدد هواسنه زیاده دقت ایدیلیدر ؛
 چوجوقلرک بورونلرنده ، غرتلاقلرنده هوانك دخولنه مانع
 هیچ برشی اولاملیدر . چوجوقلره « تنفس جیمناستیقی »
 یابدیرمق یعنی آنلری یولنده وبول ودهرین نفس آلفه
 آلیشديرمق فوق العاده مهمدر .

چوجوقلری هر دهم برلردن قورتارملى ، ضعيف اولانلری
 کولره ، ده کیز کتارلرینه ، یوکسک برلره ، اورمانلره کوندرملى ؛
 کندیلرینه ضیا وکولش بائولری یابدیرملى ؛ بو یابده جیمناستیکه
 تشکیل ایللی . چوجوقلری هضم طریقيله سرایت ایدن ورمدن
 محفظه ایچون سوتنه ، بیه جکاره دقت ایتملى ؛ « سوت مسئله سی
 چوجوقلر ایچون حیات مسئله سیدر . »

ورمی دهها باشلانغیچنده میدانه چیه روب یا قلامق ووقتیله
 مداوات ولایم کان معاونات ووصایاده بولنق هیئت اجتماعیه منافی
 نامنه هرمنورک وظیفه وطنیه سی ایجاباتندندر . کواکسولری ضعيف
 وطیار وچیه سز وقانلری « قیر اولانلر ، « کوچوک هر سبیدن
 نزهیه طوتیلانلر » ، بزلی شیشیلر دائما معاینه به عبور
 طوتیلیدر .

* *

(45)

- 10 -

Veremle Mücadele Osmanlı Cem'iyeti

*Veremle Mücadele Osmanlı Cem'iyeti İşe Nereden Başlayacak?
– Açık Vereme Mübtelâ Olanların Tefrîdi Gâyet Mühimdir – Dispanserin
En Büyük Hizmeti Halka Terbiye-i Sıhhiye Vermekdir – İstirâhat Mahalleri,
Havâ ile Tedâvî Mevki'leri*

Görülüyor ki veremle mücadelede nazar-ı dikkate alınacak husûsât Veremle Mücadele Osmanlı Cem'iyeti'nin nizâm-nâme-i esâsisinde münderic olduğu üzere pek ziyâde mütenevvi'dir.

Veremle Mücadele Osmanlı Cem'iyeti evvelâ neşriyât ile, dispanser te'sîsi ve verem hastahânesi küşâdı ile işe başlayacak ve sanatoryum ile ileride meşgûl olacaktır. Mücadelede dispanser esâsıdır. Sa'y ü gayret ve fikir ve ta'kîb ile muvaffak olunacağından ümîdvârız.

Evet, Veremle Mücadele Osmanlı Cem'iyeti işe neşriyât ve dispanser te'sîsi ile başlayacak ve fakat hastalığı ilerlemekle gayr-ı kâbil-i şifâ bir hâle gelmiş "açık" veremlileri tedâvî ve teşfiyeden ziyâde tesliye ve teskîn ve bilhâssa sirâyetden tevakkîyi te'mîn için bir melce'e (hastahâneye) tevdi' edecek ve aynı zamânda kâbil-i tedâvî ve teşfiye olan müteverrimler ile kemik veremi, bezler veremi, sıracı gibi ağır giden eşkâl-i maraza mübtelâ olanlar için husûsî müesseseler, sanatoryumlar te'sîsine çalışacaktır.

Veremle mücadelede dispanser esâs olduğundan işe bu müesseseden başlamak elbette daha ma'kûldür. Çünkü dispanser veremlilerin sûret-i tedâvîlerini ta'yîn, mürâca'at etmeyen hastaların izlerini taharrî ve ta'kîb, aynı zamânda hastalığı efrâd-ı âileye ve herkese geçirmemek için müteverrimlere ve sirâyetden tahaffuz için efrâd-ı millete vesâyâ-i lâzımede bulunarak halka bir "terbiye-i sıhhiye" telkîn eder.

Dispanser aynı zamânda bir mu'âvenet mahallidir. Müteverrimlere tükürük ceyb hokkası, mîzân-ı harâret, levâzım-ı sıhhiye ve hattâ ağdiye-i mukavviye verir.

Veremle Mücadele Osmanlı Cem'iyeti ileride "sanatoryum" inşâsına

— ۱۵ —

— ۱۰ —

ورمله مجادله عثمانلی جمعیتی

ورمله مجادله عثمانلی جمعیتی ایشه تروندن باشلايه جق — آچیق وورمه مبتلا اولانلرک تفریدی نایم مهندر . — دیسانسه رگ اکیورنوک خدیجی خلقه تربیه صحیه ویرمکدر . — استراحت عیلماری ، هوا ایله تداوی موقعلری .

کوریلدیورکه وورمله مجادله ده نظر دفته آله جق خصوصات — «ورمله مجادله عثمانلی جمعیتی» نك نظامنامه اساسینده مندرج اولدینی اوزره . يك زیاده متنوعدر .

«ورمله مجادله عثمانلی جمعیتی» اولانشریات ایله ، دیسانسه ر تأسیسی وورم خسته خانه سی کفادی ایله ایشه باشلايه جق وساناتورپوم ایله ایلیریده مشغول اوله جقدر . مجادله ده دیسانسه ر اساسدر . سنی وغیرت و فکر تعقیب ایله موفق اولنه جفندن امید وارز .

اوت ، «ورمله مجادله عثمانلی جمعیتی» ایشه نشریات و «دیسانسه ر» تأسیسی ایله باشلايه جق فقط خسته لانی ایلر یلکله هیر قابل شفا برحاله کلتش «آچیق» ورمیلیری تداوی و تشقیه دن زیاده تسلیه و تسکین و بالخاصه سرایتدن توقی بی تأمین ایچون بر «ملجائه - خسته خانه یه» تودیم ایده جک و عینی زمانده قابل تداوی و تشقیه اولان متورملر ایله کیمک ورمی ، بزله ورمی ، صراجه کی آغیر کیدن اشکال صراضه مبتلا اولانلر ایچون خصوصی مؤسسه لر ، ساناتورپوملر تأسیسه چالیده جقدر .

ورمله مجادله ده دیسانسه ر اساس اولدیفندن ایشه بو مؤسسه دن باشلامق آله ده ماقولدر ، چونکه دیسانسه ر ورمیلرک صورت تداوی لیری تعین ، صراجعت ایتمین خسته لرک ایلر لیری تحری و تعقیب ، عینی زمانده خسته لنی افراد عائله یه و هرکسه یکبرمه مک ایچون متورملره و سرایتدن تحفظ ایچون افراد ملته و صابای لازمه ده بولنه رق خلقه بر «تربیه صحیه» تلقین ایدر .

دیسانسه ر عینی زمانده بره مساونت عیلمدر . متورملره توکوروک جیب حقه سی ، میزان حرارت ، لوازم صحیه و حتی الهدیه مقویه ویرر .

ورمله مجادله عثمانلی جمعیتی ایلیریده «ساناتورپوم» انقاسنه

(46)

ve efrâd-ı milletin mu'âveneti ile "istirâhat mahalleri", "havâ ile tedâvî mevki'leri", çocuklar için melce'ler te'sîsine çalışacaktır. Veremle Mücâdele Cem'iyeti'nin hastalığa yakalanan bîçârelere küşâd edeceği müessesâtдан gayrı memleketimize en büyük hizmeti efrâd-ı milletin bu müdhiş hastalıktan tahaffuzu için tenvîr u ikâzına delâleti olacaktır. Gâyesi, mefkûresi âlem-i insâniyete ve sıhhat-i millete hizmetden ibâret olan bir cem'iyet sa'y ü gayrete devâm ile elbette muvaffak olacaktır.

- 11 -

Hulâsa

"Verem tehlikesi" pek korkunçdur.

Verem, hastalıkların en dehşetlisidir.

Verem müzmin bir hastalıktır, çok defa çocuklukda yerleşir.

Verem çok sârî bir hastalıktır.

Hastalığı sirâyet etdiren, geçiren bir mikrobdur, "verem basili"dir.

Verem insândan insâna sirâyet eylediği gibi insândan hayvâna, hayvândan insâna geçer.

Hastalık çok defa müteverrimlerin balgamları ve balgam ile mülevves eşya ve verem[li] hayvânların sütleri ile sirâyet eder.

Verem "kâbil-i tevakkîdir", "kâbil-i şifâ"dır.

Devâmlı öksürük, kan tükürme, zayıflama, geceleri terleme hâllerinde vakit gâib etmeksizin tabîbe koşmalı.

Veremle mücâdeleye âileden başlamalıdır.

Âile arasında veremle mücâdelede muvaffakiyet ancak kadının ma'lûmât ve mu'âveneti ile mümkündür.

— ۴۶ —

وافراد ملتك معاوتى ايله « استراحت محللىرى » ، « هوا ايله
تداوى موقعلرى » ، چوقوقلراچون ماجلار تاسيسنه چالديشه جقدر .
ورمله مجادله جمعيتك خسته لئه باقالانان بياره لره كشادايدم چكى
مؤسسندن غيرى مملكتتزه اك بيوك خدمتى افراد ملتك
بومدهش خسته لادن تحفظلى ايجون تنوير و ايقاطنه دلالتى
اوله جقدر . غايه سى ، مفكورده سى عالم انسانيتنه وصحت ملت
خدمتدن عبارت اولان بر جمعيت سى وغيرته دوام ايله البته
موفق اوله جقدر .

* *

— ۱۱ —

خلاصه

« ورم تهلگه سى » بك قورقنچدر .
ورم ، خسته افلك اك دهشتلي بيدر .
ورم سزمن برخسته لقدر ؛ چوق دفعه چوقوقلفده بر كير .
ورم چوق سارى برخسته لقدر .
خسته لنى سرايت ايتديرن ، كچيرن بر ميقر و بيدر . « ورم
باسبلى » در .
ورم انساندن السانه سرايت ايله بى كى انساندن حيوانه ،
حيواندن انسانه كچر .
خسته لنى چوق دفعه متورملىك باغاملرى ، و باغلام ايله
ملوت اشيا ، و ورم حيوانلىك سوتلى ايله سرايت ايدر .
ورم « قابل توقيدر » ، « قابل شفا » در .
دواملى او كسوروك ، قان تو كورمه ، ضعيفلامه ، كچه لرى
ترله حاللرنده وقت غائب ايتمك سزىن طبيبه قوشملى .

*

ورمله مجادله عائلهدن باشلا بيدر .
عائله آره سنده ورمه مجادله ده موفقيت آنجق قادىنك
معلومات و معاوتى ايله ممكندر .

(47)

Veremle mücâdeleye küçük ve büyük, zengin ve fakîr, kadın ve erkek herkes girişmelidir.

Veremle mücâdelede en mühim husûs terbiye-i sıhhiyedir. Terbiye-i sıhhiyeye bilhâssa mekteplerden başlamalıdır.

Çocukları sıhhi bir yolda büyütmek, vücûdlarını sertleştirmek, mukâvemetlerini ziyâdeleştirmek, sıhhi bir hayâta alıştırmak mücâdelede esâsdır. Sıhhate muzır âdât ve an'anâtı tamâmen kaldırmalıdır.

Mesken, "yurd", "tegaddî" mes'alesi veremle mücâdelede nazar-ı dikkate alınmalıdır.

Sâf havâ, bol ziyâ, kâfi gıdâ mücâdelede esâsdır.

Açık vereme mübtelâ olanları, balgam çıkaran müteverrimleri tefrîd ü tecrîd ve yerlere tükürmekden, sümükürmekden men' etmeli. Her tüküren, balgam çıkaran "tükürük hokkası" isti'mâline alıştırılmalı, herkese bu yolda terbiye-i sıhhiye verilmeli, verem mücâdelesinde tükürük ve balgamın imhâsı, tozların âdem-i husûl ü intişârı esâsdır.

Hiç kimse, yere tükürmemeli. Yere, sokağa tükürmek, balgam fırlatmak hem-nev'inin hayâtına kasd eylemektir. Müteverrimler tarafından bulaştırılan her şey ve her mahal dezenfekte edilmeli[dir].

Verem mes'alesi "tohum" ve "türâb" mes'alesidir. Tohum mikrop, türâb da bedendir.

Tohumun imhâsı ne kadar mühim ise, ekildiği yerde bitmemesi, sürmemesi, çoğalmaması için de türâbın, beden bu tehlikeli tohuma karşı takviyesi o derece ehemdir. Bedenin takviyesi kavâ'id-i sıhhiyenin ta'mîmi, sâf havâ ve kâfi gıdâ te'mîni ile kâbidir.

Bedenin mukâvemetini azaltan, gideren esbâb vereme isti'dâd verir.

Henüz teverrüm eden, hastalığı pek çok ilerlemeyen âdem

— ۴۷ —

ورمله مجادله به کوچوك وبوبوك ، زنكین و فقیر ، قادین
 وأركك هر كس كیریشایدیر .
 ورمله مجادله ده أك مهم خصوص « تربیه صحیه » در .
 تربیه صحیه به بالخاصه مكتهلردن باشلامیدیر .
 چوجوقلری صحی ببولده بوبوك ، وجودلری سرتلشدیرمك ،
 مقاومتلری زیاده لشدیرمك ، صحی برحیاته آلدیدیرمق مجادله ده
 اساسدر . صحه مضر عادات و عنعناتی تماماً قالدیرمیدیر .
 مسكن ، « بورد » ، « آفندی » مسئلهسی ورمله مجادله ده
 نظر دفته آلتیدیر .
 صاف هوا ، بول ضیا ، كافق غذا مجادله ده اساسدر .

*

آچیق ورمه میتلا اولانلری ، بالفام چیقاران متورملری
 تقرید و تخرید ویرلره توکورمكدن ، سومكورمكدن منع ایتمی .
 هر توکورن ، بالفام چیقاران « توکوروك حقهسی » استعمالنه
 آلدیدیریللی ، هر كسه ببولده برتربیه صحیه ویریللی ؛ ورم
 مجادله سنده توکوروك و بالفامك احساسی ، توزلرك عدم حصول
 وانتشاری اساسدر .

هیچ كیمسه ، بره توکورمه ملی ؛ بره ، سوقاغه توکورمك ، بالفام
 فیرلانق هم نوعنك حیاته قصه ایلکدر . متورملر طرفندن
 بولاشدیریلان هر شی وهر محل ده زه نفكته ایدیللی .
 ورم مسئلهسی « تخم » و « تراب » مسئلهسیدر ؛ تخم
 میقروب ، تراب ده بدندر .

تخمك احساسی نه قدر مهم ایه ، اکیلدیگی برده بتمهسی ،
 سورمهسی ، چوغلامسی ایچونده ترابك ، بدك بوتلهكلی
 تخمه قارشى تقویهسی اودرجه اهمدر . بدك تقویهسی قواعد
 صحیه نك تعیمی ، صاف هوا و كافق غذا تأمین ايله قابلدیر .
 بدك مقاومتی آزالتان ، كیدرن اسباب ورمه استعداد ویرر .

*

هنوز تورم ایدن ، خستهانی بك چوق ایلرله بین آدم

(48)

"istirâhat", "bol ve sâf havâ", "bol gıdâ" ile şifâyâb olur. Vereme yakalanan ancak azim ve idâre [irâde] ile vesâyâ ve tenbîhât-ı tıbbiyye itâ'at-ı mutlaka ile ifâkat bulabilir.

Azim ve itâ'at, terbiye-i sıhhiye ile ihtisâl olunur.

Terbiye-i sıhhiye ta'mîm ve müteverrimleri taharrî ile keşif ve hastahâne yâhûd "sanatoryum"lara sevk eyleyecek "verem dispanserleri"dir.

Verem dispanserleri birer veremle mücâdele mevki'leridir.

"Sanatoryum" kâbil-i tedâvî olan müteverrimlere mahsûs bir "sıhhî müesese"dir, bir "terbiye-i sıhhiye yurdu"dur.

Gayr-ı kâbil-i şifâ olanlar ise efrâd-ı âileyi sirâyetden vikâye için hastahâneye nakil ve orada tecrîd ve teskîn-i ıztırâbları ve tesliyeleri için tedâvî olunurlar.

Veremle Mücâdele Osmanlı Cem'iyeti'nin bu müdhiş hastalığa karşı muvaffakiyeti ancak herkesin, belediyelerin, hükûmetin mu'âveneti ve bu "cihâd-ı sıhhî"ye iştirâki ile mümkündür.

Hükûmetden himâyet, belediyelerden mu'âvenet, halkdan terbiye-i sıhhiyeye itâ'at, mücâdelede ictimâ'î ve müşterek bir himmet ü gayret ancak muvaffakiyeti te'mîn eder.

-Son-

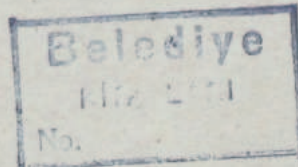
— ٤٨ —

« استراحت » ، « بول و صاف هوا » ، « بول غذا » ایله
 شفا یاب اولور. ورمه یا قالان آنجق عزم و اداره ایله، وصایا
 و تنبیات طبییه اطاعت مطلقه ایله اهانت بوله ییلیر .
 عزم و اطاعت تربیه صحیه ایله استحصال اولور.
 تربیه صحیه بی تعمیم و متورملری تجری ایله کشف و خسته خانه
 یا خود « سانا تور بوم » لره سوق ایلیه چک « ورم دیسیانسه » لریدر .
 « ورم دیسیانسه » لری برر ورمه مجادل موقعلریدر .
 « سانا تور بوم » قابل تداوی اولان متورملره مخصوص
 بر « صحی مؤسسه » در ، بر « تربیه صحیه یوردی » در .
 غیر قابل شفا اولانلر ایسه - افراد عائله بی سرایتدن قایه
 ایچون - خسته خانه یه نقل ، اووراده تجرید ، و تسکین اضطرار لری
 و تسلیه لری ایچون تداوی اولنور لر .

*

« ورمه مجادله عثمانلی جمعیتی » نك بو مدهش خسته لفه
 قارشى موفقیتی آنجق هر كسك، بلدیله لرك، حكومتك معاوتی و بو
 « جهاد صحی » یه اشتراكی ایله ممكندر .
 حكومتدن حمایت ، بلدیله لردن معاوت ، خلقدن تربیه
 صحیه یه اطاعت ، مجادله ده اجتماعی و مشترك بر همت و غیرت
 آنجق موفقیتی تأمین ایدر .

صوك

[50]

Risâlenin Mündericâtı

Mündericât	Sahife
Nüfûs Siyâseti ve Verem	3
Verem Bir Belâ-yı İctimâ'îdir.	10
Veremde Derece-i Sirâyet ve Şifâya Kâbiliyet	13
Verem ve Tedâbîr-i İctimâ'îye	21
Veremle Mücâdelede Dispanserler	26
Verem Şifâhâneleri: Sanatoryumlar	31
Tebdîl-i Havâ Mahalleri, İstirâhat Yerleri, Ormanlarda Mekteb-ler, Amele Bâğçeleri, [Perhîz Yemeği Teşkilâtı, Bâğçevânlık]	36
Verem ve Muhadderât-ı İslâmiye	40
Verem ve Çocuk	42
Veremle Mücâdele Osmanlı Cem'iyeti	45
Hulâsa	46

Veremle Mücâdele Osmanlı Cem'iyeti'nin mahall-i ictimâ'î şimdilik Sul-tan Mahmud Türbesi civârında Mahmudiye Câddesi'nde Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti Hanımlar Merkezi Dâiresi'ndedir. A'zâ kaydolunmak ve cem'iyete mu'âvenetde bulunmak arzu eden erbâb-ı hamiyet ve şefkatin bâlâda mezkûr adrese mürâca'at etmeleri ricâ olunur.

4324

Belediye
Kütüphanesi
No.

رساله نك مندوجانی

مندرجات	صفحه
نفوس سیاستی و ورم	۳
ورم برلای اجتماعیدر .	۱۰
ورمده درجه سرایت و شفایه قابلیت	۱۳
ورم و تدابیر اجتماعیه	۲۱
ورمله مجادله ده « دیسیانسه ر » لر	۲۶
ورم شفاخانه لری - ساناتوریم لر	۳۱
تبدیل هوا عمللری ، استراحت برلری ، اورمانلرده	۳۶
مکتبلر ، عملیه باغچه لری . . .	
ورم و مخدرات اسلامییه	۴۰
ورم و چوچوق	۴۴
ورمله مجادله عثمانلی جمعی	۴۵
خلاصه	۴۶

*

« ورمه مجادله عثمانلی جمعی » نك محل اجتماعی شیمده نك سلطان محمود بره سی جوارنده محمودیه چاده سنده هلال احمر جمعی خاغر مرکزیه دائره سنده در ؛ اعضا قید اولتی و جمعیته معاوتنده بولتی آردو ایدن ارباب حمیت و شفقتك بالاده مذکور آدرسه مراجعت اینلری دجا اولتور .

KAYNAKÇA

BESİM ÖMER, *Nevsâl-i Âfiyet*, Haz: Ahmet Zeki İzgöer, c. I-IV, SBÜ Tıp Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını: 2, İstanbul 2020.

_____, *Verem Tehlikesi, Veremle Mücadele*, Veremle Mücadele Osmanlı Cemiyeti, Dersaadet 1335.

DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 33. Baskı, Ankara 2017.

GAZİ AHMED MUHTAR PAŞA, *Takvimü's-Sinîn*, Cerîde-i Havâdis Matbaası, İstanbul 1331.

Osmanlıca Tıp Terimleri Sözlüğü, Haz: Ekrem Kadri Unat, Ekmeleddin İhsanoğlu, Suat Vural, TTK, Ankara 2004.

ÖZÖN Mustafa Nihat, *Türkçe Yabancı Kelimeler Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1962.

ŞEMSEDDİN SAMİ, *Kâmûs-ı Türkî*, Dersaadet 1317.

İNDEKS

A

açık;

–havâ mektepleri 12

–verem 30, 50, 94

–veremli 90

ahâlî matbahları 44

ahlâk 46

akciğer 30, 32, 84, 86, 88

–ufuneti 36

–veremi 10, 20, 50, 52, 64

Almanya 10, 12, 14, 16, 58, 68, 70, 76

–Devleti Dâhiliye nâzırı 16

–Hükûmeti 16

–Salîb-i Ahmer Cem‘iyeti 16, 76

amele 14, 44, 46, 48, 60, 68, 74, 76,
78

–bâğçesi/bâğçeleri 14, 26, 72, 76

Amerika 12

antiseptik 52

Arosa (İsviçre'de) 64

aşçı dükkânları 44

Avrupa 48, 74

B

bademcik 84

bâğçevânlık 72

bağırsak 36, 38

–iltihâbı 20

–veremi 30

bahrî;

–hastahâneler 54, 56, 66

–sanatoryum 64

bakkâl 34

banyo 64, 88

baraka mektebler 76

basil 28, 30, 32, 38, 50, 60, 86, 92

basilli 34

Belçika sâhili 66

belediye 42, 46, 48, 96

belkemiği 84

–veremi 40

Berlin 18

beyin 86

–hummâsı 20, 36

Beynelmîlel;

–Salîb-i Ahmer Kongresi (1907
senesinde Londra'da ictimâ'
eden) 16

–Verem Cem‘iyeti 12

–Veremle Mücâdele Cem‘iyeti
(1902'de Berlin'de teşekkül
eden) 18

–Veremle Mücadele Konferansı (1907'de Viyana'da in'ikâd eden) 16
bez 84, 86, 88
–veremi 64
–veremi 90
boğmaca 84
Bourgeois, Léon (Fransız tabîb) 18
Brouardel, Mu'allim (Fransız meşhûr tabîblerinden) 18
Bulgar kraliçesi 16
Bulgaristan 16
Bükreş 16

C

Cemâhîr-i Müttefika 58
Cem'iyet-i Tıbbiye-i Osmaniye 66
cerâhat 36, 86
ceyb tükürük hokkası 56
colonie agricole (sanatoryum) 78
Colonies de Vacances Cem'iyeti 74

Ç

Çamlık;
–Cem'iyeti 74
–mevki'i (Kütahya'da) 66
çiftçi 68

D

Dağlarda Çocuklar Cem'iyeti 74
dâ-i küül 48
Danimarka 58
Dârülmü'allimîn şâkirdânı 54, 56
dârüssinâ'a 68
dârü't-tedâvî 62

dâü'l-küül 40
Davos karyesi (İsviçre'de) 64
Delbrück (Almanya Devleti Dâhiliye Nâzırı) 16
deni banyosu 64
Deniz Rüzgârı - Meltem Cem'iyeti 74
Deniz Yıldızı Cem'iyeti 74
deri 32, 38, 86
–hastalığı 20
–veremi (lupus) hastalığı 36
destgâh 48, 60, 68
dezenfeksiyon 48
dezenfekte 94
dispanser 14, 16, 18, 22, 26, 54, 56, 58, 60, 90
diz 84
düvel-i mütemeddine 6

E

emrâz 20, 24, 84
–ı beqliye 8
–ı cerrâhiye 20
–ı cihâz-ı teneffüsî 8
–ı ictimâ'îye 20
–ı kilyeviye 8
–ı müstevliye 8
–ı müzmine 42
–ı sâriye 44
emzik takımı 56
Ermeniler 80
et 56
etıbbâ 8, 10, 18, 34, 36, 38, 70
–hastahâneleri 70
–yı İslâmiye 80, 82

F

- fabrika 48, 60, 68, 74
 fenn-i cerrâhî 64
 feth-i meyyit 42, 84
 fırıncılar 34
 Filasiye, Mösyö (Fransız) 16
 frank 76
 Fransa 14, 16, 66, 78
 –Kadınları Cem‘iyet-i Müttehidesi 14
 –meşâhîr-i etıbbâsı 18
 –sâhilleri 64
 –Salîb-i Ahmer Cem‘iyeti 14
 frengi 22

G

- gebe 36
 Gon (Mu‘allim) 16
 göğüs 88
 –veremi 30
 güneş banyosu 88
 hasta 28, 34, 40, 42, 54, 56, 60, 62, 72, 78, 90
 –hayvân sütleri 30
 –odaları 52, 58
 hastabakıcı kadınlar 12
 hastahâne 10, 12, 52, 54, 56, 60, 62, 66, 68, 70, 90, 96
 hastalık 6, 8, 10, 12, 14, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30, 32, 36, 38, 40, 44, 48, 50, 52, 58, 60, 62, 64, 68, 72, 74, 84, 86, 88, 90, 92, 94, 96
 hayât sigortası 14

hazım 86

- âletleri 86
 –borusu 86
 –borusu hastalıkları 84

hekîm 46

hıfz-ı sıhhat 20, 28, 42, 46, 48, 82, 88
 –i ictimâ‘iye 58

Hilâl-i Ahmer Cem‘iyeti Hanımlar
 Merkezi Dâiresi 100

*Hilâl-i Ahmer Cem‘iyeti Hanımlar
 Merkezi Takvîmi* 50, 72

hokka 28, 50

hummâ 24, 36

İ

ibtidâî mektebler 56

içki 48

idâreli lokantalar 44

iltihâb 20

–ı periton 8

–ı sehâyâ 8

ince hastalık, bkz. verem

inek 60

–sütü 30

İngiliz 48

İngiltere 12, 48, 58

İskandinavya memleketleri 44

İstanbul 8, 22, 24, 34, 80

İstanbullu 8

İsviçre 58, 64, 66

işret 48, 76

K

kakmacılık 70

kalça 84, 86

kan 88

–tükürme 92

kapalı verem 30, 50

karın 36

–bezleri (ukde) veremi 30

–zârı iltihâbı 20

kassâb 34

kemik 86

–hastalığı 20

–veremi 64, 77, 84, 90

kılıfçılık 70

kışla 60

kızamık 84

Koch;

–basili 28, 38, 60, 84

–mikrobu 28

kolera 8

kühûl-i kîhî 8

Kütahya 66

L

Leysin (İsviçre'de) 64

–Sanatoryumu (İsviçre'nin Lozan
şehri civârında) 66

Londra 16

Lozan (İsviçre'de) 66

lupus (deri veremi) 36

M

mafsal 86

mağaza 48

Mahmudiye Câddesi (İstanbul'da Sul-
tan Mahmud Türbesi civârında)
100

mantar 28

maraz 22, 30, 34, 52, 54, 90

–ı ictimâ'î 14, 20

–ı mühlik 84

–ı müstevlî 8

Mecrûhîn-i Askeriyeye Mu'âvenet

Cem'iyeti (Fransa Salîb-i Ah-
med Cem'iyeti'nden) 14

mekteb 12, 14, 22, 48, 60, 72, 76, 88,
94

–çocukları 54

mektebliiler 78

memâlik-i;

–mütemeddine 10, 12, 20, 24, 46

–müterakkiye 10, 24

mi'de 32

mikrop 10, 22, 32, 38, 46, 84, 86, 92,
94

mîzân-ı harâret 90

Montana (İsviçre'de) 64

mu'âyenehâne 54

mubassır 88

muhadderât-ı İslâmiye 80, 82

mürebbiye 86

Müslüman kadınları 24

müteverrim 12, 14, 22, 24, 28, 30, 32,
34, 36, 40, 50, 52, 54, 56, 58,
60, 62, 64, 70, 72, 74, 86, 88,
90, 92, 94, 96

müzmin 92

N

Nâfi'a Nezâreti 58

nefes borusu 84, 86

New York 12, 72, 76

nezle 68, 88

Nordmann, Charles (Dr.) 10

nukehâ 52

nüfûs siyâseti 6

O

omurga 86

–veremi 40

otel 58

Ö

öksürük 52, 92

P

Paris 16

perhîz yemeği 78

–teşkilâtı 72

periton (kemik gömleği) veremi 30,
86

porselen 70

postahâne 58

R

Rabnov (Alman doktor) 10

reçber 44, 46, 60, 68

–âilesi 26, 28

Roma 18

Romanya 16

Rum kadınları 80

Rusya 16

S

sağlık yurdları 14

Salîb-i Ahmer;

–barakaları 18

–Cem‘iyeti (Almanya'da 14, 16,
70

–Cem‘iyeti 74, 76

–cem‘iyetleri 16, 18, 76

sanatoryum 10, 12, 14, 16, 18, 18, 54,
56, 60, 62, 64, 66, 68, 70, 72,
76, 78, 90, 96

sanâyi‘ 58, 78

sârî 62, 92

seferberlik 6

serîriyât 72

sığır 60

sıhî kordon 54

Sıhhiye Müdüriyet-i Umûmiyesi 58

sıraca 20, 36, 64, 84, 90

sıracalı 66, 76

sırça 50

sıtma 22, 40

Sicill-i Büyût İdâresi 46-48

sigorta 14

–cem‘iyetleri 60

–kumpanyaları 68

–parası 68

sinek 28, 30, 32, 34, 44, 50

sinema 60

Sofya 16

sû-i tegaddî 8

Sultan Mahmud Türbesi (İstanbul'da)
100

süt 30, 56, 60, 76, 88, 92

–çorbası 74, 76

sütüne 86

Ş

- şifâ 22, 40, 42, 62, 64, 90, 92, 96
–yurdu/yurdları 14, 62, 64
şifâhâne 76, 78
şifâyâb 36
şimendifer 58

T

- tabâbet 82
tabîb 62, 92
Te‘âvün Sandıkları 60, 68
tebdil-i havâ 74
tebhîrhâne 18
teneffüs cimnastiği 88
tereyağ 76
terleme 92
tesemmüm 48
tevellüdât 6
teverrüm 28, 32, 36, 94
tımar 86
–edevâtı 88
ticâret 78
tiyatro 58
tramvay 58
tüberkülin 60
tükürük;
–ceyb hokkası 90
–hokkası/hokkaları 50, 54, 94

U

- ukde 30
ukde 86

Ü

- Üç Hafta Cem‘iyeti 74
üserâ-yı harbiye 18

V

- Vanderbilt Serîriyatı (New York'da) 72
vebâ 8, 52
vefeyât 6, 8, 18, 22, 24, 58, 80, 84
verem 8, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 26,
28, 30, 32, 36, 44, 48, 52, 54,
56, 60, 62, 64, 68, 74, 76, 80,
82, 84, 86, 88, 94, 96
–basili 30, 92
–dispanseri 14, 96
–hastahânesi 56, 90
–hastalığı/hastalıkları 6, 8, 10,
14, 20, 42, 48, 58, 64
–illeti 48
–Kongresi (1913 senesinde Avru-
pa'da in‘ikâd eden) 16
–kurbânları 54
–mes‘elesini 14
–mikropları 46, 84
–mücâdele teşkilâtı 12
–mücâdelesini 12, 16, 18, 50, 54,
70, 84
–ocağı/ocakları 36, 62, 86
–pulları 12
–şifâhâneleri 62
–tehlike-i azîmesi 18
–tehlikesini 12, 92
–vefeyâtı 18, 24
Veremle Mücadele;
–Bulgar Cem‘iyeti (Bulgaris-
tan'da) 16

- Cem‘iyeti (Fransa'da) 14
 - Cem‘iyeti (Romanya'da) 16
 - Cem‘iyeti (Rusya'da) 16
 - Cem‘iyeti 18, 38, 42, 46, 92
 - Osmanlı Cem‘iyeti 10, 90, 96, 100
 - Şu‘besi (Almanya Salīb-i Ahmer Cem‘iyeti ortasında) 16
 - veremli 32, 34, 36, 40, 52
 - âile 86
 - hayvânlar 92
 - yaralar 36
 - Viyana 16
- Y**
- yumurta 56
- Z**
- zâr 86
 - zâtülceb 20, 36
 - zayıflama 92
 - zehirli tohumlar 38
 - ziyâ banyosu 88

